

TARTU ÜLIKOOL

Sotsiaalteaduste valdkond

Ühiskonnateaduste instituut

Ajakirjanduse ja kommunikatsiooni õppekava

Vene noorte inimõiguste aktivism Eestis

Bakalaureusetöö

Marta Vunš

Juhendaja: Külliki Seppel, MA

Tartu 2021

SISUKORD

SISUKORD	2
SISSEJUHATUS	5
1. TÖÖ TEOREETILISED JA EMPIIRILISED LÄHTEKOHAD	7
1.1 Aktivism kui poliitilise osaluse vorm.....	7
1.1.1 Vähemuste aktivism	12
1.2. Noorte aktivism Eestis.....	13
1.3 Vene noored Eestis	15
1.3.1 Eesti ja vene noorte poliitiline aktiivsus.....	16
1.4 Inimõiguste kaasaegne käsitlus	17
1.4.1 Inimõiguste käsitlus Eesti kontekstis.....	19
1.1.2 Inimõiguste aktivism	20
2. UURIMISKÜSIMUSED	23
3. VALIM JA MEETOD	24
3.1 Valim	24
3.2 Andmekogumismeetod.....	26
3.3 Andmeanalüüsimeetod	27
4. TULEMUSED	29
4.1 Aktivismiga seotud motivatsioon ja eesmärgid.....	29
4.1.1 Aktivismini jõudmine	30

4.1.2 Ühiskondliku ja poliitilise aktiivsusega seotud eesmärgid.....	32
4.1.3 Motivatsioon tegelemaks ühiskondlike ja poliitiliste probleemidega	34
4.1.4 Aktivismi ja aktivistiks olemise tõlgendused	35
4.2 Aktivismi vormid.....	36
4.2.1 Petitsioonide allkirjastamine.....	37
4.2.2 Debattidel osalemine	38
4.2.3 Rahumeelsed meeleavaldused, protestid ja festivalid ühiskondlikel teemadel	39
4.2.4 Aktiivsus sotsiaalmeedias poliitiliste ja ühiskondlike teemade kontekstis	41
4.2.5 Muud aktivismiga seotud tegevused ja igapäevased valikud	42
4.2.6 Illegaalsed aktivismiga seotud tegevused.....	44
4.2.7 Institutsionaliseeritud ja institutsionaliseerimata ning traditsioonilise ja mittetraditsioonilise tegevuse tõlgendused.....	45
4.3 Rahvusvähemusse kuulumise mõjud noorte tegevusele ja suhtumisele inimõigustesse.....	49
4.4 Aktivismi tüübid.....	52
5. JÄRELDUSED JA DISKUSSIOON.....	54
5.3 Meetodi kriitika	64
5.4 Edasised uurimisvõimalused ja soovitused	65
KOKKUVÕTE	67
SUMMARY.....	69
KASUTATUD KIRJANDUS.....	71
LISAD	76
Lisa 1. Aktivismi tüübid.....	76

Lisa 2. Intervjuukava eesti keeles.....	78
Lisa 3. Intervjuukava vene keeles.....	81
Lisa 4. Lihtsustatud koodipuu	84
Lisa 5. Nõusolekuvorm uurimuses osalejatele	85

SISSEJUHATUS

Käesolevas töös uurin Eestis elavaid vene noori inimõiguste aktiviste. Poliitilise aktiivsuse vormid on noorte seas viimastel aastakümnetel märkimisväärselt muutunud – eelistatakse uut tüüpi osalust, mis väljub mitte-institutsionaalsetes tegevustes (O'Toole, Lister, Marsh, Jones ja McDonagh, 2003: 55 ja Cammaerts, Bruter, Banaji, Harrison ja Anstead, 2013: 656). Valimistel osalemine, erakondadesse kuulumine ja muud traditsioonilised poliitika osalemise praktikad ei paku enam suurele osale noortest huvi (Cammaerts jt 2013: 657; Jenkins jt, 2018: 9 ja Soler-i-Martí, 2015: 401). Seetõttu uuritakse järjest enam noorte uut aktivismi kui üht poliitilise aktiivsuse vormi, mis muutub järjest huvipakkumaks ka rahvusvahelisel tasandil.

Eestis on uuritud noorte poliitilist aktiivsust ja pakutud välja erinevaid poliitilise aktiivsuse tüpoloogiaid, millest väikseima osakaaluga aktiivsuse tüüp on just aktivistid (Nugin, Beilmann, Allaste ja Kalmus, 2018; Beilmann, Kalmus, Macek, Macková ja Šerek, 2018 ja Kalmus, Kõuts-Klemm, Beilmann, Rämmer ja Opermann, 2018). Küll aga ei ole seni fookuseeritult kvalitatiivsel tasandil uuritud Eestis elavate vene noorte aktivismi ja konkreetselt inimõiguste aktivismi. Ometigi ligikaudu kolmandik Eesti noortest on vene rahvusest, mis on märkimisväärselt suur rahvusvähemusse kuulujate osakaal. Seni on küll uuritud vene noorte kodanikuaktiivsust mõjutavaid tegureid (Volkova, 2013), kuid me ei tea, millised on vene noorte aktivismi motivatsioon, eesmärgid ja aktivistiksa saamise põhjused.

Bakalaureusetöö aitab seda lünka täita, andes sissevaate noorte enda seisukohtadele ja kogemustele. Selleks, et mõista, miks nad üldse aktivismiga tegelevad ning kas ja kuidas rahvusvähemusse kuulumine on nende valikuid mõjutanud. Inimõiguste aktivismi fookuse valisin seetõttu, et vähemusgruppide (siin konkreetselt rahvusvähemuse) õigused kuuluvad omakorda inimõiguste alla. Sellest kitsendusest ajendatult on bakalaureusetöö üheks sihiks teada saada, kas ja kuidas on noorte vene aktivistide pühendumine inimõiguste teemale seotud nende enda õigustega, mis puudutavad rahvusvähemust.

Käesoleva töö eesmärk on teada saada, mis on motiveerinud ja viinud Eestis elavaid vene noori aktivismini ning millised on nende tegevuse eesmärgid. Samuti on oluline välja selgitada, miks nad tegelevad just inimõiguste aktivismiga ning kuidas on see seotud nende kuuluvustega

venekeelsesesse kultuuriruumi. Lisaks on eesmärk teada saada, kuidas mõjutab rahvusvähemusse kuulumine nende tegevust ning milliseid aktivismi vorme noored kasutavad.

Bakalaureusetöö koosneb neljast osast. Töö esimeses osas tutvustan töö teoreetilisi ja empiirilisi lähtekohti, milles keskendun esiteks üldiselt aktivismile kui poliitilise osaluse vormile ja teen ülevaate olulisimatest poliitilise aktiivsuse tüpoloogiatest (Ekman ja Amnå, 2012; Dalton, 2008 jt). Seejärel keskendun vähemuste ja inimõiguste aktivismile ning Eestis elavate vene noorte poliitilisele aktiivsusele. Samuti tutvustan inimõiguste kaasaegset käsitlust nii rahvusvahelises kui Eesti kontekstis ja sellega seonduvaid keerukusi. Lähtuvalt teoreetilistest ja empiirilistest lähtekohtadest sõnastan esimese osa lõpus uurimisküsimused. Seejärel tutvustan andmete kogumis- ja analüüsimeetodeid ning valimit. Bakalaureusetöö empiirilises osas tutvustan tulemusi uurimisküsimuste kaupa. Esiteks toon välja, kuidas noored on üldse jõudnud aktivismini, millised on nende motivatsioon ja eesmärgid tegelemaks aktivismiga ning kuidas nad tõlgendavad aktivismi ja aktivistiks olemist. Seejärel toon välja, milliseid aktivismi vorme noored kasutavad ja kuidas tõlgendavad nende kasulikkust, efektiivsust ja eetilisi aspekte. Lisaks kirjeldan, kuidas noored tõlgendavad institutsionaliseeritud ja institutsionaliseerimata ning traditsioonilist ja mittetraditsioonilist poliitilist aktiivsust. Viimases tulemuste osas toon välja, kuidas on rahvusvähemusse kuulumine mõjutanud noorte tegevust ja suhtumist inimõigustesse. Seejärel teen järeldused ja võtan töö tulemused kokku. Pakun välja ka edasisi uurimisvõimalusi ja soovitusi sarnastel teemadel uurimuste läbiviimiseks.

Soovin tänada bakalaureusetöö juhendajat Külliki Seppelit professionaalse ja edasiviiva juhendamise ning pideva toetuse eest. Tänan ka bakalaureusetöö retsensenti Liis Lumistet äärmiselt põhjaliku ja konstruktiivse tagasiside eest. Viimaks soovin tänada uuringus osalenud noori usalduse ja valmisoleku eest intervjuudes osaleda.

1. TÖÖ TEOREETILISED JA EMPIIRILISED LÄHTEKOHAD

1.1 Aktivism kui poliitilise osaluse vorm

Käesoleva peatüki eesmärk on analüüsida, kuidas paigutub tänapäevane aktivism poliitilise osaluse väljale ning miks on uut tüüpi aktivism iseloomulik pigem noortele. Banaji ja Buckingham (2010: 15) kirjutasid, et üheksakümnendate ja kahetuhandete jooksul on palju räägitud noorte üha suurenevast apaatsusest ja vastumeelsusest oma kodanikukohustuste täitmisel. Teised uuringud on leidnud, et tegemist pole apaatsusega, vaid pigem peab rääkima poliitilise osaluse traditsiooniliste vormide muutumisest, tekkinud on uued osaluse vormid (O'Toole jt, 2003: 55 ja Cammaerts jt, 2013: 656).

Noorte poliitiline osalus on muutunud ning on jätkuvas muutumises ning see on seotud alternatiivsete ja mitte-traditsiooniliste tegevuste ja vahenditega, mida üha enam mõjutab info- ja kommunikatsioonivahendite ulatuslik kasutamine (Cammaerts jt, 2013: 657; Jenkins, Shresthova, Gamber-Thompson, Kligler-Vilenchik ja Zimmerman, 2018: 9 ja Soler-i-Martí, 2015: 401). Suur osa noortest eelistab osaleda kodanikuühiskonna organisatsioonides ja ühiskondlikes liikumistes rohkem kui erakondades ja ametlikus demokraatlikus süsteemis (Cammaerts jt 2013: 657; Jenkins jt, 2018: 9 ja Soler-i-Martí, 2015: 401). Noored suudavad luua otsest suhet poliitiliste põhjustega lähtuvalt oma huvidest ja neil pole vajadust vahendusorganisatsioonide, parteide või teiste institutsioonide järele (Soler-i-Martí, 2015: 401 ja Akiva, Carey, Cross, Delale-O'Connor ja Brown, 2017). Põhjus seisneb paremas hariduses, internetist info hankimise oskusest ja seega on tekkinud oskus tõhusamalt kognitiivselt mobiliseeruda võrreldes eelmiste generatsioonidega (Soler-i-Martí, 2015: 401). Seega saab järeldada, et aktivism kui selline saab tihti alguse noori puudutavatest teemadest ja isiklikust huvist, mitte iseeneslikust soovist osaleda poliitikas. See omakorda seletab noorte osalemise vähenemist traditsioonilistes vormides, nagu näiteks valimistel osalemine ja kuulumine poliitilistesse parteidesse. Uut poliitilist osalust iseloomustab traditsioonilisest osalusest eemalehoidev aktivism, vastandusena institutsionaliseeritud poliitilisele osalusele nagu näiteks parteide noorteorganisatsioonid, noortekogud jms.

Ekman ja Amnå (2012: 295) pakkusid välja poliitilise osaluse tüpoloogiat (vt Tabel 1), millest käesolevas töös keskendun manifestsele ehk otsesele poliitilisele aktiivsusele. Tüpoloogias eristavad nad individuaalseid ja kollektiivseid, legaalseid ja illegaalseid tegevusi ning formaalset ja mitteformaalset osalust. Mitteformaalset ehk parlamendivälist osalust nimetataksegi

aktivismiks. Tüpoloogia toimib kui maatriks, kuhu saab paigutada erinevaid poliitilise osaluse vorme. Ekman ja Amnå (2012: 290) on teadlikult vältinud „mittetraditsioonilise” osaluse mõistet, kuna sellised vormid, mida kunagi nimetati protestikäitumiseks, näiteks petitsioonide allkirjastamine või meeleavaldustel ja streikidel osalemine, ei ole tegelikult enam ebatraditsioonilised. Selle asemel räägivad nad lihtsalt parlamendivälisest poliitilise osaluse vormidest. Aktivism on parlamendiväline osalus, mis leiab aset väljaspool ametlikke poliitilisi organisatsioone ning on pigem avalikus ruumis ja internetis (Ekman ja Amnå, 2012: 295).

Tabel 1. Manifestse ehk otsese poliitilise osaluse tüpoloogia

	Formaalne poliitiline osalus	Aktivism (parlamendiväline poliitiline osalus)	
		Legaalset parlamendivälised protestid või tegevused	Illegaalsed protestid või tegevused
Individuaalsed vormid	Valimistel ja referendumil hääletamine; tahtlik mittehääletamine või boikottimine; ametnike või poliitikutega suhtlemine; kandideerimine või töötamine riigiasutuses; raha annetamine poliitilistele organisatsioonidele	Hääle kuuldavaks tegemine; ind. vahenditega muutuste esiletoomine; tarbimisharjumuste muutmine poliitilise mõjutamise eesmärgil; petitsioonide allkirjastamine; poliitiliste lendlehtede jagamine	Õiguskorralrikkumised; poliitiliselt motiveeritud rünnakud varale
Kollektiivsed vormid	Partei, poliitilise organisatsiooni või ametiühingu liikmeks olemine; tegevused, mis on seotud partei või organisatsioonidega	Kaasatus uutes sotsiaalsetes liikumistes; demonstratsioonidel, protestidel jt tegevustes osalemine	Ebaseaduslikud ja vägivaldsed tegevused ja protestid; teede või raudteede blokeerimine; hoonete hõivamine; kokkupõrked politsei või pol. oponentidega

(Allikad: Ekman ja Amnå (2012: 292 ja 295) ja Tolli (2016: 14))

Üsna sarnaselt eristas Dalton (2008: 81) kahte kodanikukäitumise vormi – kohustuspõhine (ingl *duty-based citizenship*) ja kaasatud kodanikuaktiivsus (ingl *engaged citizenship*). Daltoni käsitlus

on siin oluline, sest kohustuspõhise kodanikuaktiivsuse vähenemist tasakaalustab kaasatud kodanikuaktiivsuse suurenemine, eriti noorte ja paremini haritud inimeste seas (Dalton, 2008: 83). Kohustusepõhine osalus tähendab poliitilist osalemist kui kodanikukohustust, mis võib stimuleerida valimisaktiivsust ja osalemist muudes institutsionaliseeritud tegevusvormides, seevastu kaasatud osalemine suunab mitte valimistest ja parteitegevusest osa võtma, vaid individualiseeritud ja otseseid tegevusvorme (Dalton, 2008: 85-86). Aktivism kuulub Daltoni (2008) käsitluse kohaselt kaasatud kodanikuaktiivsuse alla, kuigi Dalton (2008) kirjeldab selles kontekstis internetiaktivismi. Nii internet kui ka poliitiline tarbimismeel lisavad poliitilise aktiivsuse tööriistu, eriti kaasatud kodanike seas, kes pööravad järjest enam tähelepanu keskkonnapraktikatele, tööstandarditele ja inimõiguste küsimustele (Dalton, 2008: 91). Poliitiline osalus on kõige märgatavamalt kasvanud tegevusvormides, mis on kõige tihedamalt seotud kaasatud kodanikuaktiivsuse normidega (Dalton, 2008: 91). Valimisteväline osalus annab kodanikele suurema kontrolli poliitilise tegevuse fookuse ja asukoha üle, mis peaks arvatavasti suurendama nende mõju poliitilises protsessis (Dalton, 2008: 93). Keskkonnaaktivistid, tarbimis- ja muud avaliku huvi rühmad on leidnud, et uus osalus on tõhus vahend poliitika kujundamise ja haldamise mõjutamiseks, samuti laiendavad muud toimumisviisid kodanike osaluse mõju ja parandavad seega poliitilise osaluse kvantiteeti ja kvaliteeti (Dalton, 2008: 94). Daltoni (2008) kaasatud kodanikuaktiivsus paigutub Ekmani ja Amnå (2012: 295) maatriksisse nii kollektiivse kui individuaalse aktivismi alla.

Sarnane Daltoni (2008) kirjeldatud kaasatud kodanikuaktiivsusele on Jurise ja Pleyersi (2009: 57) kirjeldatud uus noorte aktivism, mida nad nimetavad alternatiivseks aktivismiks (ingl *alter-activism*). See erineb traditsioonilistest poliitilise osaluse vormidest, nagu ka Daltoni (2008) kirjeldatud kaasatud kodanikuaktiivsus. Alternatiivne aktivism kujutab endast alternatiivset kultuuripraktikat ja kodanikuosaluse vormi, mis taotleb laiapõhjalisi sotsiaalseid muutusi seoses poliitilise pühendumuse, kultuurilise väljenduse ja koostööpraktikaga. Alternatiivses aktivismis osalejad panevad rõhku läbielatud kogemustele ja protsessidele, horisontaalsele ja võrgustatud organiseeritusele, loomingulisele otsesele tegevusele, uute info- ja kommunikatsioonitehnoloogiate (IKT) kasutamisele, füüsiliste ruumide ja tegevuskohtade korraldamisele alternatiivsete väärtuste ja tavade väljatöötamiseks (Juris ja Pleyers, 2009: 57). Alternatiivne aktivism on varasemast rohkem globaliseerunud, põhjalikumalt võrgustunud, avatum ja koostööaltim ning uute tehnoloogiate poolt sügavamalt kujundatud. Alternatiivne aktivism on uus poliitilise kultuuri vorm, mis on hajus, otseselt poliitiline ja ennetav, hõlmab ühiste väärtuste, diskursuste ja tavade aktiivset ülesehitamist (Juris ja Pleyers, 2009: 58). Jurise ja

Pleyersi (2009) kirjeldatud alternatiivne aktivism paigutub Ekmani ja Amnå (2012: 295) maatriksisse kollektiivse aktivismi alla.

Earl, Maher ja Elliott (2017) uurisid spetsiifiliselt uut noorte aktivismi ja jaotasid selle kontekstipõhiselt. Nad eristasid sotsiaalseid liikumisi või liikumisühiskondi, fänniaktivismi ning laialdast interneti kasutamist. Samuti eristasid nad aktivismi, mis saab alguse ülikoolikampustest ja milles domineerivad eelnevalt mainitud ühiskondlikud liikumised, näiteks „Black Lives Matter“ ja „Anti-Sweatshop“. Noorte aktivismil on Earli jt (2017: 6) sõnul toimunud kaks kontekstimuutust. Esiteks nimetasid nad liikumisühiskondade arengut, mis võib aidata muuta protestid noorte üheks tavaliseks probleemide lahendamise viisiks, isegi kui noored kasutavad proteste mittetraditsioonilistel viisidel. Kõige üldisemal tasemel väidab liikumisühiskonna teooria, et protestid on saanud Lääne demokraatiate normaalseks osaks nii noorte kui täiskasvanute jaoks (Meyer ja Tarrow, 1998, viidatud Earli jt, 2017: 6 kaudu). Sarnaselt on väitnud Dalton (2008: 86), et kaasatud kodanikuaktiivsus võib suunata poliitilised tegevused otsese osalemise vormide poole, nagu näiteks kollektiivsete rühmadega töötamine, boikotid või vaidlustavad tegevused, mis on Earli jt (2017) käsitluses protestid. Teiseks muutuseks on fännipõhise aktivismi areng, sealhulgas kultuurilise fookusega ja poliitilisele maastikule üle viidud vaidlused. Fänniaktivism saab tavaliselt alguse mittepoliitilistest sfääridest. Pigem igapäevane tarbimine muutub poliitiliseks, mis lõpuks loob protestiliikumisi laiema sotsiaalse kontekstiga. Näiteks Harry Potteri fännide liikumise (ingl – *HPA* ehk *Harry Potter Alliance*) idee seisneb selles, et kui imetleda Harry Potteri maailma, siis peaks püüdma muuta enda maailm n-ö potterlikumaks (Earli jt, 2017: 7). Poliitiliseks muutus see liikumine siis, kui liikmed said teadlikuks ebaõiglase kaubanduse viisil potteriteemaliste kommide tootmisest ning seejärel on nende fookus liikunud lapstööjõu probleemidele (Earli jt, 2017: 7). Selline aktivismini jõudmise protsess kinnitab Soler-i-Martí (2015: 401) ning Akiva jt (2017) järeldusi, et noored suudavad luua otsest suhet poliitiliste põhjustega lähtuvalt oma huvidest. Earli jt (2017) käsitlus paigutub samuti Ekmani ja Amnå (2012) kollektiivse aktivismi käsitluse alla.

Lisaks tänapäevase uue poliitilise aktiivsuse või aktivismi olemuse mõistmisele on käesoleva töö kontekstis vajalik suunata fookus ka noorte motivatsioonile ja põhjustele olemaks poliitiliselt või ühiskondlikult aktiivsed. Banaji ja Buckingham (2010) uurisid fookusgruppide abil interneti potentsiaalset panust kodanikuaktiivsuse ja noorte osaluse võimendamisse, samuti noorte motivatsiooni osaleda aktiivselt ühiskondlikus ja poliitilises elus. Fookusgruppide seas leiti kodaniku- ja poliitilise osaluse kõige olulisema tunnusjoonena osalejate vahetu läheduse,

kusjuures võtmetähtsusega on inimese enda ja rühma identiteet, diskrimineerimise tunnetamine ja/või praegune eluolukord. Kodaniku- ja poliitilised huvid on paljudel juhtudel seotud perekonna ja/või lähedaste sugulaste või sõprade kogukonnaga, keda huvitavad samad probleemid ja mured. Tihti julgustavad ja motiveerivad edasist osalemist kohalikud kodanikusaavutused. Näiteks rühmade solidaarsus ja koos tegutsemise kogemused, samuti ürituste või kampaaniate korraldamine ja eakaaslaste või vanemate täiskasvanute positiivne tagasiside. Kõik see tekitab efektiivsuse tunde. Teisest küljest hakkasid noored kahtlema aktiivse osaluse tulemustes, kui olid kogenud valitsuste mitte-reageerimist. Ehkki sellised näiliselt „ebaõnnestunud“ protestid võivad põhjustada motivatsiooni kadumise, siis mõnesid noori viis tekkinud viha edasise osalemiseni. Enamikus fookusgruppides tundsid noored end muutuste elluviimisel enesekindlamalt, kui kodanikuaktiivsus oli seotud nende vahetu kontekstiga (nii veebis kui ka väljaspool). (Banaji ja Buckingham, 2010: 20)

Peatüki lõpetuseks toon välja empiiriliste uuringute tulemused, mis seletavad aktivistide identiteediprobleeme ning põhjendavad aktiviste uurimisel just identiteetidega ja noorte enda konstruktsioonidega arvestamise vajalikkust. Bobeli (2007) uuringust selgus, et suur osa nendest, keda nimetame aktivistideks, ei pea end ise aktivistideks, sest see identiteet tundub nende jaoks liiga hea või saavutamatu. Ühiskondlikes liikumistes osalejad saavad n-ö teha aktivismi ilma ennast aktivistidena identifitseerimata – see on nähtus, mis nõuab sotsiaalsete liikumiste analüüsimisel identiteedi keerukat käsitlemist (Bobel, 2007: 157). Cortese (2015) uuringu tulemused näitavad, et tihti uued liikumiste liikmed ei pruugi enda meelest veel olla võimelised aktivistirolli n-ö nõuetekohaselt täitma ja oma käitumist vastavalt mõõtma, et nad saaksid aktivistideks kvalifitseeruda. Samuti kirjeldas Cortese (2015: 217) erinevaid aktivistide identiteete, millega peaks aktivismi uurides arvestama. Need on „rõhutajad“ (ingl *emphatics*), „piirajad“ (ingl *demarcators*) ja „lepitajad“ (ingl *reconcilers*). „Rõhutajad“ defineerivad aktivisti erakordselt positiivsetel viisidel ja samastuvad aktivisti ideaaltüübiga. Tihti määravad nad organisatsioonis aktivismi standardi ja on juhid, kes pühenduvad sügavalt liikumise eesmärkidele ja tulemustele. „Piirajatel“ on „hea aktivisti“ ja „halva aktivisti“ selged definitsioonid, nad identifitseerivad end heade seas ja määravad aktivistide vahel selge piiri „meie“ ja „nende“ vahel. „Halva aktivismi“ all peetakse silmas enamasti radikaalsust. „Lepitajad“ loovad uut aktivismi definitsiooni, et pühenduda täielikult oma liikumise missioonile, hoolimata suutmatuses saavutada aktivismi täiuslikku standardit. „Lepitajate“ kehtestatud standardite järgi peaaegu kõik, millega nad tegelevad, kvalifitseerub aktivismiks. Kuigi aktivistide identiteete ei ole veel laialdaselt uuringutes rakendatud ja arvestatud, on need käesoleva töö kontekstis olulised, sest

uurin Eesti kontekstis väikest ja vähetuntud aktivismi fenomeni. Mõistmaks uuritavate tegevust ja positsiooni, on oluline arvestada sellega, et nende identiteet ei pruugi olla tugevalt kinnistunud ja välja kujunenud.

1.1.1 Vähemuste aktivism

Kuna käesolevas töös uurin Eestis rahvusvähemuses olevaid noori aktiviste, siis lisaks üldisele aktivismile on oluline välja tuua just vähemuste aktivismi käsitlevate uuringute tulemused. Vähemuste aktivismi käsitlevas kirjanduses (O'Toole ja Gale, 2010) näeme samu trende, mida kirjeldatakse uue noorte aktivismi uuringutes – osaletakse suurema tõenäosusega poliitiliste tegevusega väljaspool valimis- või parteipoliitikat. Rahvusvähemuste rühmad osalevad poliitikas pigem alternatiivsete kui tavapärase osalusvormide kaudu ning nende rühmade madalamat valimisaktiivsuse taset ei tohiks tõlgendada poliitilise apaatia tõendina (O'Toole ja Gale, 2010: 131).

O'Toole'i ja Gale'i (2010: 133) uuringus osalenud etnilisi vähemusgruppe iseloomustas tendents eelistada otsest osalemist horisontaalsetes, mitteametlikes võrgustikes või liikumistes ja vajadusel osalemist konkreetsetes algatustes, mitte kuulumist ametlikesse, tsentraalselt organiseeritud poliitilistesse organisatsioonidesse. Samast uuringust selgus, et vähemusaktivistid on hakanud tegelema lisaks lokaalsetele teemadele ka globaalsetele (ingl *glocal*) tänu informatsiooni kiirele kättesaadavusele ja need muutusid kohalike ühenduste kaudu sageli konkreetseteks, vähem abstraktseteks (O'Toole ja Gale, 2010: 136). Vähemusaktivistide igapäevaelus ja poliitilises tegevuses on endiselt väga tugevalt kajastatud ebavõrdsuse, rassismi ja tõrjutusega seotud küsimused (O'Toole ja Gale, 2010: 139).

Vähemuste aktivismi on uuritud enamasti konkreetsete vähemusgruppide põhjal. Tsutsiu (2014) uuris vähemusaktivistide gruppe ja inimõiguste liikumist Jaapanis, Emejulu ja Bassel (2015) uurisid naiste vähemuste aktivismi Šotimaa, Inglismaa ja Prantsusmaa majanduskriisi kontekstis, Pérez-Milans ja Soto (2016) uurisid etniliste vähemuste aktivismi Hong Kongis. Sarnaselt on uuritud ka seksuaalvähemuste, (etniliste) vähemusnaiste ja teiste vähemusgruppide aktivismi ning selle mõju, samuti riiklike või rahvusvaheliste organisatsioonide mõju aktivismile. Uuringute tulemused on väga kultuuri- ja piirkonnaspetsiifilised. Vähemuste aktivismi uurimine on keeruline, sest igat vähemust kui sellist peab uurima kindlas ajaloolises, kultuurilises ja

asukohapõhises kontekstis. Vähemused on niivõrd erinevad ja kauged üksteisest, et uuringute tulemusi on keeruline või ebakorrektna üle kanda teistesse kontekstidesse.

1.2. Noorte aktivism Eestis

Eesti Noorteseire aastaraamatus (2017-2018) uuriti Eesti noorte poliitilist aktiivsust ning pakuti välja osalustüübid kahe rahvusvahelise uuringuprojekti – CATCH-EyoU (2015–2018) ja MYPLACE (2011–2015) andmete põhjal. Kummagi uuringu põhjal ei saa teha terve populatsiooni kohta üldiseid järeldusi, kuid uuringud täiendasid üksteist ja andsid ülevaatliku sissevaate noorte kodanikuaktiivsusesse. CATCH-EyoU andmete põhjal oli uuritavatest 5% neid noori, keda nimetati poliitiliselt meelestatud aktivistideks. Eesti- ja venekeelsete noorte arv oli mõlemas grupis võrdne, kuid uuritavaid venekeelseid noori oli ligikaudu kolm korda vähem, kui eestikeelseid, seega protsentides on venekeelsete noorte seas rohkem poliitiliselt meelestatud aktiviste kui eestikeelsete seas. Seda kodanikuaktiivsuse tüüpi iseloomustab keskmisest suurem kõikvõimalikke poliitiliste tegevuste harrastamine, ka protestivaimu väljendavaid. Näiteks avaliku ruumi hõlmamine, poliitilise sisuga plakatite seintele kleepimine ja grafiti maalimine. Samuti on nad keskmisest aktiivsemad veebiosaaluses ja vabatahtlikena. Poliitiliselt meelestatud aktivistid on pigem gümnaasiumiealised, nende seas on rohkem noormehi, nad on pärit pigem maakohast või väikelinnast ja nad on oma ema hariduse põhjal hinnatuna tagasihoidlikuma sotsiaalse taustaga. (Nugin jt, 2018: 91-112)

Sarnaselt poliitiliselt meelestatud aktivistidele (Nugin jt, 2018: 98) kirjeldasid Beilmann jt (2018: 24) üldaktivistide gruppi (ingl *general activists*), kes on samuti nooremad, pigem meessoost, madalama majandusliku ja kultuurilise kapitaliga, pigem maapiirkondade ja väikelinnade elanikud ning nende seas on rohkem venelasi (Beilmann jt, 2018: 24). Seega võib poliitiliselt meelestatud aktivistide ja üldaktivistide kodanikuaktiivsuse tüüp sobituda Ekmani ja Amnå (2012: 295) kirjeldatud individuaalse ja kollektiivse, legaalse ja illegaalse aktivismiga ja on igal juhul seotud manifestse ehk otsese poliitilise osalusega.

Ühe grupi moodustasid ka digiaktivistid, keda oli 28% uuritavatest – nemad arutlevad internetis poliitilistel ja sotsiaalsetel teemadel ja on üldiselt aktiivsed just internetis (Nugin jt, 2018: 100-101). Digiaktivistid on pigem kahekümnendates eluaastates noormehed, enamasti pärit suurlinnast või selle ümbrusest ja nende emad on sagedamini kõrgharidusega (Nugin jt, 2018: 101). Digiaktivistide seas on rohkem eesti emakeelega noori (Nugin jt, 2018: 101). MYPLACE andmete

põhjal kõige suurema poliitilise ja organisatsioonilise aktiivsusega noori nimetati multiaktivistideks, kes sarnanevad eelnevalt mainitud digiaktivistidega, sest nad olid keskmisest aktiivsema ekspressiivse tegevuse, protestimise ja poliitilise tarbimise poolest (Nugin jt, 2018: 102).

Kalmus jt (2018) uurisid „Mina. Maailm. Meedia“ 2002-2014 andmete põhjal Eesti elanike poliitilist ja kodanikuosalust. Kõige aktiivsemaid inimesi nimetati aktiivseteks kodanikeks (22%), keda oli võrreldes teiste kodanikutüüpidega kõige vähem (Kalmus jt, 2018: 49). Aktiivseid kodanikke eristab teistest kodanikutüüpidest aktiivne osalemine kodanikeorganisatsioonides ja institutsionaliseerimata tegevustes, samas on neil suur huvi ka konventsionaalse poliitika vastu (Kalmus jt, 2018: 49-50). Neil on kindel veendumus, et iga inimese hääl loeb ja oluline on kõrge sotsiaalne usaldus (Kalmus jt, 2018: 50). Selline kodanikutüüp on rohkem levinud rahvusliku enamuse ehk eestlaste seas (27% eestlastest ja 11% venelastest) (Kalmus jt, 2018: 50). Sarnaseid järeltusi tegid Nugin jt (2018: 101) digiaktivistide kirjeldamisel, st eestlasi oli venelastest rohkem. Noortest vanuses 15-27 oli aktiivseid kodanikke eestlaste ja venelaste seas kokku 23%, mis oli noorte seas väikseima osakaaluga kodanikutüüp (Kalmus jt, 2018: 49). Samuti selgus uuringust, et aktiivsed kodanikud kasutavad intensiivselt nii traditsioonilist kui uut meediat ning on sotsiaalvõrgustike saitidel ülekaalukalt aktiivseimad digitaalselt vahendatud kodaniku- ja poliitilises osaluses (Kalmus jt, 2018: 50). Kalmuse jt (2018: 49-50) kirjeldatud aktiivseid kodanikke saab võrrelda Nugini jt (2018: 98-102) kirjeldatud poliitiliselt meelestatud aktivistide, digiaktivistide ja multiaktivistidega, sest ka aktiivsete kodanike seas on olulisel kohal digimeedia kasutamine ja institutsionaliseerimata aktiivsuse vormid.

Digiaktivistide, multiaktivistide ja aktiivsete kodanike kodanikuaktiivsuse tüübid sobituvad igal juhul Daltoni (2008: 91) kirjeldatud kaasatud kodanikuaktiivsuse alla, sest lisaks institutsionaliseerimata vormide eelistamisele lisavad internet kui ka poliitiline tarbimismeel poliitilise aktiivsuse tööriistu. Samuti sobituvad need kodanikuaktiivsuse tüübid Jurise ja Pleyersi (2009: 57) kirjeldatud alternatiivse aktivismi alla, sest osalejad panevad rõhku uute info- ja kommunikatsioonitehnoloogiate (IKT) kasutamisele ning osalejate tegevus on nende poolt sügavamalt kujundatud.

Kalmuse jt (2018: 52) analüüs näitas mõningaid nooremate põlvkondade suundumusi osaleda poliitilises elus individuaalselt ja eesmärgiga tulevast elukeskkonda aktiivselt ümber kujundada, mis sobitub Daltoni (2008: 85-86) kaasatud kodanikuaktiivsuse alla, sest see suunab individualiseeritud ja otseseid tegevusvorme. Nooremas vanuserühmas erakondadega

samastumise vähenemise trend (Kalmus jt, 2018: 52) kinnitab Cammaerts jt (2013: 657), Jenkinsi jt (2018: 9) ning Soler-i-Martí (2015: 401) järeldusi noorte eelistustest osaleda rohkem kodanikuühiskonna organisatsioonides ja ühiskondlikes liikumistes, mitte erakondades ja ametlikus demokraatlikus süsteemis. Seega saab järeldada, et ka Eesti noored üldiselt kipuvad eelistama mitteinstitutionaalseid osalemise vorme. Samuti tasub esile tuua, et Beilmanni jt (2018: 29) kirjeldatud üldaktivistide gruppi iseloomustas kõrge usaldus teiste inimeste ja riigiinstitutionide vastu, samal ajal protestimeelsus ja elamine üsna ebavõrdses ühiskonnas. Sarnast trendi ei ole uurijad varasemas kirjanduses kohanud.

Eesti kontekstis tekib oluline erinevus esiteks üldaktivistide (Beilmann jt, 2018) ja poliitiliselt meelestatud aktivistide (Nugin jt, 2018) ning teiseks aktiivsete kodanike (Kalmus jt, 2018) vahel. Esimeste puhul on domineeriv protestimeelsus, teiste puhul sellist trendi ei leitud. Samuti ei leidu siiaamaani kirjanduses eraldi käsitlust, mis uuriks Eestis elavaid vene noori aktiviste ning nende endi sissevaadet poliitilisele aktiivsusele. Küll aga on uuritud vene noorte kodanikuaktiivsust mõjutavaid tegureid (Volkova, 2013: 72-73). Oluliselt mõjutavad sõbrad ja tuttavad, enda isiklikud omadused ja huvid ning ajalised võimalused. Samuti mõjutavad õpetajad, kes on infovahendajad ning innustajad, vanemad aga toetavad vajalike isikuomaduste arengut (Volkova, 2013: 73). Aktiivsed vene noored on suurema integreerituse tasemega, nad peavad enda rolli ühiskonnas tähtsaks ning usuvad oma võimetesse ühiskonnas toimuvat muuta (Volkova, 2013: 73).

1.3 Vene noored Eestis

Mõistmaks aktiivsete vene noorte positsiooni Eesti ühiskonnas, vaatlen käesolevas peatükis vene noorte üldist osakaalu Eesti rahvastikust ning nende poliitilist aktiivsust. Kuigi töös uurin konkreetselt aktiivseid noori, siis üldine aktiivsuse tase näitab suuremat pilti ja noorte olukorda, mille põhjal saab teha selgemaid järeldusi.

Vene rahvusest elanikkond moodustab 2020. aasta seisuga kogu Eesti rahvastikust kokku 25,6% ehk umbes 351 000 inimest (Eesti Statistikaamet, 2020). Omakorda vene rahvusest noori vanuses 15-29 on Eestis kokku umbes 77 000, mis moodustab sellest vanuserühmast ligikaudu 26,3% (Eesti Statistikaamet, 2020).

1.3.1 Eesti ja vene noorte poliitiline aktiivsus

2017. aasta Eesti Ühiskonna Integratsiooni Monitooringus uuriti mitmeid lõimumist mõjutavaid valdkondi ja põlvkondade vahelisi erinevusi. Konkreetselt noori vanuses 18-24 käsitlevad tulemused näitavad suurimat erinevust võrreldes vanemate vanusegruppidega, mis vastab ka näiteks Cammaerti jt (2013: 657), Jenkinsi jt (2018: 9) ning Soler-i-Martí (2015: 401) järeldustele, et noorte poliitiline aktiivsus on erinev võrreldes vanemate generatsioonidega. Rääkides traditsioonilisest osalusest on nii eestlaste kui ka teistest rahvustest inimeste, suures enamuses venelaste puhul 18–24-aastased passiivsemad valimistel osalejad kui vanem vanuserühm (25–34-aastased) (Kallas ja Kaldur, 2017: 11). Siiski pole noorte eestlaste ja teistest rahvustest noorte erinevus aktiivsuses märkimisväärne, olles küll eestlastel minimaalsel määral suurem (Kallas ja Kaldur, 2017: 11). Küll aga 25–34-vanused eestlased on tunduvalt aktiivsemad kui samas vanuses teistest rahvustest inimesed (Kallas ja Kaldur, 2017: 11). See tähendab, et noorima vanuserühma teisest rahvusest inimesed on võrreldes vanema vanuserühmaga sarnasemad eesti noorte valimisaktiivsuse tasemega. Mittetraditsioonilise osaluse uurimisel selgus, et suurim erinevus eestlaste ja teisest rahvusest noorte vahel on selles, kas ollakse liitunud mõne poliitilise sisuga pooldamis- või protestikampaaniaga Facebookis või muus suhtlusvõrgustikus, mida teevad eestlased ligikaudu kolm korda rohkem kui muust rahvusest noored (Kallas ja Kaldur, 2017: 14). Üldiselt on eestlased peaaegu kõikides mittetraditsioonilistes tegevusvaldkondades aktiivsemad kui teistest rahvustest inimesed, näiteks allkirja andmine üleskutsele, osavõtmine avalikust koosolekust, osalemine internetis poliitilises arutelus (Kallas ja Kaldur, 2017: 13-14). 2020. aasta Eesti Ühiskonna Lõimumismonitooringust selgus, et veerand Eesti elanikest on andnud allkirja üleskutsele, protestiavaldusele või petitsioonile ning veidi vähem, 16% elanikest on osalenud avalikul koosolekul ja 15% on osalenud poliitilises arutelus internetis (Pohla, 2021: 9). Need tegevused on institutsioonivälised.

Eesti Noorteseire aastaraamatus (2017-2018) uuriti eesti ja vene koolinoorte poliitilist osalust. Kuid valimisse kuulusid vaid 14-aastased noored, mis on Ühiskonna Integratsiooni Monitooringu (2017) noorimast vanuserühmast veel nooremad. Seitsme aastaga on tõusnud koolisisene osalus nii eesti kui vene õppekeelega koolides, kusjuures vene õppekeelega koolides tõusis väitluses osalenud õpilaste määr 2,4 korda, eesti õppekeelega koolides vaid 1,4 korda (Toots ja Idnurm, 2018: 71). Koolisisese aktiivsuse alla kuulub osalemine kooli juhtimist puudutavate otsuste langetamisel, kandideerimine klassivanemaks või õpilasesindusse, osalemine õpilasesinduse töös, aktiivne osalemine väitluses ja hääletamine klassivanema või õpilasesinduse valimistel (Toots ja

Idnurm, 2018: 71). Seega on koolisisene aktiivsus väga traditsiooniline osalus, mis paigutub Daltoni (2008) kohustuspõhise kodanikuaktiivsuse alla – see võib stimuleerida valimisaktiivsust ja osalemist muudes institutsionaliseeritud tegevusvormides, siin konkreetselt õpilaste puhul kooli kontekstis.

Kooliväline aktiivsus on mitmetes tegevustes langenud – vene õppekeelega noortest kuulusid mõnda organisatsiooni 2017-2018 aastal vaid 6% noortest, eesti õppekeelega vaid 3% (Toots ja Idnurm, 2018: 71). Organisatsioonilisest osalusest on vene õppekeelega noorte seas populaarseim kampaaniate tegemine või neis kaasalöömine ning nad on eestikeelse õppekeelega noortest rohkem valmis osalema suuremat isiklikku initsiatiivi nõudvates poliitilistes ja kogukondlikes tegevustes, nii seaduslikes või ebaseaduslikes aktsioonides (Toots ja Idnurm, 2018: 72). Samuti selgus, et vene õppekeelega noorte käitumine on seitsme aastaga muutunud vähem radikaalseks (Toots ja Idnurm, 2018: 75). Käitumise ennustamisel venekeelsete noorte puhul on hoiak Eesti suhtes oluline näitaja, samas institutsioonid ei ole siin üldse olulised, mis näitab institutsioonivälise tegurite ja osalusvormide kasvavast olulisust noorte jaoks (Toots ja Idnurm, 2018: 82). Seda eriti vene õppekeelega noorte puhul, kelle aktiivset kodanikuosalust võib mõjutada ja kujundada väärtuspõhise riigiidentiteedi tugevnemine (Toots ja Idnurm, 2018: 82). Needki tulemused kinnitavad Soler-i-Martí (2015: 401) ning Akiva jt (2017) järeldusi, et noortel on vähem vajadust vahendusorganisatsioonide, parteide või teiste institutsioonide järele.

1.4 Inimõiguste kaasaegne käsitlus

Käesoleva töö temaatiliseks fookuseks valisin inimõiguste kaitsmisele keskenduva aktivismi, sest selle alla kuuluvad ka vähemusgruppide õigused. Samuti seab teemavalik konkreetsed piirangud uuritavale kontekstile. Kuna inimõiguste juured ulatuvad eelmise sajandi algusesse ning siiaani üks olulisemaid rahvusvahelisi inimõigusi kaitsvaid dokumente – Inimõiguste Ülddeklaratsioon võeti ÜRO poolt vastu 1948. aastal, peab inimõigusi uurides lähtuma kaasaegsetest käsitlustest. Seda enam, et töös uuritakse noori. Seega annab käesolev peatükk lühikese ülevaate tänapäevasest inimõiguste käsitlusest, seejärel inimõiguste käsitlusest ja olukorrast Eestis ning Eesti Inimõiguste Keskusest. Samuti teen lühikese ülevaate inimõiguste aktivismist.

Inimõiguste Ülddeklaratsioonis (1948) sätestati esmakordselt põhilised inimõigused, mida tuleb universaalselt kaitsta (ÜRO kodulehekülg, i.a). Ülddeklaratsioon (1948) sisaldab kodaniku- ja poliitilisi õigusi – õigus elule, vabadusele, sõnavabadusele ja privaatsusele. See hõlmab ka

majanduslikke, sotsiaalseid ja kultuurilisi õigusi – õigus sotsiaalkindlustusele, tervisele ja haridusele. Hiljem on vastu võetud mitmeid rahvusvahelisi inimõigusi kaitsvaid dokumente (Majanduslike, sotsiaalsete ja kultuurialaste õiguste rahvusvaheline pakt (1966), Kodaniku- ja poliitiliste õiguste rahvusvaheline pakt (1966), Fakultatiivne protokoll kodaniku- ja poliitiliste õiguste rahvusvahelise pakti juurde jm) (ÜRO kodulehekül, i.a).

Vašák (1977: 29) jagas inimõigused kolme põlvkonda – esimesse põlvkonda kuuluvad poliitilised ja kodanikuõigused, teise majanduslikud, kultuurilised ja sotsiaalsed õigused ning kolmandasse kollektiivsed ehk solidaarsed õigused. Samuti kasutatakse traditsiooniliselt inimõiguste grupeerimiseks Vašáki (1977) käsitlusest tulenevalt negatiivseid vs positiivseid õigusi, indiviidi vs kollektiivseid õigusi ning kohalikku vs rahvusvahelist vastutust (Domaradzki, Khvostova ja Pupovac, 2019: 424). Tänapäeval on inimõiguste diskursus liikunud uute niimetatud halli ala teemade juurde, mis ei mahu ühegi Vašáki (1977) inimõiguste põlvkonna teema alla – üleminekuaja õigusemõistmine, lepitamine, tõekomisjonid, terrorism, reparatsioon, sisserändajate õigused, andestamine ja majanduslikud sanktsioonid (Domaradzki jt, 2019: 441). Kõige rohkem räägitakse siiani Vašáki (1977) esimese põlvkonna inimõigustest (poliitilised ja kodanikuõigused), kuid rohkem rahvusvahelises kui rahvusriikide kontekstis (Domaradzki jt, 2019: 439). Kollektiivsete õiguste kategoorias räägitakse enamasti naiste, põlisrahvaste, laste, LGBT õiguste ja rassilise diskrimineerimise teemadest. Teine märgatav teemarühm on seotud konfliktide ja konfliktijärgsete keskkondadega (ümberasustatud isikud, inimkaubandus ja smugeldamine) (Domaradzki jt, 2019: 440). Kolme inimõiguste ajakirja (Human Rights Review, The Journal of Human Rights, Human Rights Quarterly) teadusdiskursust käsitletud analüüsis jõuti järeldusele, et prioriteet nihkub märgatavalt pigem kollektiivsete kui üksikisikute õiguste suunas (Domaradzki jt, 2019: 442).

Inimõiguste temaatikat käsitledes on oluline arvestada sellega, et inimõiguste mõiste on ambivalentne. Hoolimata asjaolust, et see on rahvusvaheline diskursus, tähendab erinevates kohtades inimõigustest rääkimine harva ühte ja sama (Engelke, 1999: 291). Sama põhjus seletab, miks inimõiguste diskursus on sageli ebaefektiivne inimväärikuse kaitsmisel, mida on see ühtlasi mõeldud kaitsma (Engelke, 1999: 291). See, kuidas inimesed suhtuvad teatud küsimusesse, näiteks homoseksuaalsusesse, on väheses seoses ÜRO aktidega ja rohkemas inimeste endi kultuuriliste ja moraalsete tõekspidamistega. See omakorda võib mõjutada inimeste tõlgendamisviise ja arusaamu inimõigustest (Engelke, 1999: 291). Landy (2013: 409) soovitas mõista inimõigusi kui keelt, millel on paradoksaalne roll nii piirata kui võimaldada rahvusvahelist solidaarsust. Setiawani ja Spires'i

(2021: 1) tööst selgus, et nii kodanikuühiskond kui võimulolijad võivad inimõigusi kasutada mõnikord vastuoluliste eesmärkide saavutamiseks.

See tähendab, inimõigustest rääkimine on keeruline, sest see võib olla poliitiliselt ja ideoloogiliselt motiveeritud ning inimõiguste mõiste all võidakse mõista väga erinevaid asju. Seega inimõigustest rääkimine ühe kindla käsitluse kaudu on käesolevas töös ebakohane, sest uurijana kasutan konstruktivistlikku lähenemist. See tähendab, et lähtun sellest, kuidas uuritavad ise mõistavad seda. Lähtuvalt sellest käin käesolevas töös vaid põgusalt üle inimõigusi puudutavad teemad, et mõista paremini kohalikku konteksti inimõiguste osas. See on vajalik selleks, et saada paremini aru, mida inimesed mõtlevad inimõigustest kui sellistest. Põhjalikku inimõiguste diskursuse, väärtuste ja piirkonnaerinevuste analüüsi käesolevas töös ma ei tee.

1.4.1 Inimõiguste käsitlus Eesti kontekstis

Eestis räägitakse inimõiguste kontekstis üldiselt samadest teemadest, mis olid kirjeldatud eelmises alapeatükis. Eesti Inimõiguste Keskus (edaspidi EIK) koostab alates 2007. aastast aruannet inimõiguste olukorra kohta Eestis. Aruannetes käsitletakse järgmisi teemasid: piinamise, ebainimlikult või alandavalt kohtlemise ja karistamise ning diskrimineerimise keeld; õigus õiglasele kohtupidamisele; õigus perekonna- ja eraelu puutumatusel; sõnavabadus; kogunemis- ja ühinemisvabadus; õigus vabadele valimistele; rahvusvähemused ja lõimumispoliitika; LGBT, pagulaste, varjupaigataotlejate, lapse ja puuetega inimeste õigused (Inimõiguste Keskus, 2020: 3).

Eestis seostus Turu-uuringute AS läbiviidud uuringu (2018: 45) vastajatel mõistega „inimõigused“ üsna võrdselt õigus elule, vabadus ja otsustusõigus oma elu üle ning sõna- ja väljendusvabadus (Inimõiguste Instituut, 2018: 46). Eestis arvas 73% vastanutest, et inimõigustega on riigis kõik korras ja uuringu tulemused on laiendatavad kogu Eesti elanikkonnale (Inimõiguste Instituut, 2018: 46). Oluline on tulemus, et Eestis mõjutab hinnangut muude näitajate seas ka rahvus – vene keelt emakeelena rääkivad elanikud andsid inimõiguste olukorrale riigis negatiivsema hinnangu (Inimõiguste Instituut, 2018: 51). Selline hinnang on sageli levinud Vene mõjusfääris olevate inimeste seas, mis toetub meediakanalites ja sotsiaalmeedias tehtavale propagandale, mille narratiiv on justkui Balti riikide kodakondsusseadus kiusab venelasi (Inimõiguste Instituut, 2018: 51). Tõenäosuselt mitte kõik, vaid siiski mingi osa venekeelsetest vastajatest pidasid inimõiguste rikkumiseks sotsiaalprobleeme, mis selle temaatika alla üldse ei liigitu (Inimõiguste Instituut, 2018: 51). Käesoleva töö kontekstis on oluline sellega arvestada ja teha vahet aktivistidel, kes on

inimõiguste temaatikast teadlikud ja keskenduvad teaduslikult tõestatud probleemidele ning sellistel n-õ aktivistidel, kes sisuliselt levitavad valeinfot inimõiguste nime all kolmanda osapoole huvides.

Eestis on kaks põhilist inimõiguste kaitsmise ja uurimisega tegelevat valitsusvälist organisatsiooni – EIK ja Inimõiguste Instituut. EIK korraldab oma tegevust vastavalt ühiskondlikele vajadustele, mille fookuses on võrdne kohtlemine ja mitmekesisuse edendamine, varjupaigataotlejate ja pagulaste inimõigused ning jälgib inimõiguste olukorda Eestis (Inimõiguste Keskuse kodulehekül, i.a). EIK on Eesti mitmekesisuse kokkuleppe koordinaator ning ÜRO pagulasameti UNHCR partner Eestis (Inimõiguste Keskuse kodulehekül, i.a). Inimõiguste Instituut tegeleb inimõigusi käsitleva teabe kogumise, süstematiseerimise, analüüsimise ja edastamisega ja teeb ettepanekuid selle kohta, kuidas inimõigusi nii Eestis kui ka mujal maailmas paremini kaitsta (Inimõiguste Instituudi kodulehekül, i.a).

Kuna käesoleva töö fookuses on inimõiguste aktivism, siis edaspidi keskendun töös EIKile, sest Inimõiguste Instituudi tegevus on pigem suunatud haridusalasele tööle ning rahvusvahelistele projektidele, mitte niivõrd kohaliku kodanikuühiskonna edendamisele. EIKil on olemas inimõiguste saadikute programm, mille raames otsitakse kogukondadest üle Eesti inimesi, kes tahavad oma kodukandis inimõigusi edendada (Inimõiguste Keskuse kodulehekül, i.a). Samuti on EIKil olemas vabatahtlike kogukond ning keskuse kaudu on võimalik teavitada inimõiguste rikkumisest. Seega sobib käesoleva töö fookusega paremini EIK, millega võivad olla seotud ka Eestis elavad noored vene inimõiguste aktivistid.

1.1.2 Inimõiguste aktivism

Lisaks eelmises peatükis käsitletud uuele poliitilisele osalusele ja vähemuste aktivismile on oluline põgusalt mainida konkreetselt inimõiguste aktivismi, sest käesolevas töös keskendun just sellele. Kuigi siia maani ei ole uuritud rahvusvähemuses olevaid inimõiguste aktiviste, aitavad käesolevas alapeatükis kirjeldatud seletused ja uuringute tulemused mõista, millele tasub pöörata tähelepanu kohalikke aktiviste uurides – täpsemalt inimõigusi kaitsvate organisatsioonide roll aktivistide jaoks.

Euroopa Nõukogu järgi tähendab inimõiguste aktivism inimõiguste kaitsmist kõikjal ja kõigil tasanditel, kus neid ohustatakse või rikutakse (Brander, 2012). Inimõiguste aktivism seisneb

ebaõiglusele, kuritarvitustele, rikkumisele või diskrimineerimisele reageerides ja püüdes seda parandada (Brander, 2012). See eeldab valmisolekut inimesi aidata ning olla nendega solidaarne, võitlust nende austava ja väärrika kohtlemise eest ning kaasaitamist humaansema, võrdsema ja õigusi austava ühiskonna kujunemisele (Brander, 2012). ÜRO järgi on „inimõiguste kaitsmine“ tegevus, millega üksi või koos teistega tegutsetakse inimõiguste edendamise või kaitsmise nimel (Who is a defender, i.a). Sisuliselt on see sama, mis inimõiguste aktivism. Euroopa Nõukogu ja ÜRO seletusi inimõiguste aktivismile või kaitsmisele saab vaadelda kui üht osa Daltoni (2008) kaasatud kodanikuaktiivsusest, sest traditsioonilises tähenduses aktivistid „tegutsevad“ kasutades paljusid eri meetodeid, ning tõenäoliselt ei lõpeta enne mingisuguse mõju saavutamist (Brander, 2012).

Nagu eelnevalt mainitud, kasutatakse „inimõiguste aktivisti“ mõiste kõrval laialdaselt ka „inimõiguste kaitsja“ mõistet, mida ÜRO järgi peetakse asjakohasemaks ja kasulikumaks, kui varasemaid. Mõistet „inimõiguste kaitsja“ (ingl *HRD – human rights defender*) on üha enam kasutatud alates inimõiguste kaitsjate deklaratsiooni vastuvõtmisest 1998. aastal, seni olid kõige enam kasutusel mõisted nagu inimõiguste aktivist, professionaal, töötaja või jälgija (Who is a defender, i.a). Siiski on seda mõistet laialdaselt kritiseeritud, sest see on väga üldine ning ÜRO ega Inimõiguste Deklaratsioon ei seleta lõpuni selle mõiste tähendust ega raamistikku (Nah, Bennett, Ingleton ja Savage, 2013: 403). Samuti ei ole selge selle mõiste kontekst – mõnikord kasutatakse teatavate osalejate kirjeldamiseks „inimõiguste kaitsja“ mõistet sotsioliitilises kontekstis ja mitte teistes, ilma selge seletuse või järjepideva põhjendusega (Nah jt, 2013: 405). Praktikas on „inimõiguste kaitsjat“ tõlgendatud üsna laialt kui igäüht, kes tegeleb inimõiguste kaitseks rahumeelse tegevusega (Nah jt, 2013: 403). Aktivist kui selline ei ole tingimata sama mis „kaitsja“, sest näiteks Soohoo ja Hortsch (2010: 981-982) on uurinud, kas tervishoiutöötajaid tuleks nimetada samuti „inimõiguste kaitsjateks“, sest nad kaitsevad seksuaal- ja reproduktiivõiguseid. Seega kasutan selles töös selguse ja konkreetsuse mõttes jätkuvalt „inimõiguste aktivismi“ mõistet.

Eelmise lõigu kontekstis on oluline eristada esiteks institutsionaliseeritud inimõiguste kaitsjaid (ÜRO, Euroopa Liidu esinduste inimõiguste spetsialistid erinevate riikide juures jne), mida saab omakorda jagada rahvusvahelisteks ja kohalikeks riigivälisteks organisatsioonideks (näiteks Eestis Inimõiguste Keskus). Teiseks tuleb eristada rahvusvahelisi mittetulunduslikke inimõiguste organisatsioone (näiteks Amnesty International, Human Rights Watch jne) ja kolmandaks iseseisvalt tegutsevat või n-ö rohujuuretasandi aktivismi.

Inimõiguste kontekstis on olulised mõlemad – nii institutsionaliseeritud organisatsioonide tegevus kui iseseisev kodanike aktivism. Nende riikide kodanikud, kes on ülemaailmse kodanikuühiskonnaga tugevalt seotud ja kus inimõiguste aktivism on üha intensiivistunud, saavad inimõiguste teemadest teadlikumaks ja löövad suurema tõenäosusega kaasa rahvusvahelises inimõiguste liikumises, mittetulunduslikes organisatsioonides (Tsutsui ja Wotipka, 2004: 609). Samuti näevad Tsutsui ja Wotipka (2004: 588) rahvusvahelistes inimõiguste mittetulunduslikes organisatsioonides osalemist kui osalust inimõiguste liikumises. See aga ei ole tingimata sama, mis aktivism kui selline, kuid aktivistiks olemine on üks osa inimõiguste liikumisest. Nende organisatsioonide seos ülemaailmse kodanikuühiskonnaga on võtmetegur kodanike inimõiguste aktivismi kaasamisel, samuti inimressursside voog mõjutab tugevalt osalemist ülemaailmses inimõiguste aktivismis (Tsutsui ja Wotipka, 2004: 612). See on tähtis käesoleva töö kontekstis, sest on oluline mõista, millist rolli kannab Eestis Inimõiguste Keskus aktivismi tekkimisel ja praktiseerimisel.

Lettinga ja Kaulingfreks (2015: 362) uurisid rahvusvaheliste inimõiguste organisatsioonide ja n-ö ohjeldamatu (ingl *unruly*) aktivismi vastuolusid ning leidsid, et nende algne strateegia on sügavalt erinev. Põhiline erinevus seisneb arusaamas sotsiaalsetest muutustest, nende korraldusviisidest ja tegevuste repertuaaridest (Lettinga ja Kaulingfreks, 2015: 343). Samas Nah (2020: 1) järgi kaasneb tihti inimõiguste aktivismiga võimulolijatele väljakutsete esitamine, riigivõimude vastutusele võtmine ja õigluse nõudmine – seda tihti provokatiivsete tegudega ning sotsiaalsete ja kultuurinormidega vastuolus olemisega. Siiski saavad organisatsioonisisene ja -väline aktivism eksisteerida koos ja toetada oma tegevusega üksteist, kui inimõiguslikud alusväärtused on samad (Lettinga ja Kaulingfreks, 2015: 362). Samuti on võimalik praktiseerida samaaegselt mõlemat, näiteks saab mõne institutsiooni töötaja (nt Amnesty International) osaleda mitteinstitutsionaalsetes aktivismi vormides.

Rääkides organisatsioonide tegevusest ja iseseisvalt eksisteerivast aktivismist – üks ei välista teist ning inimõiguste organisatsioonide tegevus ei lähe otseselt vastuollu Daltoni (2008) kaasatud kodanikuaktiivsuse käsitlusega, sest mittetulunduslike rahvusvaheliste või isegi kohalike inimõiguste organisatsioonide tegevus ja nendes osalemine ei kvalifitseeru traditsioonilise või parlamentaarse osaluse alla. Samuti aktivism, olenemata selle vormist ja asukohast, on siiski kaasatud kodanikuaktiivsuse osa. Inimõiguste aktivism, kas iseseisvalt eksisteeriv või organisatsioonisisene, paigutub Ekmani ja Amnå (2012) kollektiivse aktivismi käsitluse alla.

2. UURIMISKÜSIMUSED

Käesoleva töö eesmärk on teada saada, mis on motiveerinud ja viinud Eestis elavaid vene noori aktivismini ning millised on nende tegevuse eesmärgid. Samuti on oluline välja selgitada, miks nad tegelevad just inimõiguste aktivismiga ning kuidas on see seotud nende kuuluvustega venekeelsesse kultuuriruumi. Lisaks on eesmärk teada saada, kuidas mõjutab rahvusvähemusse kuulumine nende tegevust ja milliseid aktivismi vorme noored kasutavad.

Lihtsustatult öeldes huvitab mind, miks on noored otsustanud aktiivselt tegeleda inimõiguste teemadega, olles Eestis rahvusvähemuses. Töö aitab rohkem teada saada vene noorte enda vaatest ja suhtumisest aktivismi ning nende tegevusega seotud sotsio-kultuurilisest kontekstist. Vene noorte aktivismi on Eestis vähe uuritud ning spetsiifiliselt vene noorte inimõiguste aktivismi ei ole seni üldse uuritud. Olen koostanud uurimisküsimused lähtuvalt bakalaureusetöö eesmärgist ning töö teoreetilistest ja empiirilistest lähtekohtadest.

1. Millised on uurimuses osalejate aktivistiks olemise motivatsioon ja eesmärgid?

1.1 Kuidas jõudsid uurimuses osalejad inimõiguste aktivismini?

1.2 Kuidas tõlgendavad uurimuses osalejad aktivismi ja aktivistiks olemist?

2. Milliseid aktivismi vorme kasutavad uurimuses osalejad?

3. Kuidas mõjutab rahvusvähemusse kuulumine uurimuses osalejate tegevust ja suhtumist inimõigustesse?

4. Millised aktivistitüüpe saab eristada Eesti venekeelsete noorte inimõiguste aktivistide hulgas?

3. VALIM JA MEETOD

Bakalaureusetöö uurimisstrateegiaks valisin kvalitatiivse lähenemise, mis on suunatud inimeste kogemuste, arusaamade ja tõlgenduste mõistmisele (Laherand 2008: 24). Uuring on olemuslikult kvalitatiivne, sest uuritav populatsioon on Eestis väike, seda on seni uuritud vaid kaudselt ja enamasti kvantitatiivseid meetodeid kasutades ning uuringu eesmärk eeldab süvitsi minevat ja individuaalset lähenemist. Eesmärk ei olnud mõõta ega saada üldistatavaid tulemusi, vaid saada terviklikku empiirilist andmestikku uuritavate kohta – erinevad vaated, hoiakud, tõlgendused, kontekst, ning avastada uusi aspekte (Uurimisviisi valik, i.a).

Käesolevas peatükis tutvustan terve uuringu läbiviimist puudutavat. Valimi peatükis kirjeldan valimi loomise strateegiat, tutvustan valimi kriteeriume koos põhjendustega ning toon välja valimi kriitika. Andmekogumismeetodi peatükis kirjeldan, kuidas ja mille alusel täpselt andmeid kogusin, samuti seletan andmete kogumise printsiipe ning poolstruktureeritud intervjuude struktuuri. Andmeanalüüsi peatükis seletan, milliste printsiipide ja meetodite alusel andmeid analüüsisin ning kirjeldan täpsemalt kodeerimise ning analüüsi protsessi.

3.1 Valim

Bakalaureusetöös uurin Eestis elavaid vene inimõiguste aktiviste, seega vastavalt bakalaureusetöö normatiivsele piirmäärale oli eesmärk leida valimisse kümme aktiivset vene kultuuriruumiga suhestuvat noort, kes tegelevad aktivismi tasandil inimõiguste teemadega. Valimi moodustasin sihipärase valimi printsiibil, mis on mittetõenäosuslik valim – püüdsin leida populatsiooni kõige tüüpilisemad esindajad (Rämmer, 2014). Sihipärest valimit täiendasin lumepalliprintsiibil, sest uurijana enda leitud sobivatest inimestest ei piisanud kvalitatiivse uurimuse kontekstis võimalikult erinevateks inimesteks ja arvamusteks. Lumepalliprintsiip tähendab seda, et esimesed leitud sobivad inimesed juhatavad edasi järgmiste uuritavate juurde (Rämmer, 2014) ning sedasi oli võimalik jõuda ka minu kui uurija infoväljast väljaspool olevate inimesteni, kes esindavad uuritavat gruppi. Samuti küsisin valimi täiendamiseks abi EIK-ilt, kelle kaudu samuti leidsin ühe sobiva inimese. Lõpuks kuulus valimisse üheksa noort, sest ühe inimesega ei õnnestunud õigeaegselt intervjuud läbi viia. Ükski noor ei olnud minule kui uurijale varasemalt tuttav. Kuna

kasutasin kvalitatiivset sisuanalüüsi, siis selle puhul ma ei taotlenud valimi representatiivsust ega üldistatavust (Kalmus jt, 2015).

Valimi moodustamise esimene homogeenne tunnus oli kultuuriline kuuluvus – uurimuses osalejad pidid olema vene emakeelega, st ennast seostama venekeelse kultuuriruumiga. Rahvus ja päritolu ei olnud esmaolulised. Teine homogeenne tunnus oli aktivismiga seotud kriteeriumid. Uurimuses osalejad pidid esiteks tegelema inimõiguste teema või teemadega – võisid tegeleda mingisuguste konkreetsemate teemadega, nt naiste õigused, LGBT-kogukonna õigused, rahvusvähemuse õigused jne. Teiseks pidid uurimuses osalejad tegelema vähemalt ühega järgnevast: tegutsemine mõnes poliitilises või inimõigustega tegelevas organisatsioonis; osalemine avalikel meelevaldustel, protestidel jms, k.a korraldamine; aktiivne osalemine avalikel inimõiguste teemalistel üritustel, k.a korraldamine; avalik digimeedia kasutamine rääkimaks inimõiguste teemal; EIK inimõiguste saadikute programmis osalemine. Kui need tingimused olid täidetud, siis uurimistöö kontekstis olid nad aktivistid ja sobisid valimisse. See andis võimaluse eristada neid teistest ühiskondlikult aktiivsetest noortest.

Valimisse kuulusid erinevate tegevussuundade ja aktivismi vormidega tegelevad noored, kelle sotsio-demograafilised tunnused ning organisatsiooni kuulumise tunnus on kirjeldatud järgmises tabelis (vt Tabel 2). Kuna uurimuses osalejatele on tagatud konfidentsiaalsus, siis analüüsis kasutasin pärisnimede asemel koode. Koodid koosnevad esiteks järjekorranumbrist, teiseks on märgitud uuritava sugu (M või N), kolmandaks on märgitud, kas uuritav kuulub mingisugusesse ühiskondlikku või poliitilisse organisatsiooni (nt erakond, inimõiguste organisatsioon). Viiendaks on märgitud uuritava vanus intervjuu läbiviimise hetkel. Näiteks tähendab kood 1Mj21, et uuritav on 21-aastane, meessoost ja kuulub mingisugusesse ühiskondlikku või poliitilisse organisatsiooni.

Tabel 2. Kirjeldav tabel valimisse kuulunud noortest.

Kood	Sugu	Vanus	Organisatsiooni kuulumine
1Mj21	M	21	Jah
2Nj21	N	21	Jah
3Mj22	M	22	Jah

4Nj21	N	21	Jah
5Mj22	M	22	Jah
6Mj24	M	24	Jah
7Ne23	N	23	Ei
8Mj20	M	20	Jah
9Ne23	N	23	Ei

3.2 Andmekogumismeetod

Andmekogumismeetodina kasutasin poolstruktureeritud individuaalintervjuusid, eelkõige seepärast, et kõne all on vähe uuritud, tundmatu valdkond (Laherand 2008: 178). Individuaalintervjuusid kasutades oli võimalik iga noorega privaatset rääkida, mis võimaldas minna teemadesse süvitsi ning saada ausamaid ja isiklikemaid vastuseid. Teemat uurides soovisin teada saada noorte isiklike subjektiivseid eesmärke ja motivatsiooni, mida nad ei pruugi tahta teistega jagada. Samuti liikusid intervjuueeritavad rohkem omas tempos ja arutlusloogikat mööda oli võimalik täpsustada, toetuda juba antud teabele ja minna rohkem sisse respondendi maailma, kasutades aktiivse kuulamise võtteid (Vihalemm, 2014). Intervjuueeritavate oma tempot ja arutlusloogikat oli eriti oluline kasutada just aktivismi kui sellise mõtestamist, samuti vene kultuuriruumi kuulumist ja selle mõjusid uurides. Seega otsustasin fookusgrupi asemel individuaalintervjuude kasuks. Intervjuudes kasutasin intervjuukava (vt Lisa 2 ja Lisa 3), samas oli võimalik poolstruktureeritud intervjuu läbiviimisel muuta küsimuste järjekorda (nt kui intervjuueeritav suundus oma jutuga mõne sellise teema juurde, mida oli peagi nagunii plaanis käsitleda) ja küsida täpsustavaid küsimusi (Lepik, Harro-Loit jt, 2014). Poolstruktureeritud intervjuud võimaldasid kohendada küsimusi ja intervjuu kulgu vastavalt intervjuueeritavale. Sedasi sain ammendavat ja põhjalikumat teavet.

Kokku viisin läbi üheksa individuaalintervjuud vahemikus 3.-24. märts 2021, seega bakalaureusetöö valmimise hetkeks võivad mõned andmed olla muutunud. Intervjuud kestsid

ligikaudu 50 kuni 75 minutit. Nende pikkus varieerus sõltuvalt intervjueeritavate enda loogikast ja arutluste sügavusest. Intervjuude suurt ajakulu tuuakse sageli välja meetodi kriitikana (Laherand, 2008: 178), millega olin arvestanud. Kõik intervjuud toimusid tingituna koroonaviiruse olukorrast virtuaalselt Zoom'i keskkonnas ning intervjuude heli salvestasin sama keskkonna salvestusfunktsiooni abil.

Koostas intervjuukava (vt Lisa 2 ja Lisa 3) lähtuvalt uurimisküsimustest. See oli jaotatud alateemadeks, mis omakorda koosnesid põhiküsimusest ning abistavatest lisaküsimustest. Intervjuu põhiteemad olid aktiivseks kujunemise teekond ning ümbritsevate inimeste mõju, kasutatavad aktivismi vormid, eesmärgid ja motivatsioon, rahvusvähemusse kuulumine ja selle mõju uurimuses osalejate aktivismile ning suhtumisele inimõiguste probleemidesse. Samuti oli üks teemadest rahvusvähemustega seotud ühiskondlikud ja õiguslikud probleemid. Ka küsimuste sõnastust olin vahepeal muutnud vastavalt intervjueeritavate enda sõnakasutusele, definitsioonidele ja enesemääratlustele. Näiteks aktivisti mõiste oli mõnes intervjuus sõnastatud kui sotsiaalselt või poliitiliselt aktiivne inimene.

Kõik intervjuud viisin läbi vene keeles, intervjuude transkriptsioone eesti keelde ma ei tõlkinud. Selleks, et säilitada uurimuses osalejate vastuste autentsus ja võimalikult täpne sisu, on eesti keelde tõlgitud vaid valitud tsitaadid, mida kasutan tulemuste peatükis näidetena.

3.3 Andmeanalüüsimeetod

Intervjuude käigus kogutud andmeid töötlesin kvalitatiivse sisuanalüüsi abil, mille käigus püüdsin saada ülevaate uuritavast materjalist kui tervikust, näha uurimuses osalejate mõtteavalduste terviklikku mustrit ja struktuuri (Kalmus jt, 2015). Esiteks transkribeerisin andmeid, seejärel kodeerisin ja jaotasin kategooriatesse, millele järgnes analüüs.

Intervjuude transkribeerimisel kasutasin sõna-sõnalist transkribeerimist, st kirjutasin üles kõik, mida intervjueeritavad rääkisid, jätmata midagi välja (Linno, i.a). Töös kasutasin andmete manifestest analüüsi ehk otseselt väljaöeldud ja nähtavaid tekstiosi (Kalmus jt, 2015). Analüüsitehnikana kasutasin enamasti juhtumiülest ehk horisontaalset lähenemist, mille käigus analüüsisin kõiki intervjuusid ühe tervikuna, mitte eraldiseisvalt. Selle eesmärk oli mitut juhtumit võrrelda (Kalmus jt, 2015) ja terve valimi põhjal järeldusi teha. Juhtumipõhist ehk vertikaalset analüüsi kasutasin vaid aktivismi tüpoloogia loomiseks. See tähendab, et vaatluse all oli korraga

üks terviktekstist koosnev juhtum kogu analüüsitavast materjalist ehk tervikvalimist (Kalmus jt, 2015). Suure üldistustasemega vertikaalne analüüs andis võimaluse noorte vastuseid eraldiseisvalt käsitleda ja lõpuks jõuda aktivismi tüüpideni.

Andmete kodeerimisel kasutasin nii induktiivset kui deduktiivset lähenemist. Induktiivset analüüsi kasutasin enamiku teemade juures. See tähendab avatud kodeerimist, mille eesmärk oli süveneda uurimuses osalejate mõttemaailma ja seda mõista (Kalmus jt, 2015). Lihtsustatult öeldes lähtusin andmete kodeerimisel intervjuueeritavate enda vastustest küsimustele, mis olid seotud aktivistiks kujunemise teekonnaga, aktivismiga seotud eesmärkide ja motivatsiooniga, aktivistiks olemise mõtestamisega ning rahvusvähemusse kuulumisega ja sellega seotud küsimustega (k.a inimõiguste ja ühiskondlike probleemidega). Deduktiivset analüüsi oli vajalik kasutada aktivismi vormidega seotud küsimustes. Deduktiivne lähenemine tähendab, et andmete kodeerimisel lähtusin varem teoorias kirjeldatud tüpoloogiatest (Ekman ja Amnå, 2012; Dalton, 2008 ja Earl jt, 2017). Koodid jaotasin kategooriatesse vastavalt alatemadele ja uurimisküsimustele, mis võimaldas uurida nende omavahelisi suhteid ja hierarhiaid ning rühmitada neid sarnasuse alusel (Kalmus jt, 2015). Andmestik oli mitmekihiline ja mitmetes kohtades omavahel läbi põimunud, seega analüüsi selguse mõttes kasutasin kvalitatiivseid memosid, mis aitasid leida sarnasusi, erinevusi ja kattuvusi erinevate teemade vahel. Kodeerimise, kategooriate loomise ja analüüsi jaoks kasutasin MAXQDA ja MS Excel programme.

4. TULEMUSED

Käesolevas peatükis tutvustan, mida üldse kujutab endast Eestis elavate vene noorte tänapäevane aktivism, mis keskendub inimõigustele või puudutab selle teemasid. Alapeatükkides tutvustan teemade kaupa noorte aktivismini jõudmist, aktivismi ja aktivistiks olemise tõlgendusi, aktivismiga seotud motivatsiooni ja eesmärke ning rahvusvähemusse kuulumise mõjusid nende tegevusele ja suhtumisele inimõigustesse. Samuti tutvustan, milliseid aktivismi vorme noored kasutavad, mida neist arvavad ja millega nad täpsemalt tegelevad.

Valdkonnad, millega noored tegelevad ja mis on neile olulised, on erinevad, kusjuures üle poolte noortest tegelevad korraka mitme teemaga. Viis noort tegeleb teadlikult Eesti venekeelset kogukonda puudutavate probleemidega, mis ulatuvad kogukonna omavahelistest ja eneste identifitseerimisprobleemidest kuni otseste riiklike õiguslike probleemideni (nt võrdne informatsiooni kättesaadavus, hallide passidega seotud kodakondsusprobleem jm). Sellega seonduvalt on neist kahe noore jaoks olulised ka teiste rahvusvähemuste õigused, kes on Eestisse elama tulnud või ei ole siiani saanud seda teha. Üks noor keskendub energiasektori õiglase ülemineku teemale Ida-Virumaal. Üheksast noorest kaheksa mainisid, et nende jaoks on väga olulised LGBT-kogukonna õigused, konkreetsemalt enamikul juhtudel mainiti kõigi õigust abielule. Küll aga aktiivselt tegeleb LGBT-kogukonna õigustega neist kaheksast kaks valimisse kuulunud noort. Nelja noore jaoks on olulised ümbritsevat loodus- ja linnakeskkonda puudutavad teemad, kellest kaks tegelevad aktiivselt erivajadustega inimeste jaoks võrdsete võimaluste ja kättesaadavuse probleemidega. Kahest üks tegeleb laiemalt erivajadustega inimeste õiguste ja diskrimineerimisprobleemidega. Kolm noort tegelevad aktiivselt naiste õiguste ja võrdse kohtlemise teemadega.

4.1 Aktivismiga seotud motivatsioon ja eesmärgid

Uurimuses osalenud noorte eesmärgid ja motivatsioon tegelemaks ühiskondlike probleemidega on üpris erinevad ja tulenevad enamasti nende enda elukogemusest. Peaaegu igal noorel on olemas globaalsed eesmärgid, mõnel nii isiklikud kui globaalsed. Noorte eesmärgid on tihti seotud nende tegevusalaga, üldise nägemusega ühiskonna heaolust ja vahel väga selgelt sõnastatud ülesandega midagi konkreetset muuta. Enamiku noorte eesmärke ja motivatsiooni on tugevalt mõjutanud

nende aktivismini jõudmise teekond ja põhjused selleks. Noorte jaoks olulised teemad ulatuvad samuti algsetesse põhjustesse, miks üldse millegagi tegelema hakata.

4.1.1 Aktivismini jõudmine

Enamasti on noored jõudnud aktivismini või teadvustatud sotsiaalse aktiivsuseni umbes 16-17-aastaselt, mõned ülikooliõpingute ajal. Aktivismini on noored jõudnud erinevat moodi. Pooltel juhtudel jõuti selleni aktiivse hakkaja-iseloomu tõttu, mõni noor on juba lapsest saati tahtnud võtta erinevatest tegevustest ja projektidest osa, mis omakorda viis juba sotsiaalse ja poliitilise aktiivsuseni. Sellised noored on enamasti olnud aktiivsed juba koolielus. Üks noor kirjeldas protsessi, kuidas lihtsalt soovist olla aktiivne kasvas välja mõtestatud tegevus:

7Ne23: „Muutusin üsna varajases eas sotsiaalselt aktiivseks lihtsalt oma temperamendi tõttu, sest olen lihtsalt aktiivne inimene ja mulle meeldis see, kuid enne oli see teadvustamata tasemel, st ma lihtsalt tegin midagi selleks, et midagi teha. Ja mul on sellest maailmast üsna julge, ütleme et naiivne ettekujutus, et sa saad aidata, su sõna otsustab, su teod on olulised. Kuni teatud hetkeni arenes see kõik tänu lihtsale soovile olla aktiivne ja aidata sellel maailmal paraneda. Siis kasvas see rohkem teadvustatud tegevuseks üle. Hakkad mõtlema, miks sa seda teed, kuidas see sind mõjutada võib, milline on väljund kõigist su tegudest, justkui väljapurse ühiskonda.“

Kolm valimis olnud noort jõudsid aktivismini vastupidi täiesti juhuslikult. Enamasti algas see juhuslikust kohtumisest mõne aktiivse inimese või noorteorganisatsiooniga, aga ka juhuslikust sattumisest teiste tegemiste kaudu mingisugusesse projekti, mis omakorda äratas huvi ühiskondlike teemade vastu:

2Nj21: „Meid kutsuti Vitatiimi talendiõhtule, sest tegelesime muusikaga. [...] Seal olid tüübid, kes istusid arvutites ja kirjutasid projekte. Olin tol hetkel 15-aastane ja vaatasin, et nad on nii lahedad, tahaks olla nende moodi – lihtne teismelise loogika. Vähehaaval hakkasime osalema kõikvõimalikel erinevatel Vitatiimi üritustel, kaasa arvatud projektide kirjutamise koolitustel, juba juunis osalesime selles laagris ja juba augustis kirjutasime esimese kohaliku tasandi noortekohtumise. Oli väga-väga spontaanne kohtumine, mis viis lõpuks väga paljuni.“

Ühel noorel oli juhuslik kokkupuude inimõiguste probleemidega, mis äratas huvi poliitiliste ja ühiskondlike teemade vastu:

3Mj22: „Tahtsin minna õppima režissööriks Venemaale, samal ajal hakkasin uurima kogu seda n-ö vene kööki ja poliitilisest vaatepunktist mulle ei imponeerinud Venemaa administratsioon. Kaotasin soovi oma elu üldse Venemaaga siduda, sinna minna ja kui ma enam-vähem hakkasin aru saama, mis seal toimub, hakkas mind huvitama ka siin toimuv. Ja kogu selles kontrastis hakkas mulle tegelikult meeldima näha, et meil pole sellist,

ütlemine, kaost, mis on sealpool idapiiri. Ja minu jaoks muutus huvitavaks kõige selle uurimine. Ja nagu ma ütlesin, kui ma olin kõiges selles sees, siis tekkis huvi end kuidagi väljendada, mida ma tegelikult praegu ka teen.“

Ühe noore jaoks oli aktiivseks saamine loomulik teekond lähtuvalt pikaajalisest huvist inimõiguste teemade vastu. Ka tema jaoks oli muuseas motivatsiooniallikaks Venemaal toimuvad poliitilised protsessid ja sündmused:

1Mj21: „See puudutab üldiselt minu huvi inimõiguste teema vastu. Täpsemalt erivajadustega inimeste õiguste vastu, sest minu perekonnas on autismiga nõbu. Hakkasin uurima kogu seda teemat ning vaimsete erivajadustega inimeste jaoks keskkonna kättesaadavust ja väärikat kohtlemist. Seejärel hakkasin sukelduma kogu selle teema uurimisse ja see ajendas mind ka põhimõtteliselt uurima, kuidas pakkuda väärikat elu igasuguste füüsiliste või vaimsete erivajadustega inimestele. Ja ka see, kui elasin Venemaal, mitte et öelda, et olin siin (viibis intervjuu ajal Venemaal – toim.) otseselt poliitiliselt aktiivne, aga muidugi muretsesin ja muretsen näiteks inimõiguste pärast Venemaal, eriti sõnavabaduse ja kogunemisevabaduse pärast ja need on ka ühed minu kesketest teemadest inimõiguste raames.“

Lisaks eelnevale oli mitme noore jaoks aktivistiksaamiseks suur roll teisel inimesel, kes suunas ja soovitas neil aktiivselt ühiskonnaprobleemidega tegelema hakata. Kahe noore jaoks oli see gümnaasiumi ühiskonnaõpetuse õpetaja, ühe jaoks ka Eestis tuntud poliitikategelane, kes kutsus noort erakonna kaudu enda jaoks oluliste teemadega tegelema.

Mõnele noorele andsid hoogu ja motivatsiooni juurde ka teistsugused tegevused:

6Mj24: „Minu esimene töögraafikuga töökoht oli Mustamäe McDonald's ja seal ma õppisin ka palju, nägin palju erinevaid värvikaid inimesi, kes seda kohta külastavad ja õppisin kuidagi ehk rohkem suhtlema inimestega erinevates keeltes ja võib öelda, et tavaolukordades, millest erakordsed olukorrad välja kasvavad. Ma arvan, et tegelikult kui ma poleks McDonald'sis töötanud, poleks ma seal, kus ma praegu olen, nii et see on muidugi oluline kogemus.“

Samuti kirjeldas üks noor, kuidas tal oli arvutimängus võimalus mängu modereerida, mis pani tahtma teha sama päriselus:

8Mj20: „Seal sain esimest korda aru, kuidas reeglid süsteemis töötavad, teisest küljest mõistsin, kuidas administreerida inimesi suures mahus ja kiiresti, kes olid ka teistsugusest kultuurist kui mina. Ja siis hakkasin selliseid administratiivseid oskusi arendama. Mõtlesin, et sedasi saaks jätkata ka päriselus. Miks ma peaksin lihtsalt mängides inimestega midagi edasi tegema? Ma armastan seda ja kandsin selle üle päriselule.“

Mitme noore jaoks oli lisaks muudele aspektidele oluliseks lähtepunktiks loomulik huvi poliitika ja poliitiliste protsesside vastu. See andis hoogu juurde, et ise hakata neid protsesse mõjutama ja

muutma näiteks vähemuste õiguste kaitsmise eesmärgil. Kokkuvõtvalt võib järeldada, et valimis olnud noored on aktiivseks saanud juhusliku kokkupuute tõttu mõne organisatsiooni, aktiivse inimesega või kokku puutudes inimõigustega seotud probleemidega. Samuti teiste inimeste suunamise, loomuliku huvi poliitika vastu või aktiivse iseloomu tõttu.

4.1.2 Ühiskondliku ja poliitilise aktiivsusega seotud eesmärgid

Uurimuses osalenud noortel on nii isiklikke kui globaalseid eesmäärke. Esiteks toon välja isiklikud, sest neid oli tunduvalt vähem ja seejärel kirjeldan pikemalt globaalseid eesmäärke. Isiklike eesmärkidena toodi välja esiteks enese heaolu. See tähendab, et noorel endal oleks hea Eesti ühiskonnas elada ja omada kõiki samu õiguseid, mis on teistel. Ühe noore jaoks on oluline eneseteostus:

9Ne23: „Ilmselt tahaksin, et mu sõnal oleks kaal ja see on minu jaoks oluline, sest ma usun oma sõnasse ja ei tahaks mingil juhul, et mind koheldaks nii, et see on mingi järjekordne teema, millest ta räägib, sest ta räägib alati mingitest teemadest. Ma tahaksin, et see, mida ma teen, oleks real thing.“

Üks noor soovib laiendada oma teadmisi, saada järk-järgult eksperdiksi inimõiguste teemadel ja laiendada oma tutvusringkonda inimõiguste teemadega tegelejate seas. See tähendab, et tal on lisaks muule ka ratsionaalne ja kaalutlev aspekt juures, mis tuleneb isiklikust eesmärgist olla ekspert ja teadlikult kasvatada tutvusringkonda.

Enamik uurimuses osalejatest tõid välja globaalsemaid eesmäärke ning nad olid pea igal noorel erinevad. Üldistusi oleks siin meelevaldne teha, seega esiteks toon välja eesmärgid, mis on seotud noorte eriala või professionaalse tegevusega. Üks noor tahab oma organisatsiooniga aidata Ida-Virumaal tõsta noorte IT-kirjaoskust ja läbi selle panustada ühiskonna arengusse ning vähendada tööpuudust. Üks noor tegeleb kooliõpetaja ja organisatsiooni juhatuse liikmena vene noorte integratsiooniga eestikeelsesesse kultuuriruumi ja see on tema jaoks ainus suur eesmärk:

6Mj24: „Ma tahan, et meil ei oleks tulevikus enam ühtegi eraldiseisvat venekeelset kooli. Lapsed elavad justkui Venemaal ja õpivad eesti keelt umbes nii, et videotest vaadatakse lihtsalt, kuidas Eesti ühiskond elab. Hea, kui nad üldse seda videotki vaatavad, või äkki ei näe nad seda üldse kusagil. Soovin, et kool oleks ühtne, et lapsed käiksid samas koolis, kuid neil oleks ka valikuvõimalus lähtudes demograafilistest eritunnustest.“

Mõned noored kirjeldasid oma eesmärgina tõsta noorte teadlikkust poliitilisest osalusest ja näidata, et ka noor inimene on võimeline oma elu ise paremaks muuta. Noor, kes õpib õigusteadust ja on olnud ÜRO noordelegaat, peab oma üldiseks eesmärgiks tuua noored otsustamisele lähemale:

2Nj21: „*Ideaalses maailmas tahan, et alates kuuendast klassist noored teaksid, et kui Ameerika tähistab oma „Sweet 16“ 16-aastaselt, oleks meil selline pidu nagu „Sweet kodaniku 16“. Et inimesed teaksid, et 16-aastaselt ei pruugi sa olla täiesti tegutsemisvõimeline, kuid oled juba võimeline midagi mõjutama. Ja see pole mitte ainult su vanemate arvamus, miski TikToki ega näiteks su sõprade arvamus Katy Perry kohta. See on ikka midagi enamat. Tahan noorte seas tõsta teadlikkust selle kohta, mis on osalemine ja miks see on oluline ning kuidas neist üldse saab osa.*“

Noor, kes on seotud EIK-iga, tõi oma eesmärgina välja tõsta teadlikkust keskuse tegevuse kohta:

1Mj21: „*Esiteks tahaksin propageerida inimõiguste teemat vene keeles ja ka rääkida keskusest, et vajadusel võib sinna pöörduda. Võib öelda, et see on liiga ülev, kuid ma tahan siiski anda oma panuse demokratiseerimisse ja teadlikesse inimestesse. Kindlasti ei pretendeeri ma sellele, et teen selle ära, kuid vähemalt natuke saan ära teha.*“

Järgnevalt olen välja toonud noorte eesmärgid, mis on seotud nende laiemaga vaatega ühiskonnale ja inimõigustele. Mõned noored tõi välja, et nende üldine eesmärk on muuta ühiskond tolerantsemaks ja suuteliseks austama teiste valikuid:

7Ne23: „*Ma tahan saavutada rahu terves maailmas. Ma tahan, et inimesed hakkaksid mõistma, et inimesed on erinevad. Minu eesmärk on lihtsalt selgeks teha, et keegi ei ole kellelegi midagi võlgu. Igaüks peaks elama nii, nagu ta tahab. Ma tahan seda propageerida. Ma ei hakka maailma muutma, kuid tahan vähemalt inimesi alternatiivse arvamusel esitamise mõtlema panna.*“

Ühe noore eesmärk, mis on seotud tema erinevate tegevusaladega, on aidata omakorda teistel inimestel oma eesmärkide poole püüelda:

8Mj20: „*Nüüd on minu enda elus kõige olulisem väärtus aidata teistel inimestel oma potentsiaali avada. [...] Ja abipolitseinikuna saan aidata vähem privilegeeritud inimesi. [...] Ma ei leia kunagi selliseid inimesi üheltki muult oma tegevusalalt. See tuleb jälle tagasi minu väärtusele juurde. Ma tahan aidata ka sellel vanaemal oma potentsiaali paremini realiseerida, nii et tema elu oleks parem.*“

Samuti toodi välja konkreetselt sõnastatud eesmärgid. Näiteks LGBT-kogukonna jaoks tahetakse samu õigusi nagu kõigil, samuti geiabieliu legaliseerimise eesmärk. Mõne noore eesmärk on muuta linnakeskkond paremaks, mugavamaks ja ligipääsetavamaks, eriti erivajadustega inimeste jaoks. Seega on uurimuses osalejatel väga erinevad eesmärgid, kuid ühise joonena saab välja tuua selle,

et intervjuudes mainiti rohkem globaalseid kui isiklike huvisid kaitsvaid (nt LGBT) eesmärke ja need olid enamasti seotud inimõiguste kaitsmisega või poliitilise aktiivsusega.

4.1.3 Motivatsioon tegelemaks ühiskondlike ja poliitiliste probleemidega

Kõikidel uurimuses osalenud noortel on mitu motivatsiooniallikat. Esiteks motiveerib mitmeid noori tegutsema see, et nad näevad igapäevaelus enda ja teiste ümber probleeme, mida nad tahavad lahendada. Peaaegu kõik noored on ühe motivatsiooniallikana välja toonud oma päritolu ja rahvusvähemusse kuulumise (vt täpsemalt rahvusvähemusse kuulumise tulemuste peatükis). Mitmed noored kirjeldasid, et motivatsiooniallikat kui sellist ei ole vajagi, sest motivatsioon tuleb enese seest:

7Ne23: „Motivatsioon tuleb seestpoolt, miski teeb sind murelikuks ja sa saad aru, et pead selle nimel midagi ette võtma. Hakkad märkama, et on mõned väikesed hetked, mis sinu ümber juhtuvad. Pöörad neile tähelepanu, saad aru, et kurat, maailm on ideaalist väga kaugel ja on vaja midagi ette võtta.“

Mõned noored näevad motivatsiooniallikana teiste inimeste huvi ja soovi rohkema informatsiooni järele:

2Nj21: „Kui pole ametlikku vajadust (ametlikud kohustused ja vastutus kui motivatsiooniallikas – toim.), kui inimesed esitavad ise küsimusi, näitavad välja vajadust selle järele ja jällegi, kui sul on mingeid teadmisi ja sa pole arengu suhtes ükskõikne, isegi kui see on väike murdosa teadmistest, mida saad sellele inimesele anda.. arvan, et peab olema õnnetu või väsinud või väga ahne, et mitte jagada oma väikest teadmist. Ja kui inimene on seda juba küsinud.. [...] Motivatsioon on himu, mida sa näed vis-a-vis, on ka väga inspireeriv.“

Samuti mainisid pea kõik uurimuses osalenud noored, et neid motiveerib nende enda minevik ja kogemused, samuti see, kui nähakse oma lähedaste raskusi:

1Mj21: „Minu peres sündis erivajadustega inimene, ma tõesti ei pööranud varem üldse tähelepanu, kuidas saavad sellised inimesed üldiselt elada, kuidas saaks luua nende jaoks sellise keskkonna, et nad saaksid iseseisvalt elada, ohutult. Mind motiveerib asjaolu, et sellistel inimestel läheb elu kergemaks.“

Lisaks motiveerivad mõnesid noori õnnestumised või kui nähakse, et nende tegevuse tagajärjel on kellegi elu paremaks muutunud. Tugevaks motivatsiooniallikaks osutus ka vastureaktsioon või soov kellelegi midagi tõestada. Kõik uurimuses osalenud noored on vähemal või rohkemal määral puutunud kokku negatiivse tagasiside või vaenuliku suhtumisega. Noorte sõnul on nad õppinud sellega toime tulema ja võtavad seda kui tagasisidet, mis innustab ja motiveerib neid veelgi rohkem

tegutsema. Mitmel juhul on vastureaktsioon otseselt seotud peresiseste arvamustega, lähedaste hoiakutega:

8Mj20: „Näiteks mu vanaema, kes on suurepärane ja pakub mulle palju võimalusi. Kuid sageli vastupidi, ta tahab mind suunata nii, et ma jääks oma piirkonda ja ei läheks ära, et ma põhimõtteliselt ei õpiks edasi, vaid läheksin kutsekooli, saaksin kutse. [...] Mul tekib vastupidine reaktsioon: ei, ma ei jää siia, ma tõestan sulle, et ma saan minna kõrgemale ja minna kohtadesse, mis on sinu arvates liiga privilegeeritud ja et ma saan seal hakkama, suudan meid endiselt hoida rõõmsatena ja perekondlikus harmoonias.“

Lisaks eelnevale toodi motivatsiooniallikatena välja tagasisidet oma kursusekaaslastelt või kolleegidelt, toetust oma ümbruskonnast ja mõjukatelt inimestelt, ka selgeid õiguslikke rikkumisi või ebavõrdsust. Samuti teadmist, kui noor tunneb, et tal on, mida öelda ning isiklikku selget plaani probleemide lahendamiseks. Mainiti ka isiklikke väärtuseid, mis motiveerivad tegutsema ning enda privilegeeritud oleku märkamist ja lahtimõtestamist.

4.1.4 Aktivismi ja aktivistiks olemise tõlgendused

Valimis oli viis noort, kes otseselt nimetavad end aktivistiks. Kaks noort end nii ei nimetaks, aga on ümbritsevate inimeste arvamuse tõttu aktivisti kui sellise rolli omaks võtnud. Kaks noort on täiesti vastu ennast aktivistiks nimetamisele. Enda nimetamine või mittenumetamine aktivistiks on seotud noorte tõlgenduste ja arusaamadega aktivistiks olemise ja aktivismi kui sellise olemusest. Mitme noore jaoks on aktivism justkui elustiil, mis nõuab väga suurt pühendumust:

1Mj21 (ei nimeta end aktivistiks): „Minu jaoks on aktivism otsene kutsumus, millele sa annad palju energiat ja peaaegu et pead seda enda tööks. Sa pöörad sellele iga päev tähelepanu ja iga päev liigud edasi.“

Ühe noore jaoks on ka praeguses olukorras mittetegutsemine valik, mis väljendab tema kodanikuseisukohta:

7Ne23 (nimetab end aktivistiks): „Esiteks on need sinu teod. Üldiselt on aktivism eluviis. Mulle tundub, et see väljendub isegi siis, kui sa tegelikult midagi ei tee. Näiteks konkreetsel juhul on mul ka selline kahetine piir – istun kodus ja olen isolatsioonis, üldiselt teen midagi vähe, kuid mingil määral on see ka aktivism, sest ma väljendan aktiivselt oma seisukohta, oma vaatenurka. Püüan igapäevaselt midagi muuta. Ma arvan, et see on aktivism.“

Mõne noore jaoks väljendub aktivism konkreetsetes tegevustes, näiteks aktiivselt erinevaid meetodeid kasutades oma nõudmiste väljendamine. Samuti kirjeldati aktivismi kui sotsiaalsete

oskuste kogumit, mille abil valitakse endale valdkond ja aktiivselt selle nimel tegutsetakse. Toodi välja, et aktivistik olemine eeldab oskust end kuuldavaks teha:

6Mj24 (lepib aktivisti kutsumusega): „Ma arvan, et see on oskus avalikus ruumis aktiivselt sõna võtta, kuid samal ajal osata sõna võtta nii, et sind kuulataks, mitte ainult kuskil enda päevikusse kirjutada, vaid et inimesed tõesti loeksid seda ja see mõjutaks rahva otsuseid, rahva arvamust.“

Üks noor mõtestas aktivismi kui tegevust, mille kaudu kutsutakse inimesi üles mingisugusele tegevusele:

2Nj21 (nimetab end aktivistik): „Ma arvan, et aktivismiks peetakse seda, kui inimene on ise enda jaoks milleski selgusele jõudnud ja kutsub teisi millelegi üles. Kuna olen korduvalt inimesi oma klassist, Facebookist ja enda igasugustest koolitustest kutsunud üles hääletama, siis lähtuvalt sellest jah, pean end aktivistik. Kuid on olemas väga äärmuslik aktivism ja on olemas eluterve aktivism. Olen ikkagi eluterve aktivismi pooldaja.“

Noored, kes ei nimeta või ei taha end nimetada aktivistideks, mõtestavad aktivismi enda jaoks erinevalt. Üks noor arvab, et ta ei tee piisavalt, et end aktivistik nimetada. Teine noor tunneb hoopis, et tegeleb rohkema, kui lihtsalt aktivismiga. Tema mõistes on aktivism pigem lihtsalt konkreetsed tegevused, näiteks protestimine:

9Ne23 (ei nimeta end aktivistik): „Ilmselt ma ei tahaks liituda selle inimeste grupiga, keda nimetatakse aktivistideks, kuid samas saan aru, et kui vaadata objektiivselt, mida ma teen, siis see on minu arvamuse avaldamine või oma loomingu mingite väärtuste eest seismine, siis jah. Aga see pole ainus asi, millega ma tegelen. Ma tunnen, et minu projektides on midagi enam kui lihtsalt see, et ma lähen ja karjun lipuga kellegi akna all. Tahaksin öelda, et olen laiem kui aktivist. Subjektiivselt võiksin öelda, et see on minu loomingu stiil, mitte aktivism.“

Kokkuvõtvalt võib öelda, et noortel on erinev arusaam aktivismist ja aktivistik olemisest. Aktivismist mõeldakse nii tegevuste kui väärtuste tasandil, mis omakorda peegeldab nende enda subjektiivset ühiskondliku positsiooni määratlemist. Objektiivselt võttes enamik noori aktsepteerivad ümbritsevatele inimestele jäänud muljet, et nad siiski on aktivistid kui sellised.

4.2 Aktivismi vormid

Uurisin erinevaid tegutsemisviise ehk käesoleva töö kontekstis aktivismi vorme eesmärgiga mõista, milliseid tegevusi noored kasutavad. Milliste eesmärkidega ning miks nende arvates on mõned tegevused kasulikumad, tulemuslikumad või eetilisemad kui teised. Tegutsemisviisid olid

jaotatud legaalseks ja illegaalseks ning kollektiivseteks ja individuaalseteks (Ekman ja Amnå, 2012: 295). Kuna uus aktivism kui selline on mittetraditsiooniline või parlamendiväline poliitilise aktiivsuse vorm, siis keskendusin empiirilises osas just mittetraditsioonilistele tegevustele. Ka traditsioonilisi tegevusi mainiti tihti, seega käesoleva alapeatüki lõpus kirjeldan uurimuses osalejate mõtteid ka traditsioonilise ja mittetraditsioonilise osaluse eristamisest ja erinevustest.

Uurimuses osalenud noored tegelevad mitmete erinevate aktivismi alla kuuluvate tegevustega. Need on petitsioonide allkirjastamine; osalemine debattidel; osalemine rahumeelsetel meelevaldustel, protestidel ja ühiskondlikel teemadel festivalidel; aktiivsus sotsiaalmeedias ja suhtlemine ajakirjandusega; kinnistes sotsiaalmeedia gruppides arutlemine ühiskondlikel teemadel ning sotsiaalsete ja poliitiliste teemadega tegelemine läbi loomingu. Mitmed noored soovivad tulevikus laiendada enda aktivismiga seotud tegevuste spektrit. Järgnevalt kirjeldan tegevuste kaupa saadud tulemusi, alustades sellisest, mida kasutavad kõik noored ja liikudes järjest harvemini kasutatavate tegevuste juurde.

4.2.1 Petitsioonide allkirjastamine

Kõik valimis olnud noored on allkirjastanud mitmeid petitsioone, kuid üks noor on allkirjastanud vaid välismaiseid. Kõige enam allkirjastatakse petitsioone Rahvaalgatus.ee lehe kaudu. Noored mainisid mitmeid teemasid ja konkreetseid petitsioone, mida nad on viimasel ajal allkirjastanud: abieluõigus kõigile ja perekonnaseaduse muutmine, noortele tasuta menstuaalartavikud, kodanikupalga toetus, solidaarsus Valgevenega jm. Üks noor allkirjastab tihti petitsioone, mida tema erakond on toetanud. Kaks noort mainisid ka välismaiste, näiteks Euroopa petitsioonide allkirjastamist. Üks noor tõi näiteks ka Malaisia üliõpilaste algatatud kohaliku petitsiooni inimõiguste kaitseks, et olla toeks oma tuttavatele ja aidata nende piirkonna probleemide lahendamisse kaasa. Samuti on üks noor allkirjastanud Venemaal poliitvangide vabastamist nõudvaid petitsioone. Petitsioonide allkirjastamine on enamiku noorte jaoks üpris rutiinne tegevus – pidevalt jälgitakse, milliseid petitsioone algatatakse ja soovi korral ka allkirjastatakse, st noored teevad seda omaalgatuslikult ja neil ei ole selleks vaja kellegi teise üleskutset.

Enamik noori oli arvamusel, et petitsioonide alustamine ja allkirjastamine on tõhus ja vajalik meetod, mida tuleb aktiivselt kasutada. Üks noor oli seisukohal, et kuigi petitsioonid on üks primitiivsematest mõju avaldamise meetoditest, on neid vaja allkirjastada selleks, et toetada ja võimendada nende inimest häält, kes ei leia muid võimalusi mõjusamate meetodite kasutamiseks.

Peamised petitsioonide kui aktiivsuse vormi tugevused olid noorte arvates tähelepanu juhtimine olulistele teemadele, nendega meediapilti jõudmine, oma organisatsioonide seisukohtade levitamine ja teemade otsene tee Riigikokku. Mõned noored avaldasid soovi tulevikus ise petitsioone algatada. Praegu takistab neid struktureeritud ja konkreetsete lahenduste puudumine. Veidi erinevaid arvamusi oli selle kohta, kui tõhus see meetod kokkuvõttes on. Üks noor arvab, et petitsioonide allkirjastamine on väga toimiv meetod:

7Ne23: „Petitsioonid võivad olla probleemi lahendamisel tõhusamad kui protestid. See on lihtsalt mõistlik ja ratsionaalne lähenemine sellele, et mida soovid, miks sa seda soovid. Kui sul õnnestus see struktureeritult kirja panna ning inimesed lugesid ja said aru, et „kurat, jah, ma arvan ka nii, allkirjastatud“. Kogud allkirju ja see läheb juba otse Riigikokku. Ning need marsid jne.. pole kuigi kindel, et pärast seda läheb midagi tegelikult Riigikokku. Nii et ma arvan, et see on väga toimiv meetod.“

Teine noor ei ole samas petitsioonide tõhususes kuigi kindel:

8Mj20: „Kõik petitsioonid, mida ma olen kunagi toetanud, mis pidanuks minema arutamiseks Riigikogu häältearvu tõttu, läksid ka arutelule. Massiivseid muutuseid pärast mingit rahvaalgatust ma pole veel näinud.“

Kokkuvõtvalt saab järeldada, et petitsioonid kui poliitilise aktiivsuse vorm on peaaegu kõigi noorte arvates tõhus, kasulik ja vajalik. Enamiku noorte jaoks on see tõhusam kui protestid ja meelevaldused, kuid oli ka üks erand.

4.2.2 Debattidel osalemine

Debattides on osalenud seitse valimisse kuulunud noort – enamasti on need debatid seotud organisatsioonidega või üritustega, millega noored teevad või on teinud koostööd. Näiteks erakonnasisesed debatid, kohalike noorte- ja volikogude debatid, Arvamusfestival, Bazar Narva arutelude päev jms festivalid. Sarnaselt petitsioonidele, on see enamiku noorte jaoks kasulik ja tõhus aktiivsuse vorm. Põhilise plussina nähakse siin avalikkuse informeerimist ja spetsialistide sõnumite levitamist ühiskonnas. Need, kes ei ole osalenud debattides, toovad peamise põhjusena välja selle, et nad ei ole veel piisavalt kompetentsed rääkimaks olulistel teemadel. Debatte nähakse kui miskit, millesse peaksid olema kaasatud ka oma ala eksperdid või otsustajad:

8Mj20: „Poliitilised debatid on jällegi lihtsalt vahend. Kui need on korrektselt üles ehitatud ja kaasatud on erinevad osapooled, kui seda tehakse inklusiivselt, siis see töötab. Kui see on arutelu, kuhu ei kutsuta kedagi peale kohalike vanaemade, kaugele me sellega ei jõua.“

Samuti tõi üks noor välja, et debatil peaks olema orienteeritus probleemi lahendamisele, mitte lihtsalt jutustamisele:

4Nj21: „Arutelu ei ole probleemi lahendamiseks parim meetod. See tähendab, et kui kavatsetakse tõepoolest probleemi lahendada, siis kõik algab muidugi arutelust, kuid kui lihtsalt tullakse kokku ja mulisetakse, jääb see lihtsalt jutu tasemele ja minnakse laiali.“

Üldiselt võib järeldada, et debatt kui aktiivsuse vorm on noorte meelest pigem kasulik, kuid ennast ei pea umbes pooled noored aktiivseks osaluseks veel piisavalt kompetentseks.

4.2.3 Rahumeelsed meeleavaldused, protestid ja festivalid ühiskondlikel teemadel

Igasugustel meeleavaldustel, festivalidel ja protestidel avaliku osaluse suhtes jaotuvad noored põhimõtteliselt kaheks gruppiks. Need, kes osalevad ja usuvad, et see on kindlasti vajalik ning need, kelle meelest sellist sorti aktiivsus on kaheldava väärtusega, kriitilised ollakse erinevate asjaolude suhtes. Kaks noort osalevad neil üritustel sotsioloogilise eesmärgiga, et olla kursis ja informeeritud toimuvast, näha avalikke koosolekuid oma silmaga. Samuti osaletakse pigem väga valitud üritustel, mis on tõsiselt olulised noorte jaoks. Üks noor on ka ise meeleavaldust korraldanud. Valimisse kuulunud noored on osalenud festivalidest kõige rohkem Arvamusfestivalil, meeleavaldustest ja protestidest kõige rohkem LGBT- ja keskkonnateemalistel. Vähesemad on osalenud poliitilistel protestidel. Noored on osalenud näiteks Keskerakonna, Isamaa ja EKRE valitsuskoalitsiooni tagasiastumist nõudvatel protestidel ja Navalnõi toetuseks korraldatud meeleavaldusel.

Noored, kes osalevad sellistel üritustel, toovad põhjenduseks, et oma seisukohta peab avalikult väljendama ning see aitab ühiskonnal saada probleemidest teadlikumaks:

9Ne23: „Ma ei taha, et see oleks nii, et ma saan ise kuulsust mingi probleemse teema arvelt. Ma tahan ka käia ja seista. [...] Sellel on oma kaal ja ma arvan, et kui paljud inimesed sõna võtavad, on see väga oluline. Ma tahan sellest osa saada.“

Noored, kes pigem ei osale sellistel üritustel, kritiseerivad nende tõhususe puudumist Eesti kontekstis, liigset meedia tähelepanu ja primitiivsust:

2Nj21: „Sõltub jällegi kontekstist, kuid usun, et kõik need rahumeelsed meeleavaldused on otsuste langetamise üks tase, üks oma heakskiidu või vastupidise arvamuse avaldamise tase. Mõjutustasemed on täiesti erinevad ja kõige primitiivsem neist on mingisugused rahulikud miitingud jne. Saan mõjutada ka teistel tasanditel, miks mul

on vaja õue minna, külmetada seal, Eesti ilm on niigi kehv ning sellega võin ka oma tulevast karjääri potentsiaalselt ohustada. Pigem kirjutan kuskile kirja, osalen mõne eelnõu arutelus.“

Samuti kritiseeris üks noor mõne sellise ürituse moraalset aspekti:

7Ne23: „Oleneb teemast jällegi, kuid näiteks mul olid väga vastakad tunded, kui Eestis oli Navalnõi toetuseks meeleavaldus. [...] sest Venemaal kehtivad veidi teistsugused reeglid, kuid samas on see kuidagi väga irooniline – ma küll toetan Navalnõid, aga ma ei käinud sellel Vabaduse väljaku kohtumisel, sest mulle tundub, et see oleks nagu austus, samas ei ole austus. Sest seal (Venemaal – toim.) inimesed kannatavad ja teie tulete siin välja hoopis teistsuguse meeleoluga, umbes et.. Oo, jah, ma toetan teid, aga noh, saage seal kuidagi hakkama..“

Üks noor tõi välja isikliku põhjuse, miks ta ei ole siiani osalenud Eestis meeleavaldustel või protestidel. See on tähtis mõistmaks, et noore jaoks on moraalset oluline, kes ja millise taustaga sellistel üritustel osaleb:

1Mj21: „Venemaal elades sain aru, et olukord läheb järjest hullemaks ja otsustasin, et minu elu on sellest (aktsioonidest – toim.) olulisem. Ma lihtsalt teadsin, mis inimestega juhtuda võib. Näiteks aktsioonidel osalejaid jälitatakse, ka sotsiaalvõrgustikes. Ükskõik kui palju neid ka ei oleks. Kui sain aru, et lähen Eestisse õppima ja et hiljem probleemideta reisida, võtsin vastu otsuse, et ei osale aktiivselt Venemaa poliitilistes liikumistes. Ja ma tean, et Eestis toimuvad aktsioonid [...]. Kuid arvan, et Eestis aktiivselt ja avatumalt rääkida sellest, kuidas Eestis peaks elama, pole mul ikkagi õigust. Kuna ma pole kodanik, siis pean kinni printsüübist, et ma ei ütle midagi halba näiteks praeguse või ka tulevase valitsuse kohta. Sest ma tean lihtsalt ise, et mul pole veel õigust üldse midagi selle kohta öelda. Enda jaoks otsustasin nii.“

Üldiselt võib järeldada, et valimis oli rohkem neid noori, kes suhtuvad sellistesse üritustesse ettevaatlikult, mõtlevad läbi positiivsed ja negatiivsed aspektid ning osalevad siis, kui see on nende meelest tõsiselt vajalik, kui nende osalus aitab probleemi lahendamisse kaasa. Osalemist sellistel üritustel nähakse tõhusmana riikides, kus demokraatlik riigikord ei toimi, ning toodi tihti välja, et kui näiteks Eestis peaks õigusriiklik kord mingil põhjusel lagunema, siis oldaks kindlasti valmis oma õiguste eest tänaval seisma. Vastandliku seisukohana toodi paaril juhul näiteks Lääne-Euroopa protestikultuuri, mille jaoks pole Eesti ühiskond veel küps. Mõne noore meelest on selline meelsuse näitamine ja rahva omaalgatuslik häälekas muutuste nõudmine demokraatiale kasulik ja vajalik. Seega oli noorte seas lahkavamus selles osas, kas Eestis on töötav demokraatia, kus tänavaprotektid ei ole tõhusad, või teiselt poolt ei ole Eesti demokraatia ja kodanikuaktiivsus piisavalt küpsed, et aktiivselt protestidel osaleda ja neid kui üht kodanikuaktiivsuse vormi kasutada.

Kokkuvõtvalt võib öelda, et protestidel, meeleavaldustel ja festivalidel osalevad pigem vähesed, kuid tegutsemisviisi ja meetodina peetakse neid üritusi vajaduse korral tõhusaks. Samuti toetatakse just pigem meelsuse, arvamuse ja toetuse näitamist, mitte must-valget radikaalset millegi nõudmist.

4.2.4 Aktiivsus sotsiaalmeedias poliitiliste ja ühiskondlike teemade kontekstis

Sotsiaalmeedia aktiivsusesse suhtusid uurimuses osalejad erinevalt. Oli veidi vähem neid, kes on aktiivsed sotsiaalmeedias ning rohkem neid, kes sellega ei tegele või enam ei tegele. Enam ei tegeleta põhiliselt seepärast, et varem pakkus sotsiaalmeedias tegutsemine rohkem huvi ning nüüdseks on motivatsioon kadunud. Samuti oli kaks uurimuses osalejat, kes tahaksid olla sotsiaalmeedias aktiivsed, sest nad arvavad, et see on vajalik ja kasulik nii neile kui ühiskonnale. Kuid tegevus iseenesest neile ei meeldi, seega need noored ei ole praegu sotsiaalmeedias aktiivsed.

Sotsiaalmeedias tegutsetakse mitut moodi. Kõige rohkem võetakse avalikult sõna aktuaalsetel poliitilistel ja ühiskondlikel teemadel. Vähemal määral jagatakse seal muus meediumis enda või koostöös loodud sisu (näiteks Youtube'i videod), kutsutakse üles mingisugusele tegevusele (nt meeleavaldusel osalema), osaletakse enda ja teiste postituste kommentaariumites asuvates aruteludes, tehakse oma tegevustest (projektidest, üritustest, intervjuudest jm) ülevaateid ning teateid.

Need, kes kasutavad aktiivselt sotsiaalmeediat, toovad peamise plussina välja, et see on lihtsaim viis jõuda inimesteni, kellel on seda informatsiooni vaja:

7Ne23: „Loodan mõnes mõttes inimesi mõjutada, see on ju minu eesmärk. Mitte lihtsalt oma emotsioone välja paisata, vaid ikkagi kuidagi mõtlema panna ja see on kõige lihtsam viis jõuda võimalikult suure auditooriumini vähemate ressurssidega.“

Mõned noored suhtusid aktiivsusesse sotsiaalmeedias neutraalselt, lihtsalt kui vahendisse ning miinuseks toodi välja platvormide mõju arutelukultuurile:

8Mj20: „Usun, et mõned postitused, mis on konstruktiivselt hästi kirjutatud, täpse sõnumi, mingi kava, strateegiaga, võivad kutsuda esile muutusi. Arvamusi on alati rohkem, see viib omakorda parima lahenduseni, kuid nii see toimib üksikutes juhtumites. Kui kõnnin mööda tänavat rahvahulga lähedal, siis ma ei hüüa neile oma arvamust. Sotsiaalmeedias on samuti alati rahvahulga. Inimesed tahavad oma arvamust avaldada, sest

sotsiaalmeedias tundub, nagu oleks nende arvamust vaja. [...] Nii et sotsiaalmeedia on lihtsalt tööriist, see pole hea ega halb.“

Samuti kritiseeriti sotsiaalmeedias toimuva arutelu kui sellise tõhusust:

4Nj21: *„Kuid sageli jääb arutelu lihtsalt arutelu tasemele. Mulle tundub, et see on nii haruldane, kui arutelust juhtub midagi muud. Sa kas hakkad kohe tegutsema või lihtsalt lobised ja see ongi kõik. Kuid siiski, seda kõike tasub teha, vähemalt selleks, et inimestel saaks midagi selgemaks.“*

Ühe noore jaoks ei ole aktiivsus sotsiaalmeedias hea variant, sest iga välja öeldud sõna võib tulevast elu mingil moel mõjutada:

2Nj21: *„Kui teema mind emotsionaalselt puudutab, valin siiski selle postitamise oma privaatsesse Instagrami, kus tean, kes on publik. [...] Ma ei kirjuta seda, sest võib-olla 20 aasta pärast mu arvamus muutub. Seetõttu valin enese säilitamise huvides ikka veel sotsiaalse passiivsuse ja proaktiivsuse mõnes kitsas ringis.“*

Seega võib järeldada, aktiivsust sotsiaalmeedias nähakse üldiselt kui olulist ja kasulikku vahendit, et auditooriumini jõuda. Samas ollakse ettevaatlikud ja mõeldakse läbi, mida postitatakse.

4.2.5 Muud aktivismiga seotud tegevused ja igapäevased valikud

Lisaks eelnevalt mainitud tegevustele tõid noored välja veel mitmeid poliitilise või sotsiaalse aktiivsusega seotud tegutsemisviise, mis on omakorda seotud nende töö, õpingute, üldise arusaamaga poliitilisest aktiivsusest või inimõiguste kaitsmisest.

Enamik noori on suhelnud ajakirjandusega – tulnud näiteks televisiooni või raadiosse intervjuudele või saatnud tekste, mida on avaldatud. Mainiti nii televisiooni (nt ETV+), raadiot (nt Raadio 4) kui ka kirjutavaid toimetusi (nt Postimees.ee, Äkki). Peamiselt räägitakse ajakirjanduses enda või organisatsiooni projektidest või plaanidest, aga avaldatakse ka arvamust aktuaalsetel poliitilistel või sotsiaalsetel teemadel. Näiteks on üks noor kirjutanud ülevaadet inimõiguste olukorrast Eestis, teine noor on võtnud sõna haridusteemadel. Peamiselt siiski vastatakse küsimustele ja kutsetele nt mingisuguses saates osalema, omaalgatuslikult pigem ei võeta sõna. Üks noor võrdles suhtlust ajakirjandusega aktiivsusega sotsiaalmeedias:

8Mj20: *„Mõlemad tekitavad suuremat arutelu, seega arvan, et eriti meedias näed sa alati usaldusväärsem välja kui sotsiaalmeedias. Nii et ma arvan, et see töötab, et panna inimesed mõtlema, muuta veelgi rohkem. Ma arvan, et see on tõhusam kui esimene (aktiivsus sotsiaalmeedias – toim.).“*

Samuti tõi üks noor välja, et tema meelest töötab see hästi siis, kui on olemas teadlikkus erinevate meediaplatvormide kohta:

6Mj24: „*See toimib, eriti kui sul on arusaam, millised rühmad millises meediakanalis on, millises meediakanalis inimesed on nooremad, millistes vanemad, millistes ettevõtjad, investorid jne. Kui sul on arusaam, siis on see minu arvates väga tõhus. Vähemalt sind märgatakse ja see on hea võimalus hiljem töösuhteid luua, teid kuuldakse ja nähakse.*“

Samuti arutlevad umbes pooled noored poliitilistel ja ühiskondlikel teemadel kinnistes gruppides sotsiaalmeedias, mis ei ole avalikult kõigile nähtavad. See on noorte jaoks hea võimalus näiteks oma organisatsioonis selgemalt strateegiat läbi mõelda, aga ka enda seisukohtades parema selguseni jõuda. Samuti mainis üks noor, et sellised grupid on just noorte seas populaarsemad kui näiteks ajakirjanduses käsitletav. Põhiliselt kasutatakse Facebooki, VKontakte't, Telegrami ja Clubhouse'i platvorme. Üks noor tõi välja, et muu seas on oluline ka kogukonnatunne:

7Ne23: „*Inimene peab kuuluma mingisse kogukonda ja inimesel on oluline kuulda teiste arvamusi ja eriti selliseid, mis on temale meele päralt. Kui kuuleb, et ta ei ole üks. Ma arvan, et see on kõige olulisem põhjus, miks see üldse töötab. [...] See aitab jällegi teiste inimeste arvamusi lugeda, lugeda seda teavet, võtta vastu palju arvamusi ja sedasi paremini kujundada oma seisukohti.*“

Üks noor sooviks teha salajasi koosolekuid, kus arutatakse, kuidas võiks riik välja näha ning igaüks saab täitmiseks oma ülesande. See ei oleks partei ega ka muu mittetulunduslik organisatsioon, vaid omaalgatuslik mitteametlik liikumine. Samuti toodi välja, et teistele eeskujuna näitamine läbi enda või organisatsiooni tegevuse on samuti poliitilise aktiivsuse vorm. Mõned noored on käinud koolides rääkimas inimõiguste teemadel ja vedanud selleteemalisi projekte organisatsioonides. Kaks noort on olnud seotud ÜRO tegevusega ja sedasi enda sõnul tegelenud aktiivselt inimõiguste teemadega. Üks valimisse kuulunud noor on EIK-i inimõiguste saadik.

Üks noor tegeleb sotsiaalsete ja poliitiliste probleemidega läbi loomingu:

9Ne23: „*See meeldib mulle rohkem, kui iga päev käia ja lippu lehvitada. Mulle tundub, et see on rohkem seotud minu isikliku eneseteostusega ja ka asjaoluga, et paljud inimesed räägivad näiteks lauludest, lavastustest või pidudest moel, sõltumata väärtustest, mille eest see kunst seisab.*“

Tihti toodi aktiivsuse vormina eraldi välja ka oma igapäevast olekut, otsuseid ja tegutsemist oma alal, lähtudes üldistest eesmärkidest.

4.2.6 Illegaalsed aktivismiga seotud tegevused

Illegaalsete tegevuste all mõeldakse kodanikuallumatust; poliitiliselt motiveeritud rünnakuid vara vastu; teede, raudteede või hoonete piiramist; vägivaldseid meeleavaldusi; vastasseisu politsei või poliitiliste oponentidega (Ekman ja Amnå, 2012: 295). Ükski valimisse kuulunud noor ei ole kasutanud eelnevalt nimetatud aktivismi vorme. Sellise tegevuse vastu on seitse noort, sest esiteks see ei ole nende meelest Eestis vajalik ja teiseks ollakse väärtushinnangute poolest vastu probleemide lahendamisele mitte-rahumeelsel viisil. Enamiku noorte jaoks on Eestis piisavalt seaduslikke võimalusi probleemide lahendamiseks. Üks noor on lisaks muudele tegevusaladele ka abipolitseinik ja seda enam on sellised tegevused tema jaoks ebavajalikud:

8Mj20: *„Kuna olen ise abipolitseinik, siis tean, et mingite suurte tööprotsesside peatamine tähendab, et sellise struktuuri nagu PPA välja kutsumine ühe oma arvamuse avaldamiseks on võimalik, kuid kas see on seda väärt? Jällegi on see maksuraha, mille maksan kõigi meie töötajate palkadele lisaks, ja kas ma tahan seda raha nüüd rohkem anda, et mind lihtsalt kuuldaks? Ja enne seda ei tahtnud ma kunagi midagi ebaseaduslikku teha, et mind ära kuulataks, sest mul oli alati selleks piisavalt seaduslikke platvorme. Meil on endiselt sõnavabadus, meil on endiselt Rahvaalgatus. On veel muid võimalusi, petitsioonid jne.“*

Küll aga mainis mitu noort, et sellise tegutsemisviisi kriitika kehtib konkreetselt Eesti ja suuresti ka Euroopa kontekstis. Mainiti, et kui Eestis peaks mingil põhjusel põhiseaduslik kord lakkama, siis oldaks ka illegaalseteks tegevusteks valmis. Toodi näiteks Venemaa, kus muudel viisidel ei ole noorte arvates enam võimalik midagi mõjutada:

2Nj21: *„Esiteks on see ebaseaduslik. Olen õigusteaduse tudeng ja tean, millised võivad olla tagajärjed, nii et ei. See on ka mõttetu. See on veelgi primitiivsem mõjutamiskatse tase. Me muidugi ei ole ka Vene Föderatsioonis, nii et võib-olla ma ei peaks hindama, kuidas mõned instrumendid avaldavad mõju oma arvamuse avaldamiseks.“*

Valimis oli kaks noort, kelle jaoks on sellised tegevused huvitavad ja manifesteerivad. Kumbki noor pole nendeni päriselt jõudnud, kuid siiski on olemas huvi. Üks noor tõi eeskujuks Euroopa protestikultuuri:

5Mj22: *„Vahel peab tegutsema radikaalsemalt. Pole vaja midagi lüüa, pole vaja aknaid lõhkuda, pole vaja rikkuda mingit vara, kuid selles osas tõmbavad mind näiteks Prantsusmaa, Kesk-Euroopa meeleavaldused. Seal inimesed kaitsevad oma õigusi rohkem. Minna välja ja seista plakatiga – see ei ole õiguste eest seismine, vaid arvamuse väljendamine. Õiguste nõudmine käib sedasi – laamendades, lõhkudes kõike ümberringi.“; „Kui oli järjekordne LGBT-teemaline asi ühiskonnas, tahtsin drooniga geilipu riputada kaunilt pealinna kohale Vabaduse Ristile, aga ma ei teinud seda, sest ei viitsinud.“*

Teise noore jaoks on selline tegutsemisviis, vaatamata huviäratavale aspektile, siiski „madal“:

9N23: „Kurat, tahaksin öelda, et olen teinud, aga ei ole. See kõlab huvitavalt ja n-ö real shit, aga ei. Mulle ei meeldi, kui probleeme ei lahendata rahumeelselt, ma ei austa seda ja arvan, et see on väga madal.“

Üldiselt võib järeldada, et peaaegu kõik valimis olnud noored ei poolda illegaalseid tegutsemisviise ja taunivad neid Eesti kontekstis. Siiski peetakse illegaalseid tegutsemisviise võimalikuks, kui muid legaalseid mõjutustegevusi ei ole võimalik teatud olukordades või riikides kasutada.

4.2.7 Institutsionaliseeritud ja institutsionaliseerimata ning traditsioonilise ja mittetraditsioonilise tegevuse tõlgendused

Lähtudes Ekmani ja Amnå (2012: 290) käsitlusest eristasin töös formaalseid ja mitteformaalseid, teisisõnu institutsionaliseeritud ja institutsionaliseerimata tegevusi. Institutsionaliseeritud tegevuste teemal uurisin ka noorte suhtumist ja arusaama traditsiooniliste ja mittetraditsiooniliste tegevuste kohta. Lihtsustatult öeldes uurisin, kas ja kuidas tunnetavad noored piiri kahe osaluse vormi vahel.

Peaaegu kõik uurimuses osalejad on või on olnud mingisuguse poliitilise või ühiskondliku organisatsiooni liikmed, mis on iseenesest institutsionaliseeritud osalus. Mõned noored on korraga nii poliitilise partei kui ka mingisuguse muu ühiskondliku organisatsiooni liikmed. Uurimuses osalenud noored tõlgendavad poliitilisi ja ühiskondlike organisatsioonide tüüpe lähtuvalt organisatsioonide eesmärkidest ja näevad mõlemas häid ja halbu külgi, kuid enamik noori suhestuvad rohkem ühiskondlike organisatsioonidega. Valimis oli vaid kaks noort, kes ei kuulu ühessegi organisatsiooni. Erinevalt teoreetilisest jaotusest ei suutu noored neisse organisatsioonidesse kui institutsionaalsesse osalusse, sest nende eristamine ei ole nende jaoks oluline. Pigem tunnetatakse, et just parteid on institutsionaalne osalus. Erinevusi nähakse parteide ja teiste organisatsioonide tegevuse eesmärkide vahel:

2Nj21: „Ma arvan, et erakond täidab oma eesmärgi või liigub oma ülesande täitmise poole. Kütus selle ülesande täitmiseks ei ole ülesanne ise, vaid ikkagi võimule saamine. Sa ei loo ju osatühingut kassipoegade päästmiseks. Mittetraditsioonilistes organisatsioonides tegeletakse oma olemuselt tasemel, millel nad seda teevad, lähtudes eesmärgist midagi ära teha. Eesmärk parlamenti pääseda ja võimul olla varjutab sageli inimesi ühendavat algset eesmärki. See on minu arvates suurim erinevus.“

Ühe noore jaoks on ebameeldiv seesama asjaolu, et tema erakond on varasemast rohkem hakanud reitingut tähtsustama:

5Mj22: *„Igatiiks investeerib omal moel. Näiteks noorteühendus on pühendunud oma panuse andmisele küsimustes, mida ta peab oluliseks, ilma igasuguse seotuse parteilisuse, eluvaadete, eesmärkide jms külge. Parteil, nagu ühiskonnaõpetuse õpikutes kirjutatakse, on üks eesmärk – tulla võimule. Ja nad kõik teevad seda. Näiteks kui me tulime erakonda*, oli meil eesmärk Eestit muuta. Siis olin väga toetav, aga nüüd on juba rohkem liigutud selles suunas, et hakkame reitingut taga ajama. Ja nüüd olen nagu.. ei, minema siit. Mulle see ei meeldi.“*

Samuti toodi välja, erinevus paistab välja maines – partei taga nähakse pigem konkreetseid poliitikuid ja isiksusi, teiste organisatsioonide taga pigem üldiseid ideid ja eesmärke. Üks noor mainis, et parteis peaks võrreldes teiste organisatsioonidega rohkem kontrollima oma keelekasutust ning ta ei ole kindel, kas see on seda väärt. Seega erinevusi traditsiooniliste ja mittetraditsiooniliste organisatsioonide vahel tunnetatakse ja nendega arvestatakse, kuid ainult üksi organisatsiooni traditsioonilisusest või mittetraditsioonilisusest ei lähtuta.

Oluliselt rohkem eristavad noored individuaalseid ja kollektiivseid tegevusi. Kollektiivsetena nähakse peaaesjalikult mingisse organisatsiooni kuulumist. Kuna enamik uurimuses osalenud noortest on või on olnud mingisuguse poliitilise või ühiskondliku organisatsiooni liikmed, siis loogiliselt nähakse kollektiivsetes tegevustes rohkem positiivseid kui negatiivseid külgi. Positiivsete aspektidena toodi kõige enam välja koostöö- ja enesearenguvõimalusi:

6Mj24: *„Kui sa oled 17-20-aastane, õpid gümnaasiumis või asusid õppima ülikooli, pole sul tegelikult võimalust väga lähedat tööd teha, kusagilt on vaja kogemusi saada. Mittetulundusühingutes saad tuua kasu oma kogukonnale, linnale, Euroopale või kogu maailmale. Ja samal ajal saad teha midagi tähenduslikku. Palju olulisemat, kui kusagil personali teenindada, lihtsalt mingisugust jootraha saada.“*

Üks noor tõi välja organisatsiooni toetuse olulisuse:

5Mj22: *„Kogukonna ja tiimiga midagi teha on palju lihtsam kui üksi. Pealegi on olemas motivatsioon, millega liigud edasi, isegi kui tunned end halvasti. Näiteks oled selline, et noh.. ideid pole enam. Siis ilmub keegi, kes annab omalt poolt midagi ideele juurde, teie idee paraneb tänu sellele. See tähendab, et mõlemad organisatsioonid mõjutavad mind just niimoodi.“*

Toodi ka välja, et organisatsioonidel on suurem mõjuvõim võrreldes üksi tegutsemisega:

3Mj22: *„[...] isegi kui sul on inimõiguste kaitsmisel edukas iseseisev tegevus, märkab sind varem või hiljem mõni erakond või MTÜ. Kui sa oled MTÜ-s ja sind ümbritsevad edukad inimesed, siis luues sidemeid võid rahulikult ideid lobida. Neid juba kaalutakse ja riik arvestab nendega.“*

Samuti mainis üks noor, et üksi tegutsemiseks on tal puudu erinevaid kompetentse:

8Mj20: „Olen üldiselt koostöö-inimene. Ma eksin alati uuel teel, olen selleks valmis. Jah, ma õpin oma vigadest, kuid kui palju selliseid vigu pean kogemuste saamiseks ise tegema? [...] Kogemused, koostöö. Minu pädevusi on vähe, olen siiski noor.“

Lisaks eelnevale toodi organisatsioonidesse kuulumise juures positiivsete aspektidena välja ka uusi tutvusi, võrgustiku tekkimist, uusi teadmisi ja oskusi ning organisatsiooni panust noorte isiklikku ja sotsiaalsesse arengusse. Ühe noore jaoks organisatsiooni kuulumine on võimalus paremini integreeruda Eesti ühiskonda.

Organisatsioonidesse kuuluvad noored tunnetavad negatiivseid aspekte erinevalt. Esiteks toodi välja, et organisatsiooni sees on keeruline hoida ühist tempot ja ambitsioonid on erinevad:

5Mj22: „Ma tahan rohkemat kui teised. Selle tõttu on olemas loomulikult erimeelsused ja ajapuudus. [...] sellepärast on ambitsioonid erinevad ja tulemuseks on mingi arusaamatus.“

Teine noor tõi miinusena välja vastupidise – kui endal kaob huvi ja soov aktiivselt organisatsioonis tegutseda, kaob esialgne üllas eesmärk ja missioonitunne. Valimis oli kaks noort, kes ei kuulu ühessegi organisatsiooni. Neist ühe noore jaoks on oluline isiklik otsustusvabadus ja vastutuse puudumine organisatsiooni ees:

9Ne23: „Mul pole kohustusi ja mulle meeldib see. Mulle meeldib, et saan igal ajal oma arvamust muuta, et praegu olen selline, aga võib-olla aasta pärast enam mitte. See tähendab mingisugust tegutsemisvabadust.“

Teine noor, kes ei kuulu ühtegi organisatsiooni, peab nende puuduseks seisukohtade kitsust ja kalduvust suhtuda kõigesse kategooriliselt:

7Ne23: „Need kogukonnad kipuvad tajuma kõike kategooriliselt. [...] Ma ei kuulu erakondadesse just sel põhjusel, sest mulle on omased täiesti erinevad vaatenurgad. Ma ei saa üht aktsepteerida ja kõik teised ära lõigata, see tundub mulle vale. Ikka mingi kombineeritud lähenemine. Ka ühiskond tajub seda ka niimoodi.“

Organisatsioonide puudusena toodi ka välja, et kogukonnad mõjutavad oma liikmeid ja nende maailmavaadet:

7Ne23: „Kogukonnad, kus me viibime, sageli kujundavad meid. Olen valmis olema kogukondades, mis on võimalikult lojaalsed teistele kogukondadele. [...] Ma näen, kui palju see mõjutab inimeste maailmavaadet. Sa saad aru, kui palju see kogukond mõjutab.“

Siiski ka need noored, kes praegu ei kuulu ühtegi organisatsiooni, tajuvad organisatsioonide eeliseid ja teatud juhtudel on valmis mingit organisatsiooni toetama, kui organisatsiooni edukuse ja töö jaoks on nende liikmelisus päriselt vajalik.

Kuna Eestis tegeleb inimõiguste teemaga aktiivselt EIK, kus on võimalus tulla vabatahtlikuks või liituda inimõiguste saadikute programmiga, siis uurisin noortelt, kas ja kui palju on neil olnud keskusega kokkupuuteid. Uurisin seda mõistmaks keskuse rolli aktiivsete vene noorte seas, kes tegelevad mitmete samade teemadega. Valimisse kuulus üks noor, kes on otseselt seotud EIK-iga. Keskuse olemasolust ja tegemistest on kuulnud seitse noort, kellest mõned on kaudselt muude projektide kaudu keskusega kokku puutunud. Üks noor ei olnud teadlik, et selline keskus on üldse olemas. Inimõiguste saadikute programmist oli teadlik vaid üks noor – seesama, kes on keskusega seotud. Enamik noori ei ole keskusega koostöö peale mõelnud, sest nendeni ei ole lihtsalt jõudnud otsest infot, kuidas keskusega saaks midagi koos teha või abiks olla. Samuti töid mõned noored välja, et nad tegelevad rohkem spetsiifiliste inimõigusi puudutavate probleemidega ja inimõigused kui sellised on nende jaoks liiga lai temaatika. Nagu varasemalt mainitud, ei soovi mõned noored end üldiselt ühegi organisatsiooniga siduda ning valimis oli ka üks noor, kes ei näe keskusega liitumiseks piisavalt head põhjust. Mõne noore sõnul on keskuse kommunikatsioon keskendunud eelkõige eestikeelsele auditooriumile ning nad ei ole tundnud keskusepoolset huvi nende tegevuse vastu, et neid endale näiteks vabatahtlikuks kutsuda.

Seega rääkides institutsionaliseeritud osalusest, ei ole enamikul noortel aktivistidena tegutsedes automaatselt tahet ega motivatsiooni end selle institutsiooniga ametlikult liita. Ning üldine trend noorte seas kipub olema, et kuigi mitmed noored näevad keskuse olulisust, ei mängi see nende aktivismielus eriti mingit rolli.

Lisaks on oluline mainida, et kuigi Venemaa ja selle suursaatkond Eestis on oma retoorikas käsitlenud palju inimõiguste küsimusi, ei ole ükski uurimuses osalenu kuidagi seotud Venemaa suursaatkonnaga Eestis. Saatkonna tegevust nähakse kui oma riigi huvide täitmist väljaspool enda riigi territooriumit. Inimõiguste kaitsmisel pole noorte arvates mingit pistmist saatkonna tegevusega.

4.3 Rahvusvähemusse kuulumise mõjud noorte tegevusele ja suhtumisele inimõigustesse

Seitse noort intervjueritust tunneb, et rahvusvähemusse kuulumine on neid kui isiksusi, nende valikuid ja tegemisi tugevalt mõjutanud. Mitme noore jaoks on nende päritolu ja venekeelses keskkonnas üles kasvamine mõjutanud tugevalt nende elulisi valikuid, mis on seotud ka eriala ja valdkonna valikuga:

6Mj24: „Skaalal vahemikus 0 – 100, arvan, et rahvusvähemusse kuulumine on mind mõjutanud 90-ga, sest kui ma poleks kasvanud sellises keskkonnas, poleks ma teinud selliseid valikuid. Ma poleks näinud, kui erinevad on sotsiaalsed ja informatsioonilised võimalused heas Tallinna venekeelses koolis. Samamoodi poliitika ja avalik ruum – teemad on täpselt samad, seotud minu isikliku kogemusega.“

5Mj22: „Kui ma poleks venelane, ei oleks ma tõenäoliselt selliselt LGBT-õiguste eest seisma asunud. Ma elasin linnas, kus elab 99% venelasi. Oleksin ma eestlane, suhtleksin ainult oma seebimullis olevate inimestega.“

Mõnesid noori on venekeelses keskkonnas kasvamine mõjutanud tegelema probleemidega, mida nad selles keskkonnas on kogunud:

7Ne23: „Paljud venelased lihtsalt peatavad iseennast, ei lase oma hoiakutega endal ühiskonda integreeruda. Oma mõtetega, mis on ajas ja ruumis seisma jäänud. Ma arvan, et juba see, et ma kuulun sellesse vene vähemusse, motiveerib mind veelgi rohkem inimestele selgitama, et halloo, me elame üldse teises maailmas, c'mon, ärgake. [...] Muidugi see kõik mõjutas mind, sest ma elan selle sees, kasvasin üles väikeses venekeelses linnas, see kõik hõljus pidevalt minu ümber. Juhtus kuidagi loomulikult, et ma olen teistsugune ja mul on vaja tegutseda teisiti ja näidata, kuidas üldse saab tegutseda ja mida saab selle kõige saavutada enda näitel.“

Üks noor on oma kuulumist vene rahvusvähemusse mõtestanud kui loomulikku osa iseendast ning väärtustab seda. Mõne noore jaoks on nende vene päritolu andnud elus palju võimalusi juurde. Seda nähakse kui eelist nii tööl kui ka muidu sotsiaalses elus. Samuti on see kahe noore sõnul andnud paremaid võimalusi näha ja mõista vene kultuuriruumis ja Venemaal toimuvat. Enda raskusi eesti keele omandamisel ei seota mingit moodi enda tegemistega ühiskondlikus elus, see ei mõjuta noorte võimalusi negatiivselt. Üks noor tõi välja, et sellele on aidanud kaasa hea haridus, mis võimaldas edukalt eestikeelsesse kultuuriruumi integreeruda.

Peaaegu kõik uurimuses osalenud noored suhtlevad eestlastest ja välismaalastest aktiivsete noortega, mitmed neist igapäevaselt. Seda tehakse tööalaselt, aktivismiga seotud tegemistes ja vabal ajal. Üks noor, kelle suhtlusringkonnas ei ole praegu teise emakeelega noori, siiski püüdleb selle poole ja soovib rohkem koostööd teha nii eestlaste kui välismaalastega. Peamiseks

takistuseks on siiani olnud keelebarjäär ning noore ellu on aktivism jõudnud hiljuti, mille tõttu pole ta veel jõudnud sellise koostööni.

Kõik valimisse kuulunud noored tõid välja probleeme, mis on seotud venekeelse elanikkonnaga Eestis, millest mõned on seotud ka inimõiguste kaitsega. Kuulumine rahvusvähemusse on mõjutanud umbes poolte noorte suhtumist inimõigustesse, näiteks enda või ümbritsevate inimeste kogemuste tõttu:

6Mj24: „Kui sa oled vähemus, keda on kunagi diskrimineeritud, ja näed, kuidas teist vähemust diskrimineeritakse, siis saad kohe aru, millised on need emotsioonid ja tõenäoliselt kaitsed seda. Ma ei tahaks öelda, et mind oleks kuidagi palju laimatud, kuid oli mingisugune tagasilükkav suhtumine, eriti vanemate inimeste poolt pärast 2007. aasta Pronksiööd. [...] Ma saan neist aru ja samal ajal, kui me räägime vähemuste õiguste kaitsest – religioossetest, rahvuslikest, partei- või seksuaalvähemustest, siis käsitlen seda teemat eriti suure tundlikkusega, see on minu jaoks väga tähtis.“

8Mj20: „Kui ma oleksin enamus, oleks mul vaja kasutada kuhja empaatiat, küsides inimestelt, kuidas nad ennast tunnevad, kuidas reageerivad. Praegu pole mul vaja seda teha. [...] Muidugi see mõjutas.“

Mõned noored ei tunne, et rahvusvähemusse kuulumine oleks mõjutanud nende suhtumist inimõigustesse. Näiteks seepärast, et spetsiifiline huvi inimõiguste vastu või valdkond, milles noor tegutseb, ei ole seotud vähemuste õigustega:

1Mj21: „Erivajadustega inimeste avalikule sfäärile juurdepääsu teemal pole mingit seost rahvuse ega keelega. Seega kuulumine venekeelses kogukonda ei ole mu suhtumist mõjutanud.“

Mitmed noored tõid välja probleeme, mis on seotud ebavõrdsuse, infopuuduse, arusaamatuste ja Vene meedia mõjutustega venekeelse elanikkonna seas. Seitse üheksast valimisse kuulunud noorest arvab, et venekeelse elanikkonna probleemid on seotud muuga, kui inimõiguste rikkumisega ja et Eestis on rahvusvähemuste õigused tagatud. Mõned noored tõid välja suure hulga probleeme, kuid ei osanud täpselt nimetada, kust jookseb piir „õiguste rikkumise ja Eesti venekeelse elanikkonna ebapiisava oma õiguste kaitseks tegutsemise vahel“ (7N_e_23).

Mitmed noored tõid välja ebavõrdsuse ja privileegi puudumise probleemi, mis tuleneb nende sõnul mitmetest kultuurilistest ja ajaloolistest aspektidest. Tunnetakse, et vene emakeelega inimesel on aprioorselt raskem läbi lüüa ja kogeda võrdset kohtlemist näiteks tööturul. See peegeldab ka 2020. aasta Eesti Lõimumismonitooringu tulemusi, et Eestis on kasvanud nii end mitteteretununa tundvate kui ka end siinses ühiskonnas teisejärgulise inimesena tundvate teisest rahvusest inimeste osakaal ning üle poolte küsitlenutest leiab, et Eestis peab töö- ja materiaalse edu saavutamiseks

olema eestlane (Anniste ja Sepper, 2021: 69-70). Mõned noored on veendunud, et probleem seisneb eraldiseisvates venekeelsetes koolides ja nõrgas kogukonnatundes. Samuti tõid noored välja, et suur osa vanemaealisest venekeelsest elanikkonnast sisuliselt ei tea, mida tähendavad inimõigused ja seetõttu keskenduvad valedele asjadele selle asemel, et ise rohkem enda heaoluks pingutada. Probleemina nähakse ka kahe olulise õiguse tasakaalu tunnetamise raskust venekeelse elanikkonna seas:

2Nj21: „Meil on kaks vastanduvat õigust: eneseidentifitseerimise õigus, mis oma olemuses Eestis on vastuolus õigusega selles [vene] keeles haridust saada ja teadmisi omandada, et oleks võimalus osaleda. Need on inimõigused, mis on väga vastuolus, sest inimesed kasutavad neid väga valesti.“

Korduvalt mainiti ka probleemi, mis on seotud ebapiisavalt või ebavõrdselt informatsiooni edastamisega venekeelse elanikkonna jaoks. Ühe noore meelest puudutab see inimõigusi seekaudu, et ebapiisava informatsiooni tõttu on inimestel väiksem huvi ja võimalus osaleda ühiskondlikus elus. Teise noore arvates on see otsene õiguste riivamine:

7Ne23: „Isegi omaenda kogemuse põhjal võin öelda, et rikutakse õigust teabe saamisele. Suurem osa teavet meieni ei jõua, sest tundub, et miks venelased seda vajavad, venelased ei saa niikuinii sellega midagi peale hakata. Pool infot ei jõua meieni, teine pool jõuab, aga kui võrrelda eesti- ja venekeelseid allikaid, siis võib näha, et eestlaste jaoks esitatakse infot ühtmoodi, venelaste jaoks teistmoodi. [...] Kuigi venekeelses vähemuses on palju aktiivseid tüüpe, kellele see teave tõepoolest oleks vajalik, ja võib-olla just nemad võiksid selles venekeelses ühiskonna kihis mingeid muudatusi teha.“

Hallide passide olemasolu näevad mitmed noored kui keerulist probleemide pundart, mille lahendamine on liiga kaua veninud. Enamik halle passe maininud noortest ei pea seda inimõiguste rikkumiseks, kuid ühe noore arvates on see selge õiguste piiramine ja ebavõrdne kodanike kohtlemine. Oma seisukohta põhjendab ta sellega, et Eesti on üks ainsatest riikidest, kus sellised passid on veel alles ning tõi näiteks oma vanaema kogemuse, kellel on hall pass:

8Mj20: „Tean, et see on tugev rikkumine, tean, milliseid tundeid see inimestes tekitab, tean, millist mõju see neile avaldab. Mu vanaema ütleb alati, et ta on siin nii palju töötanud, ta on olnud siin nii erinevatel ametikohtadel, ta oli alati osa sellest ühiskonnast. Siis ühel hetkel Eesti eraldub [Nõukogude Liidust] ja kõik. Ja sa pole keegi. Selles osas on see täiesti vale, ebaaus.“

Kokkuvõttes on noored võtnud rahvusvähemusse kuulumisest tulenevaid kogemusi kaasa praegustesse tegemistesse. Mitme noore jaoks on need ka motivatsiooniallikaks. Samuti on noori, kes ei tunne sellel suurt mõju ja neid, kelle jaoks on rahvusvähemusse kuulumine olnud vaid positiivse mõjuga. Rahvusvähemusse kuulumine on mõjutanud umbes poolte noorte suhtumist

inimõigustesse, kuid vahel on noorte jaoks keeruline vahet teha, kust jookseb piir inimõiguste rikkumise ja muude probleemide vahel.

4.4 Aktivismi tüübid

Intervjuude põhjal koostatud aktivismi tüpoloogias (vt Lisa 1) koostamisel lähtusin eelkõige noorte põhilistest tegutsemisviisidest ja üldisest arusaamast ühiskonna protsesside mõjutamisest, mille alusel tüübid põhiliselt eristusidki. Lisaks kajastuvad tüpoloogias kollektiivse või individuaalse tegutsemise eelistused, valmisolek end nimetada aktivistiks ning aktivismini jõudmise viisid. Kokku moodustus viis erinevat aktivismitüüpi.

Süsteemsete muutuste kesksesse aktivismi tüüpi kuulub kõige rohkem ehk kolm noort (2Nj21, 6Mj24, 8Mj20). Põhilised tegutsemisviisid on erakonnas või teises organisatsioonis inimõiguste teemadega tegelemine ja avalikult sõna võtmine meedias või sotsiaalmeedias. Esimese tüübi noored usuvad, et ühiskonna protsesside mõjutamiseks on vajalik süsteemne ja strateegiline töö inimeste elu paremaks muutmiseks ja arvamuste kujundamiseks. Noored pigem nimetavad end aktivistiks ja on aktivismini jõudnud enda või ümbritsevate inimeste kogemuste kaudu ja juhusliku kokkupuute tõttu organisatsiooniga. Esimese tüübi noored kindlalt eelistavad kollektiivset tegutsemist ning oma tegevuses ei lähtu organisatsioonide institutsionaalsusest või traditsioonilisusest.

Noortekesksesse aktivismi tüüpi kuulub kaks noort (4Nj21, 7Ne23), kelle põhilised tegutsemisviisid on avalik sotsiaalmeedia kasutamine ja vabatahtlik töö. Põhiline fookus on noorte suunamine ise enda tulevikku kujundama. Samuti, et alternatiivsete seisukohtade esitamise abil on võimalik inimesi panna probleemidele mõtlema ja neid märkama. Noored pigem nimetavad end aktivistiks ja on aktivismini jõudnud aktiivse iseloomu tõttu ja loomulikult tahtest aktiivne olla. Inimõiguste teemadeni jõudsid nad hiljem. Üks noor eelistab kollektiivset, teine individuaalset tegutsemist.

Meeleavalduste ja protestide kesksesse aktivismi tüüpi kuulub samuti kaks noort (3Mj22, 5Mj22), kelle arvates on ühiskonna protsesside mõjutamiseks oluline avalikult meelsust näidata ja esitada oma nõudmisi. Sellest tulenevalt on nende tegutsemisviisideks protestid, meeleavaldused ja petitsioonide allkirjastamine, ühel noorel ka video vormis sisu loomine. Noored pigem nimetavad end aktivistiks ja on aktivismini jõudnud erinevat moodi – juhusliku kokkupuute tõttu

inimõiguste teemaga ja isikliku kogemuse abil. Noored eelistavad kollektiivset tegutsemisviisi ja kuuluvad nii erakonda kui ühiskondlikesse organisatsioonidesse.

Loometegevusekesksesse aktivismi tüüpi kuulus vaid üks noor (9Ne23), kes erineb teistest seetõttu, et tema põhiline tegutsemisviis on loominguga kaudu inimõiguste teemadega tegelemine. Ta käsitleb avameelselt tema jaoks olulisi teemasid, peab kunsti ühiskondlikult oluliseks ja seisab loometegevuses oma väärtuste eest. Eelistab tegutseda individuaalselt ja seetõttu ei kuulu ühessegi organisatsiooni. Aktivistiks ta end pigem ei nimeta ning on inimõiguste teemadeni jõudnud isikliku ja ümbritsevate inimeste kogemuste kaudu.

Viimasesse ehk **EIK-i kesksesse aktivismi tüüpi** kuulub samuti vaid üks noor (1Mj21), kes on uuritavatest ainsana EIK-i inimõiguste saadik. Tema huvi inimõiguste teemade vastu on pikaajaline ja seekaudu on ta jõudnud ka aktivismini. Samuti isikliku ja ümbritsevate inimeste kogemuste tõttu. Põhiliselt tegeleb ta inimeste teadlikkuse tõstmisega inimõigustest informatsiooni kättesaadavaks tegemise abil. Ta on täielikult end aktivistiksi nimetamise vastu ja eelistab kollektiivset tegutsemisviisi.

Kokkuvõtvalt võib öelda, et uurimistöö valimi põhjal moodustunud aktivismi tüübid eristuvad põhiliselt tegutsemisviiside ehk aktivismi vormide poolest, samuti ühiskonnas muutuste esilekutsumise meetodite poolest. Erinevatesse aktivismi tüüpidesse kuuluvate noorte teekond aktivismini, valmisolek end aktivistiksi nimetada jm näitajad on siiski noortel erinevad. See tähendab, et näiteks meelevalduste ja protestide kesksesse aktivismi tüüpi kuuluvad noored ei eelista tingimata näiteks kollektiivset tegevust või on aktivismini jõudnud vaid enda elukogemuste tõttu. Üldiseid ja väga konkreetseid omadusi ühendavaid aktivismi tüüpe oleks tõenäoliselt võimalik eristada suurema valimi põhjal.

5. JÄRELDUSED JA DISKUSSIOON

Uurimistöö põhieesmärk oli teada saada, mis on motiveerinud ja viinud vene noori aktivismini ning millised on nende tegevuse eesmärgid. Seadsin eesmärgiks ka saada ülevaade, milliseid aktivismi vorme noored kasutavad. Samuti oli oluline välja selgitada, miks nad tegelevad just inimõiguste aktivismiga ning kuidas on see seotud nende kuuluvustega venekeelses kultuuriruumi. Lisaks oli eesmärk teada saada, kuidas mõjutab rahvusvähemusse kuulumine nende tegevust.

Selleks olid koostatud uurimisküsimused, millele käesolevas peatükis püüan vastata. Lisaks uurimisküsimustele vastamisele diskuteerin uurimise protsessis ja uurimistulemusteni jõudes esile kerkinud probleemide üle laiemalt ühiskondlikus kontekstis. Seejärel toon välja uurimistöö meetodi kriitika ja soovitused edasiseks uurimiseks samal või sarnastel teemadel.

Uurimisküsimus 1: Millised on uurimuses osalejate tegevuse eesmärgid ja motivatsioon?

Uurimuses osalenud noortel on aktivismiga seoses nii isiklikke kui globaalseid eesmäärke. Isiklikud eesmärgid on eelkõige noorte tahe areneda oma valdkonnas, laiendada tutvusringkonda ja hankida erinevaid kogemusi. Globaalseid eesmäärke on noortel rohkem kui isiklikke ning need on kõikidel uurimuses osalenud noortel erinevad. Neid on võimalik jaotada lähtuvalt noorte tegevusvaldkonnast ning üldistest vaadetest ühiskonnale ja selle heaolule. Mõnel noorel on olemas konkreetsele tulemusele orienteeritud eesmärgid.

Motivatsioon püüdlmaks oma eesmärkide poole ja osalemaks aktiivselt ühiskondlikus elus on samuti uurimuses osalenud noortel erinevad. Küll aga kõiki, välja arvatud Venemaalt pärit noort, on motiveerinud nende päritolu, Eestis rahvusvähemusse kuulumine. See tähendab, et noorte enda ja neid ümbritsevate inimeste elulised kogemused on motiveerinud noori nähtud ja kogetud probleemidega aktiivselt tegelema. Samuti motiveerib noori ka praegu, igapäevaelus ühiskonnas olemasolev ebavõrdsus, diskrimineerimine ja õiguslikud probleemid. Lisaks eelnevale motiveerib mitmeid noori positiivne tagasiside ja arusaam, et nende tegevusest on kasu, aga ka negatiivne või demotiveeriv tagasiside, mis paneb noori tahtma veel rohkem oma eesmärkide poole püüdlema. Väärtuste tasandil on mõne noore jaoks motivatsiooniallikaks nende isiklikud tõekspidamised ja väärtused. Samuti arusaam, et ühiskonnas on paljudel teistel inimestel raskem, sest neil puuduvad teatud sotsiaalsed või demograafilised privileegid. Kokkuvõtvalt võib ühiste joontena välja tuua,

et noorte motivatsioon on tihedalt seotud nende eesmärkidega, ümbritsevate probleemide märkamisega, ümbritsevate inimeste tagasisidega ja üldise tahtega lahendada mingisuguseid ühiskondlikke probleeme.

Saadud tulemused peegeldavad Banaji ja Buckinghami (2010: 20) järeldusi, sest ka käesoleva töö valimisse kuulunud noori motiveerib diskrimineerimise tunnetamine ja praegune eluolukord. Samuti kinnitus järeldus, et kodaniku- ja poliitilised huvid on paljudel juhtudel seotud perekonna ja lähedaste sugulaste või sõprade kogukonnaga, keda huvitavad samad probleemid ja mured. Peegeldus ka järeldus, et kohalikud kodanikusaavutused ja positiivne tagasiside tihti julgustavad ja motiveerivad edasist osalemist (Banaji ja Buckingham, 2010: 20).

Lähtuvalt eelnevast võib järeldada, et Eestis elavaid aktiivseid vene noori, kes tegelevad inimõiguste teemadega, ei saa eesmärkidest lähtuvalt pidada ühtseks või homogenseks grupiks, mis võiks tegutseda üheselt defineeritud eesmärkide nimel. Noorte eesmärgid on oma olemuse ja ambitsiooni poolest erinevad ning on suuresti noorte valitud tegevusala- või valdkonnaspetsiifilised. Näiteks oleks saanud noorte eesmärkide poolest nimetada neid ühtseks grupiks, kui nad oleks sõnastanud oma eesmärgina näiteks inimõiguste olukorra parandamist Eestis, kuid sellist laiaulatuslikku eesmärki ükski uurimuses osalenu ei nimetanud. Saadud tulemused kinnitavad väidet, et noored suudavad luua otsest suhet poliitiliste põhjustega lähtuvalt oma huvidest (Soler-i-Martí, 2015: 401). Tulemused ühtivad samuti O'Toole'i ja Gale'i (2010: 136) tulemustega, et vähemusaktivistid on hakanud tegelema lisaks lokaalsetele teemadele ka globaalsetele (ingl *glocal*), näiteks allkirjastatakse välismaiseid ja Euroopa petitsioone, tegeletakse immigrantide aktsepteerimise probleemidega jne.

Uurimisküsimus 1.1: Kuidas jõudsid uurimuses osalejad inimõiguste aktivismini?

Noored on jõudnud aktivismini erinevat moodi, kuid üldiselt oli selleks kaks moodust. Esiteks jõudsid umbes pooled noored poliitilise ja ühiskondliku aktiivsuseeni seetõttu, et nad on olnud lapseeas saati aktiivsed ja see on seotud hakkaja-iseloomuga. Sellised noored olid ka koolis õppides aktiivsed ning püüdsid mõjutada koolisiseseid otsuseid ja protsesse. Nüüdseks on sellest välja kasvanud mõtestatud ja eesmärgistatud tegevus. Lisaks eelnevale oli kolme noore jaoks aktivistiks saamisel suur roll teisel inimesel, kes suunas ja soovitas neil aktiivselt ühiskonnaprobleemidega tegelema hakata.

Ülejäänud noored on jõudnud aktivismini juhuslikult, näiteks mõne sõbra või noorteorganisatsiooni kaudu. Samuti jõudsid mõned noored aktivismini oma muude tegemiste või

huvide kaudu, näiteks ammune huvi inimõiguste vastu. Noored mainisid ka loomulikku huvi poliitika ja poliitiliste protsesside vastu, mis aitas neil aktiivselt ühiskondlike probleemidega tegelema hakata.

Kokkuvõtvalt võib järeldada, et valimis olnud poolte noorte seas oli aktivistiks saamine protsess, kus algselt puututi loomulikult teel kokku mõne ühiskondliku probleemiga oma ringkonnas või isiklikult ja seejärel kasvas sellest välja juba mõtestatud aktivism. Ülejäänud noorte jaoks oli see vastupidine protsess, st esimesena tuli aktiivsus iseenesest ja seejärel leiti teemad, millega tegeleda.

Saadud tulemused peegeldavad Volkova (2013: 73) saadud tulemusi, et vene noorte kodanikuaktiivsust mõjutavad oluliselt sõbrad ja tuttavad, enda isiklikud omadused ja huvid. Ka käesoleva uurimistöo valimisse kuulunud noored peavad enda rolli ühiskonnas tähtsaks ning usuvad oma võimetesse ühiskonnas toimuvat muuta (Volkova, 2013: 73).

Uurimisküsimus 1.2: Kuidas tõlgendavad uurimuses osalejad aktivismi ja aktivistiks olemist?

Valimis olnud noorte jaoks tähendab aktivism ja aktivistiks olemine erinevaid väärtusi ja tegevusi, mis on seotud nende üldise arusaamaga või tõlgendusega aktiivsusest kui sellisest. Saadud tulemused ei peegelda Bobeli (2007) uuringust selgunud tulemusi, et suur osa nendest, keda nimetame aktivistideks, ei pea end ise aktivistideks, sest see identiteet tundub nende jaoks liiga hea või saavutamatu. Tulemused ei ühti seetõttu, et käesolevas uuringus osalenud noortest pigem väiksem osa ei pea end aktivistideks. Küll aga ühtib see, et ühiskondlikes liikumistes osalejad saavad n-ö teha aktivismi ilma ennast aktivistidena identifitseerimata (Bobel, 2007: 157), sest käesoleva töö valimis oli kaks sellist noort.

Valimis oli viis noort, kes otseselt nimetavad end aktivistiks. Kaks noort end nii ei nimetaks, aga on ümbritsevate inimeste arvamusel tõttu aktivisti kui sellise rolli omaks võtnud. Viimaseks oli kaks noort, kes on täiesti vastu ennast aktivistiks nimetamisele vaatamata objektiivsetele aktivismi tunnustele nende tegevuses.

Uurimistöo valimis olnud noorte seas olid esindatud kõik kolm Cortese (2015: 217) kirjeldatud aktivistide identiteeti. „Rõhutajad“ samastuvad aktivismi ideaaltüübiga ja pühenduvad sügavalt liikumise eesmärkidele ja tulemustele. Selliseid aktiviste oli uuringu valimis mitu – neli noort. Nende jaoks on see, mida nad teevad, justkui kutsumus, samuti kirjeldati ennast aktivistiks

seetõttu, et on jõutud mingisugusele enda jaoks defineeritud standardini. Valimis oli üks „piiraja“, kes teeb vahet „äärmuslikul ja elutervel aktivismil“ (2Nj21) ja peab iseennast eluterve aktivismi praktiseerijaks, Cortese (2015: 217) järgi „heaks aktivistik“. Valimis oli kaks „lepitajat“, kelle jaoks peaaegu kõik, mis nad teevad, kvalifitseerub aktivismiks. Nende jaoks ei ole oluline olla „rõhutajate“ aktivismi ideaaltüüp (Cortese, 2015: 217).

Seega ei ole ka siin võimalik nimetada valimis olnud noori üheks homogenseks grupiks, kes tunnetavad aktivismi ja aktivistik olemist üheselt. Valmisolek end aktivistik nimetada on erinev vaatamata objektiivsetele aktivismi tunnustele. Saab järeldada, et vene noortel aktivistidel ei ole välja kujunenud ega kinnistunud kindlat grupiidentiteeti. Kuigi suurem osa valimis olnud noortest tegutsevad rohkem organisatsioonides, ei tunne noored, et oleksid osa suuremast liikumisest, mida võiks nimetada aktiivsete vene noorte grupiks, millesse kuuluvad tegutseks ühiste eesmärkide nimel ja teeksid tihedat koostööd. Kolm valimis olnud noort mainis, et nad sooviksid rohkem näha aktiivsete noorte koostööd olenemata rahvusest, kuid kellel on eesmärk inimõiguste vallas eelkõige vähemuste elukvaliteeti parandada.

Uurimisküsimus 2: Milliseid aktivismi vorme kasutavad uurimuses osalejad?

Kõik valimis olnud noored on allkirjastanud petitsioone. Üldiselt saab järeldada, et petitsioonide allkirjastamine on noorte jaoks tõhus meetod, mida tasub kasutada esiteks endale või organisatsioonile oluliste teemade saatmiseks riigikokku ja teiseks toetamaks inimeste häält, kel ei ole teadmisi mõjusamate meetoditest. Sarnaselt petitsioonidele on noorte seas populaarsed igasugused debatted ühiskondlikel või poliitilistel teemadel. Debattides on valimisse kuulunud noortest osalenud seitse. Debattide tugevus seisneb noorte meelest avalikkuse informeerimises ja spetsialistide sõnumite levitamises ühiskonnas.

Ülejäänud aktivismi vormides on osalenud vähesemad noored. Ühiskondlikel festivalidel, rahumeelsetel meeleavaldustel ja protestidel on osalenud pooled valimisse kuulunud noored. Tulemustest võib järeldada, et protestidel, meeleavaldustel ja festivalidel osalevad pigem vähesed, kuid tegutsemisviisi ja meetodina nähakse neid üritusi vajaduse korral tõhusana. Aktiivselt osaleb neil üritustel kolm noort. Valimisse kuulunud noorte vahel selgus oluline põhimõtteline erinevus – pooled noored arvavad, et Eestis on töötav demokraatia, kus tänavaproteetid ei ole tõhusad ning teised on arvamusel, et Eesti demokraatia või kodanikuaktiivsus ei ole piisavalt küps, et aktiivselt protestidel osaleda ja neid kui üht kodanikuaktiivsuse vormi kasutada.

Ühiskondlike ja poliitiliste teemade kontekstis kasutavad sotsiaalmeediat aktiivselt pigem vähesemad noored – kolm inimest, kuid lisaks on kaks noort, kes tahaksid seda teha rohkem. Enamasti võetakse sõna aktuaalsetel poliitilistel ja ühiskondlikel teemadel ja kutsutakse teisi millelegi üles. Sotsiaalmeedia kasutamist näevad seda kasutavad noored kui kõige lihtsamat vahendit oma auditooriumini jõudmiseks. Teiste noorte kriitika seisneb arutelu kui sellise tõhususe küsimuses, postitatu negatiivses mõjus noore elule tulevikus ning sotsiaalmeediaplatformide mõjus arutelukultuurile.

Mõned noored on suhelnud ajakirjandusega, arutlenud poliitilistel ja ühiskondlikel teemadel kinnistes sotsiaalmeediagruppides, rääkinud inimõiguste teemadel koolides ja vedanud selleteemalisi projekte organisatsioonides. Samuti on kaks noort olnud seotud ÜROga, üks noor on EIK-i inimõiguste saadik ning üks noor tegeleb ühiskondlike ja poliitiliste teemadega läbi loometegevuse. Ühe noore jaoks on ka tema üldine olek ja igapäevaotsused samuti aktiivsuse vorm, teise noore jaoks on aktiivsuse vorm eeskujuna näitamine. See on oluline, sest mõne noore jaoks ei seisne aktivismi vormid või tegutsemisviisid vaid nende füüsilistes tegevustes, vaid ka üldisel inimeseks olemise tasandil.

Ükski valimisse kuulunud noor ei ole kasutanud illegaalseid aktivismi vorme (Ekman ja Amnå, 2012: 295). Enamik noori suhtub sellistesse tegevustesse taunivalt Eesti kontekstis, sest Eestis on olemas piisavalt seaduslikke võimalusi mõjutada ühiskondlikke ja poliitilisi protsesse. Valimis oli kaks noort, kelle jaoks on sellised tegevused huviäratavad, kuid siiski ei ole nendeni jõutud eetiliste aspektide või ebapiisava motivatsiooni tõttu.

Üldiselt saab järeldada, et valimisse kuulunud aktiivsed vene noored eelistavad seaduslikke aktivismi vorme, millest populaarseimad on petitioonide allkirjastamine ja osalemine debattidel. Tegevuste tõhususe määramisel lähtuvad noored nii ühiskondlikust kui isiklikust kasust, aga ka eetikast ja moraalsetest aspektidest. Valimis oli seinast seinä arvamus selles osas, millised mõjutamise tasandid on suurema kaaluga – kas pigem seadusandluse, lobimise ja organisatsioonide abil süsteemne ühiskondlike protsesside mõjutamine või otsene oma meelsuse ja tahtmise näitamine avalikult tänaval, sotsiaalmeedias või mujal. Suurem osa noortest kaldus viimase poole, esimest lähenemist toetasid noored, kes õpivad õigusteadust. Saadud tulemused peegeldavad 2020. aasta Eesti Ühiskonna Lõimumismonitooringu tulemusi, et suuremal määral antakse toetusallkirju ja veidi vähemal määral osaletakse avalikel koosolekutel ja osaletakse poliitilises arutelus internetis (Pohla, 2021: 50).

Saadud tulemused ühtivad Ekmani ja Amnå (2012: 295) teoreetilise raamistikuga, kus aktivism on nii individuaalne kui kollektiivne ning on seotud manifestse ehk otsese poliitilise osalusega. Suurem osa valimisse kuulunud noortest eelistab kollektiivset aktivismi ning kõik noored tegelevad legaalse aktivismiga. Samas Ekmani ja Amnå (2012: 295) järgi on aktivism parlamendiväline osalus, mis leiab aset väljaspool ametlikke poliitilisi organisatsioone ning on pigem avalikus ruumis ja internetis. Uurimistöö tulemused näitavad, et kuigi noored kasutavad laialdaselt kaasatud kodanikuaktiivsuse vorme (Dalton, 2008: 85-86), on mitu noort on seotud ka erakondadega, mis on kohustuspõhine osalus ja otseselt seotud poliitiliste organisatsioonidega. Seega töö valimi järgi ei saa ühemõtteliselt väita, et kõigil aktivismiga tegelevatel noortel pole vajadust vahendusorganisatsioonide, parteide või teiste institutsioonide järele (Soler-i-Martí, 2015: 401; Akiva jt, 2017).

Pigem selgus uuringust, et noored ise suuresti ei erista institutsionaliseeritud ja institutsionaliseerimata osalusvorme. Üheksast noorest seitse noort kuulub või on kuulunud ühte või mitmesse ühiskondlikku (nt EIK) või poliitilisse (nt erakond) organisatsiooni, mis on iseenesest institutsionaalne osalus. Uurimuses osalenud noored eristavad hoopis poliitilisi ja ühiskondlikke organisatsioone, seda lähtuvalt organisatsioonide eesmärkidest ja näevad mõlemas positiivseid ja negatiivseid külgi, kuid enamik noori suhestub rohkem ühiskondlike organisatsioonidega. Üldiselt ei suhtu noored neisse organisatsioonidesse kui institutsionaalsesse osalusse, sest see eristus ei ole nende jaoks oluline. Pigem tunnetatakse, et just parteid on institutsionaalne osalus. Samuti eristatakse kollektiivseid ja individuaalseid tegevusi, milles kollektiivsetena nähakse eelkõige organisatsiooni kuulumist ja selles tegutsemist.

Rääkides institutsionaliseeritud osalusest, uurisin noorte suhet EIK-iga, sest keskuse eesmärgid ja teemad otseselt seostuvad valimisse kuulunud noorte tegevusega. Valimisse kuulunud enamikul noortel ei ole aktivistidena tegutsedes automaatselt tahet ega motivatsiooni end EIK-iga ametlikult liita ning keskus ei mängi nende aktivismi elus eriti mingit rolli. Vaid üks valimisse kuulunud noor on otseselt seotud selle organisatsiooniga. Noorte sõnul ei ole neil endal olnud piisavat huvi keskuse tegemistega kaasa lüüa, samuti ei ole keskus omalt poolt nendega kontakti otsinud ja keskuse kommunikatsioon on keskendunud pigem eestikeelsele auditoriumile.

Saadud tulemused peegeldavad Cammaerts'i jt (2013: 657), Jenkinsi jt (2018: 9) ja Soler-i-Martí (2015: 401) väiteid, et suur osa noortest eelistab osaleda kodanikuühiskonna organisatsioonides ja ühiskondlikes liikumistes rohkem kui erakondades ja ametlikus demokraatlikus süsteemis. Samuti kehtivad valimisse kuulunud noorte intervjuude põhjal O'Toole'i ja Gale'i (2010) uuringu

tulemused. Nimelt etnilisi vähemusgruppe iseloomustab tendents eelistada otsest osalemist horisontaalsetes, mitteametlikes võrgustikes või liikumistes ja vajadusel osalemist konkreetsetes algatustes, mitte kuulumist ametlikesse, tsentraalselt organiseeritud poliitilistesse organisatsioonidesse. Saadud tulemused ühtivad ka Jurise ja Pleyersi (2009: 57) alternatiivse aktivismi käsitlusega, sest ka uurimuses osalejad panevad rõhku läbielatud kogemustele ja protsessidele, horisontaalsele ja võrgustatud organiseeritusele, loominguilisele otsesele tegevusele ja uute info- ja kommunikatsioonitehnoloogiate (IKT) kasutamisele. Samas peab arvestama sellega, et uuringu valim oli kitsas ning põhjapanevaid üldistusi ei saa tulemuste põhjal teha. Ka sellise väikese valimiga tulemused näitavad, et osalus kui selline on noorte puhul erinev. Saadud tulemused kehtivad vaid konkreetse valimi kohta.

Valimisse kuulunud noored sarnanevad Kalmuse jt (2018: 49-50) kirjeldatud aktiivsete kodanikega, keda iseloomustab aktiivne osalemine kodanikeorganisatsioonides ja institutsionaliseerimata tegevustes ning neil on kindel veendumus, et iga inimese hääl loeb ja oluline on kõrge sotsiaalne usaldus. Valimisse kuulunud noored sarnanevad aktiivsete kodanikega ka seetõttu, et nende puhul ei ole protestimeelsus domineeriv. Beilmanni jt (2018) kirjeldatud üldaktivistide ja Nugini jt (2018) kirjeldatud poliitiliselt meelestatud aktivistidega nad samal põhjusel ei sarnane.

Uurimisküsimus 3: Kuidas mõjutab rahvusvähemusse kuulumine uurimuses osalejate tegevust ja suhtumist inimõigustesse?

Seitse noort üheksast tunneb, et rahvusvähemusse kuulumine on neid kui isiksusi, nende valikuid ja tegemisi tugevalt mõjutanud. Venekeelses kultuuriruumis üles kasvamine on mõjutanud mitme noore erialavalikuid, st valiti õpinguteks selline ala, mis aitab neil tulevikus lahendada enda või ümbritsevate inimeste kogetud probleeme. Mõned noored peavad enda vene päritolu loomulikuks enese osaks, mis ei ole otseselt nende tegevust mõjutanud, küll aga on mõjutanud vaateid ja ellusuhtumist. Mõned noored tunnevad, et tänu vene keele ja heale eesti keele oskusele on neil rohkem võimalusi näiteks tööturul ja sotsiaalses elus, samuti tunneb üks noor, et see on aidanud tal paremini kursis olla Venemaal toimuvaga.

Rahvusvähemusse kuulumine on mõjutanud umbes poolte noorte suhtumist inimõigustesse. Üheks põhiliseks mõjutajaks oli siingi enda või ümbritsevate inimeste kogemused, toodi välja eriti suurt tundlikkust seoses just vähemuste õigustega. Samuti mainisid noored mitmeid teemasid, mida on EIK käsitlenud oma inimõiguste aruannetes (2007-2020). Need on diskrimineerimine,

rahvusvähemused ja lõimumispoliitika, LGBT, pagulaste ja puuetega inimeste õigused (Inimõiguste Keskus, 2020: 3). Ülejäänud noored ei tunne, et rahvusvähemusse kuulumine oleks mõjutanud nende suhtumist inimõigustesse.

Nagu mainitud, tunnevad umbes pooled noored, et nende suhtumine inimõigustesse on mõjutatud rahvusvähemusse kuulumisest, kuid see ei tähenda tingimata, et nende meelest rikutakse Eestis vähemuste õigusi. Valimisse kuulunud seitse noort üheksast arvab, et rahvusvähemusse kuuluvate inimeste probleemid ja raskused on seotud muuga, kui õiguste rikkumisega. Probleemid tulenevad nende meelest ebavõrdsuse, infopuuduse ja arusaamatuste tõttu, samuti Vene meedia mõjutuste tõttu venekeelse elanikkonna seas. Probleemidena toodi välja ka venekeelse elanikkonna seas kahe olulise õiguse põrkumist, mis tekib valede arusaamade tõttu inimõiguste olemusest – õigus eneseidentifitseerimisele ja õigusele selles keeles haridust saada. Lisaks mainiti venekeelsete koolide probleemi, mis takistab noortel integreeruda eesti keelsesse kultuuriruumi, apriorset privileegi puudumist näiteks tööturul. Viimast probleemi käsitleti ka Eesti Ühiskonna Lõimumismonitooringus (2020), kus toodi välja, et teisest rahvusest inimesed hindavad oma võimalusi ja olukorda materiaalse heaolu saavutamisel ja tööelus eestlastest oluliselt kesisemaks (Anniste ja Sepper, 2021: 70). Noored tõid esile ka probleemi, et vanemaealise venekeelse elanikkonnal on puudulik arusaam inimõiguste olemusest. Samas mõned noored ei teadnud isegi, kust täpselt jookseb piir õiguste rikkumise ja muude probleemide vahel. Saadud tulemused peegeldavad probleemi, mis selgus ka Inimõiguste Instituudi (2018: 51) uuringust, milles mingi osa venekeelsetest uuringus osalejatest pidasid inimõiguste rikkumiseks sotsiaalprobleeme, mis selle temaatika alla üldse ei liigitu.

Kaks noort mainisid otseseid venekeelse elanikkonna inimõiguste rikkumisi. Ühel juhul on see ebavõrdne ja ebapiisav informatsiooni edastamine venekeelsele elanikkonnale. Teine noor arvab, et hallide passide olemasolu on selge teatud venekeelse elanikkonna õiguste piiramine. Ka teised noored mainisid neid probleeme, kuid ei näinud neid kui õiguste rikkumist, vaid pigem kui keerulisi probleeme, mille lahendamine on jäänud venima ja mis on teatud ajalooliste ja kultuuriliste asjaolude tagajärjed. Saadud tulemused kattuvad O'Toole'i ja Gale'i (2010: 139) uuringu tulemustega, et vähemusaktivistide igapäevaelus ja poliitilises tegevuses on endiselt väga tugevalt kajastatud ebavõrdsuse ja tõrjutusega seotud küsimused.

Valimisse kuulunud noored räägivad enamasti kollektiivsetest õigustest, mida kirjeldasid Domaradzki jt (2019: 439), st räägitakse enamasti naiste, põlisrahvaste, laste, LGBT-õiguste ja rassilise diskrimineerimise teemadest. Mitmed teemad kattuvad käesoleva uurimuse tulemustega,

st naiste ja LGBT-õigused ning mitte küll põlisrahvaste, vaid Eesti kontekstis rahvusvähemuste õigustega. Samuti otseselt mitte rassilise, vaid rahvusliku diskrimineerimise teemad.

Kokkuvõtvalt võib järeldada, et enamik valimisse kuulunud noortest tunneb, et rahvusvähemusse kuulumine on mõjutanud nende tegevust. Mõned noored võtsid venekeelses keskkonnas üles kasvamisel saadud kogemused oma praegustesse tegemistesse kaasa ja mõned noored tunnevad vaid rahvusvähemusse kuulumise positiivseid mõjusid, enamasti on see vene keele oskus. Kaks valimisse kuulunud noort ei tunne sellel suurt mõju, sest nad on enda sõnul hästi integreerunud eestikeelsesse kultuurituumi. Rahvusvähemusse kuulumine on mõjutanud umbes poolte noore suhtumist inimõigustesse, kuid otsest seotust arvamusega, et venekeelse elanikkonna õigusi Eestis rikutakse, ei esinenud. Pigem on see mõjutanud just üldist arusaama inimõigustest, eriti vähemuste õigustest. Noortelt saadud vastused peegeldavad mõningat lahkavamust selles osas, kas ja kui palju siiski rikutakse vene inimeste õigusi, kuid domineeris seisukoht, et venekeelse elanikkonna õigused on Eestis kaitstud. See võiks seletada ka võimalikku vene noorte kogukonnatunde puudumist, st Eestis elavate vene inimeste õiguste eest ei ole noortel nii suurt vajadust kuidagi süsteemsemalt seista. Loomulikult vajab see oletus suuremat valimit uurides kinnitust või ümberlõkkamist, sest muid uuringuid konkreetselt sel teemal veel ei ole läbi viidud.

Uurimisküsimus 4: Millised aktivismitüüpe saab eristada Eesti venekeelsete noorte inimõiguste aktivistide hulgas?

Uurimistöö valimi põhjal on võimalik eristada viit aktivismitüüpi. Kõige rohkem erinesid noored tegutsemisviiside ja ühiskonnaprotsesside mõjutamise meetodite poolest, sellest lähtuvalt jaotusidki noored viie tüübi vahel. Esimesse tüüpi kuulus kolm noort ning nende fookus on süsteemsetel muutustel. Teise kuulus kaks noort, kelle fookus on noortel ja oma arvamuse avaldamisel. Kolmandasse kuulus kaks noort, kes käivad aktiivselt meeleavaldustel ja protestidel. Neljandasse kuulus vaid üks noor, kes tegeleb inimõiguste teemadega loometegevuse kaudu. Viimasesse tüüpi kuulus samuti vaid üks noor, kelle fookus on teadlikkuse tõstmine inimõiguste kohta informatsiooni kättesaadavaks tegemise abil.

Kuna valimisse kuulunud noored on oma omaduste, mõtteviiside ja tegutsemisviiside poolest erinevad, siis ei saanud neid koondada tüüpidesse, mis kirjeldaksid sinna kuuluvaid noori nii tegutsemisviiside, aktivistideks nimetamise jm omaduste poolest täiesti ühtselt. See tähendab, et tüüpides, kuhu kuulus kaks või kolm noort, on siiski erinevusi näiteks valmisolekus nimetada end aktivistideks või individuaalse vs kollektiivse tegutsemisviisi eelistamises. Seega oleks võimalik

teha valimi põhjal eraldi tüübid lähtuvalt näiteks valmisolekust nimetada end aktivistiks, erinevatesse organisatsioonidesse kuulumisest või mittekuulumisest jm näitajatest.

Diskussioon

Isegi vaid üheksast inimesest koosnev valim oli väga mitmekülgne ja peegeldas kohati täiesti erinevaid arusaamu näiteks aktivismist kui sellisest või inimõigustest. Kuigi käesoleva uuringu tulemused peegeldavad vaid väga väheste inimeste arvamusi ja tundeid ning tulemusi ei saa laiendada kogu populatsioonile, võivad need märkimisväärsed erinevused viidata sellele, et reaalsuses ei olegi olemas aktiivsete vene noorte kogukonda. Sellist, mis tegeleks ühtselt inimõiguste probleemidega. Pigem koondutakse valdkonnapõhiselt organisatsioonidesse või leitakse endale mujalt mõttekaaslasi.

Vene noori ja nende aktiivsust on kindlasti vaja rohkem uurida kui seni on tehtud, sest minule kui uurijale jäi mulje, et uurimuse läbiviimise ajal või peatselt on (vene) noorte aktiivsuses toimumas mitmed muutused ja üleminekud, mis puudutavad just institutsionaliseeritud ja institutsionaliseerimata aktiivsust. Kuigi uurimuses ei kajastunud selget nende kahe vormi eristamist, siis tõenäoliselt liigutakse siiski institutsionaliseeritud aktiivsusest eemale, nagu kirjeldasid Soler-i-Martí (2015: 401) ja Akiva jt (2017), samuti hakatakse tõenäoliselt veel rohkem eelistama vabaühendusi erakondadele. Mõned noored, kes kuulusid intervjuude läbiviimise ajal erakonda, plaanivad nendest enda sõnul välja astuda, sest reitingute võidujooks neile ei meeldi või nad ei tunne oma liikmelisusest kasu. Mitmed noored mainisid isegi, et neil on soov inimõigustega tegelevate noortega jõud koondada ja rohkem omavahel suhelda ilma mingisuguse juriidilise sidemeta. Uuringu tulemustest selgus, et institutsionaliseeritud ja institutsionaliseerimata aktivismi asemel tundsid noored suuremat erinevust poliitiliste ja ühiskondlike organisatsioonide vahel. Edaspidistes uuringutes võiks otsida sellele põhjuseid ja püüda mõista, miks Eestis elavad vene noored pigem ei erista institutsionaliseeritud ja institutsionaliseerimata aktiivsust.

Samuti tunnevad noored ise olulist erinevust vanemaealise vene elanikkonnaga. Noorte ilmavaated, oskused, haridus, huvid, infotarbimine jm on tõesti väga erinevad vanemaealisest elanikkonnast ja neid aspekte on ka ulatuslikult uuritud (Mina. Maailm. Meedia.; Noorteseire aastaraamat; Eesti Ühiskonna Integratsiooni Monitooring). Sarnaselt võiks uurida põlvkondade vahelisi erinevusi ja sarnasusi inimõigusi puudutavates küsimustes ja nende seost mitte ainult infotarbimisega, vaid tuleks otsida ka muid mõjutajaid. Sellega seostuvad ka värske Lõimumismonitooringu (2020) tulemused, et eestlased ja venelased on hakanud rohkem viibima

ühises inforuumis, seega põhjus, miks enesetaju ühiskonna liikmena on teistest rahvustest inimeste seas muutunud negatiivsemaks, ei saa olla ainult Eesti meedia infoväljast väljajäämine (Anniste ja Sepper, 2021: 70).

Kõik see näitab selget vajadust süvenenumalt uurida vene noori ja nende jaoks olulisi teemasid ning probleeme Eesti ühiskonnas, et vaade neile ja üldiselt venekeelsele elanikkonnale ei jääks liiga üheülbaliseks. Samuti tuleks minu hinnangul hoiduda liigsest üldistamisest ja n-ö lihtsate põhjuste otsimises teatud probleemidele, seda nii teadustöös kui ka üldiselt ühiskonnas. Peaks ühiskonnana vaatama kaugemale keeleoskusest ja regionist, kus noored üles kasvavad. Peaks uurima lähemalt nende üldiseid maailmavaateid, tulevikunägemusi ja reaalselt olemasolevaid muresid, mille juured võivad olla muus, kui pelgalt keelebarjääris. Ka käesoleva töö tulemused kitsa valimiga näitavad, et noored ja nende motivatsioon, taust ja üldised põhimõtted on kohati väga erinevad. Käesoleva töö puhul ei ole korrektne teha üldistavaid järeldusi, seega peaks kindlasti uurima samal või sarnastel teemadel suuremat hulka noori ja kaasama neid, kes ei ole poliitiliselt ja ühiskondlikult aktiivsed.

Üldiselt saab uurimistöö valimi põhjal kindlalt väita, et uuritud noorte seas, kuigi nad kõik tegelevad moel või teisel inimõiguste teemadega, ei ole mingit soovi end nimetada „inimõiguslasteks“ või „inimõiguste kaitsjateks“, mis on mujal maailmas populaarne. Noored tegelevad inimõiguste vallas pigem spetsiifilisemate küsimustega, nt erivajadustega inimeste või LGBT-kogukonna õigustega. Seega vähemalt käesoleva töö põhjal ei ole noorte jaoks selline üleüldine inimõiguste liikumine või nende kaitsmine kuigi aktuaalne, mis võib samuti peegeldada üleüldist tunnetust, et põhiõigustega on Eestis kõik enam-vähem korras.

5.3 Meetodi kriitika

Uurimisküsimustele vastuste leidmiseks kasutasin kvalitatiivset sisuanalüüsi, mille üks ohtudest on uurija võimalik valikuline tõendusmaterjali kogumine uurijale meelepäraste hüpoteeside kinnitamiseks ja mis toimub sageli mitteteadlikult (Kalmus jt, 2015). Käesolevas töös ma ei püstitanud hüpoteese ja uurimisteemadele lähenesin võimalikult avatult, sest uurimisteema on uudne ja uuritava grupi kohta oleks apriorselt olnud keeruline teha mingisuguseid järeldusi. Terve uuringu käigus püüdsin pidevalt enda tegevust reflekteerida ja kõrvaltvaataja pilgu läbi analüüsida kõiki uurimisprotsesse, mis aitas välistada enda arvamuste mõju andmete kogumisele, analüüsile

ja järelduste tegemisele. Andmete analüüsis lähtusin vaid kogutud andmetest ning teoreetilisest raamistikust.

Uuringu jaoks oli keeruline leida uuritavaid, kes vastaksid kõikide omaduste poolest valimikriteeriumidele, kuid samas andis see võimaluse leida erineva taustaga uuritavaid ning valim sai kokku otsingu tulemusena väga erinevatest kohtadest, mis aitas välistada liiga sarnaste ja liigselt omaval seotud inimeste uuringusse kaasamise.

Viisin intervjuud läbi vene keeles, mis tekitas mõninga riski tsitaatide eesti keelde tõlkimisel muuta intervjueeritavate mõtteid. Kokkuvõttes ei osutunud tsitaatide eesti keelde tõlkimine probleemseks, sest intervjueeritavad suutsid piisavalt selgelt oma mõtteid edasi anda. Intervjuude ajal tuli väga hoolikalt jälgida venekeelset küsimuste formuleeringut ja sõnakasutust, sest intervjueeritavate jaoks tähendasid mitmed mõisted erinevaid asju. Küsimuste fooni kui sellist võisid uuritavad tõlgendada erinevalt, näiteks „aktivist“, „venelane“ jne. Vajadusel oli võimalik küsida täpsustavaid küsimusi või muuta küsimuste sõnastust, et see oleks intervjueeritavale arusaadavam. Intervjuude läbiviimine vene keeles andis uurimuses osalejatele võimaluse rääkida emakeeles ja oma mõtteid detailselt ja kohati keerulisemaid konstruktsioone kasutades edasi anda.

Kvalitatiivselt kogutud andmete analüüsi kaudu saadud tulemused ei ole üldistatavad tervele uuritavate populatsioonile, st kõikidele Eestis elavatele vene noortele inimõiguste aktivistidele. Küll aga annavad detailse ja tähenduste mõistmisele orienteeritud sissevaate konkreetselt käesoleva töö valimisse kuulunud noorte mõttemaailma.

5.4 Edasised uurimisvõimalused ja soovitused

Kuna Eestis elavaid vene noori aktiviste ei ole seni põhjalikult uuritud, siis oleks võimalik samal teemal teha järgmine uuring, mille valim oleks laiem. Samuti oleks mõistlik kaasata rohkem erinevas vanuses vene aktiviste, et mõista, kas ja mille poolest erinevad noored vanuseti. Samuti oleks võimalik uurida sarnasel printsiibil eestlastest inimõiguste aktiviste, et oleks võimalik näha erinevusi ja sarnasusi vene noortega. Sarnasel teemal uuringut läbi viies soovitan uuritavatega suheldes erilist tähelepanu pöörata ja ettevaatlikult kasutada sõnu „aktivism“, „aktivist“, „venelane“ ja „poliitiline“. Need sõnad tekitavad tugevaid emotsioone ning inimestel on erinev arusaam nende tähendustest ja konnotatsioonidest, millega peab intervjuudes arvestama.

Lisaks kvalitatiivsetele uuringutele saaks kasutada ka kvantitatiivset lähenemisviisi, et uuringu tulemusi oleks kuidagigi võimalik laiendada populatsioonile. Kindlasti ei saa seda teha ainult vene noorte aktivistidega, sest eeldatavasti neid lihtsalt ei olegi selleks piisavalt. Pigem saaks uurida üldiselt ühiskondlikult aktiivseid vene noori – nende arusaama institutsionaalsest ja mitteinstitutsionaalsest osalusest, kollektiivsest ja individuaalsest jms. Samuti oleks huvitav leida aktiivseid noori teistest vähemusrahvustest, kes elavad Eestis ja sedasi laiendada uuringut üldiselt teistest rahvustest noortele.

Lähtuvalt käesoleva uuringu tulemustest oleks mõistlik edasi kvalitatiivselt uurida täpsemalt aktiivseid vene noori, kes on rohkem omavahel kogukonnana koondunud mingisuguse konkreetse inimõiguste teema juurde. Näiteks saaks uurida naiste, LGBT või erivajadustega inimeste õigustega tegelevaid noori. Siingi on võimalus uurida samaaegselt eestlasi, kes tegelevad samade teemadega.

Kindlasti tasub läbi viia sarnane uuring näiteks mõne teise sarnase kultuuriruumiga riigi noortega, kus on olemas samuti suur rahvusvähemus, näiteks Lätis. Saadud tulemusi saaks võrrelda riikide vahel ja mõista veelgi täpsemalt konkreetsete kultuuri- ja ühiskonnakontekstide mõju tervele ühiskondliku aktiivsusega seotud valdkonnale.

Enne intervjuusid jäi mulje, et EIK võiks olla aktiivsete vene noorte jaoks, kes tegelevad inimõiguste teemadega, kuidagi olulisem, kui see lõpuks osutus. Selgus, et noorte meelest puudub vastastikune huvi teha koostööd ja püüelda tegelikult juba olemasolevate ühiste eesmärkide poole. Seega tundub, et EIK võiks panna rohkem rõhku ka venekeelsele kommunikatsioonile ja vene rahvusest inimeste ulatuslikumale kaasamisele. Seda nii lõimimise eesmärgil kui suurema grupi inimõiguste eest seisvate aktivistide koondamiseks. EIK võiks perspektiivis olla vene noorte omavahelise ja teistega suhtluse vahelüli ning tekitada rohkem kogukonnatunnet just inimõigustega tegelejate seas, mitte konkreetselt vene noorte seas eraldatult.

KOKKUVÕTE

Käesolevas bakalaureusetöös uurisin Eestis elavaid vene inimõiguste aktiviste. Töö eesmärk oli teada saada, mis on motiveerinud ja viinud Eestis elavaid vene noori aktivismini ning millised on nende tegevuse eesmärgid. Samuti oli oluline välja selgitada, miks nad tegelevad just inimõiguste aktivismiga ning kuidas on see seotud nende kuuluvustega venekeelsesse kultuuriruumi. Lisaks oli eesmärk teada saada, kuidas mõjutab rahvusvähemusse kuulumine nende tegevust ning milliseid aktivismi vorme noored kasutavad.

Valimisse kuulus üheksa erineva taustaga aktiivset vene emakeelega noort, kes olid intervjuude läbiviimise ajal 20-24-aastased ning elasid Harjumaal ja Ida-Virumaal. Kasutasin uuringus kvalitatiivset lähenemisviisi ja uurimisstrateegiaks valisin kvalitatiivse sisuanalüüsi. See tähendab, et kogusin andmeid individuaalintervjuude abil, mille järel transkribeerisin ja kodeerisin saadud suulised andmed. Andmete analüüsis kasutasin nii induktiivset kui deduktiivset lähenemist.

Uurimistöö tulemused näitavad, enamasti on noored aktivismini jõudnud isiklike ja ümbruskonnas olevate inimeste eluliste kogemuste kaudu, juhusliku kokkupuute kaudu mõne ühiskondliku organisatsiooniga või aktiivse iseloomu tõttu. Noortel on väga erinevad ühiskonna probleemidega tegelemise motivatsioon ja eesmärgid. Globaalseid eesmärke on noortel võrdlemisi rohkem kui isiklike ja nad on kõikidel uurimuses osalenud noortel erinevad. Kõige rohkem on noori motiveerinud tegelemaks inimõiguste teemadega Eestis rahvusvähemusse kuulumine ja igapäevaelus ühiskonnas olemasolev ebavõrdsus, diskrimineerimine ja õiguslikud probleemid.

Noorte jaoks tähendab aktivism ja aktivistiks olemine erinevaid väärtusi ja tegevusi, mis on seotud nende üldise arusaamaga või tõlgendusega aktiivsusest kui sellisest. Üle poolte noortest nimetavad end otseselt aktivistiks, kaks noort on ümbritsevate inimeste arvamuse tõttu aktivisti kui sellise rolli omaks võtnud ja kaks noort on täiesti vastu ennast aktivistiks nimetamisele vaatamata objektiivsetele aktivismi tunnustele nende tegevuses.

Noorte seas kõige populaarsemad aktivismi vormid on petitsioonide allkirjastamine ja ühiskonnateemalistel debattidel osalemine. Ülejäänud tegutsemisviise kasutavad vähesemad noored, mis tuleneb nende üldisest arusaamast ühiskonnaprotsesside mõjutamisest. Ehk pooled noored arvavad, et Eestis on töötav demokraatia, kus tänavaproteetid ei ole tõhusad ning teised on arvamusel, et Eesti demokraatia või kodanikuaktiivsus ei ole piisavalt küps, et aktiivselt protestidel

osaleda ja neid kui üht kodanikuaktiivsuse vormi kasutada. Suurem osa noortest eelistab kollektiivseid tegutsemisviise ja kõik valimisse kuulunud noored tegelevad vaid legaalse aktiivsuse vormidega.

Peaaegu kõik noored tunnevad, et rahvusvähemusse kuulumine on neid kui isiksusi, nende valikuid ja tegemisi tugevalt mõjutanud. Umbes pooled noored tunnevad, et nende suhtumine inimõigustesse on mõjutatud rahvusvähemusse kuulumisest, kuid otsest seotust arvamusega, et venekeelse elanikkonna õigusi Eestis rikutakse, ei esinenud. Pigem on see mõjutanud just üldist arusaama inimõigustest, eriti vähemuste õigustest. Noorte seas esines mõningast lahkumist selles osas, kas ja kui palju siiski rikutakse vene inimeste õigusi, kuid domineeris seisukoht, et venekeelse elanikkonna õigused on Eestis kaitstud.

Uurimistööst valimi põhjal on võimalik eristada viit aktivismitüüpi. Kõige rohkem erinesid noored tegutsemisviiside ja ühiskonnaprotsesside mõjutamise meetodite poolest, seega lähtuvalt sellest jaotusidki noored viie tüübi vahel. Esimesse tüüpi kuulujate fookus on süsteemsetel muutustel, teise tüübi noorte fookus on noortel. Kolmanda tüübi noored osalevad aktiivselt meeleavaldustel ja protestidel. Neljandasse tüüpi kuuluja tegeleb inimõiguste teemadega loometegevuse kaudu ja viiendasse tüüpi kuuluv noor tegeleb teadlikkuse tõstmisega inimõiguste teemade kohta informatsiooni kättesaadavaks tegemise abil.

Vaid üheksast noorest koosnev valim oli siiski väga mitmekülgne ja peegeldas kohati täiesti erinevaid arusaamu näiteks aktivismist kui sellisest või inimõigustest. Need märkimisväärsed erinevused viidatakse sellele, et reaalsuses ei olegi olemas aktiivsete vene noorte kogukonda. Sellist, mis tegeleks ühtselt inimõiguste probleemidega. Pigem koondutakse valdkonnapõhiselt organisatsioonidesse või leitakse endale mujalt mõttekaaslasi. Uurimistöö tulemused näitavad, et noorte jaoks selline üldine inimõiguste liikumine või nende kaitsmine ei ole kuigi aktuaalne, mis võib peegeldada üldist tunnetust, et põhiõigustega on Eestis kõik enam-vähem korras.

SUMMARY

In this bachelor's thesis I researched Russian human rights activists living in Estonia. The aim of the work was to find out what has motivated and led Russian youth living in Estonia to activism and what are the goals of their activities. It was also important to find out why they are engaged specifically in human rights activism and how it relates to their belonging to the Russian-speaking cultural origin. In addition, the aim was to find out how belonging to a national minority affects their activities and what forms of activism young activists use.

The sample of the research included nine active Russian-speaking young people with different backgrounds, who were 20-24 years old at the time of the interviews and were living in Harju and Ida-Viru Counties. I used a qualitative approach and chose qualitative content analysis as the research strategy. This means that I collected the data through individual interviews, after which I transcribed and coded the spoken data obtained. I used both inductive and deductive approaches in data analysis.

The results of the research show that Estonian Russian youth have reached activism mostly through the personal experiences and of people around them, through accidental contact with a social organization or because of their active nature. Young activists have very different motivations and goals for dealing with society's problems. Young activists have relatively more global goals than personal ones, and they are different for all activists in the study. Activists are most motivated to deal with human rights issues by belonging to a national minority in Estonia and the inequality, discrimination and legal problems that exist in everyday society.

Activism and being an activist mean different values and activities related to their general understanding or interpretation of activity as such. More than half of researched young people call themselves activists directly, two have accepted on the role of activist as such due to the opinion of those around them, and two young people are completely opposed to being called activists despite objective signs of activism in their activities.

The most popular forms of activism among Estonian Russian youth activists are signing petitions and participation in societal debates. Other activities are used by fewer people due to their general perception of influencing social processes. Half of them think that there is a working democracy in Estonia where street protests are not effective and others think that Estonian democracy or active

citizenship is not mature enough to actively participate in protests and use them as a form of active engagement. The majority of activists prefer collective activism and all of them only engage in legal forms of activism.

Almost all young activists feel that belonging to a national minority has strongly influenced them as personalities, their choices and actions. About half of them feel that their attitude towards human rights is influenced by belonging to the national minority, but there was no direct connection with the opinion that the rights of the Russian-speaking population are violated in Estonia. Rather, it has affected the general understanding of human rights, especially the rights of minorities. There appeared a disagreement among young activists as to whether and to what extent the rights of the Russian people are still being violated, but the prevailing view was that the rights of the Russian-speaking population are protected in Estonia.

Based on the sample of research, it is possible to distinguish five types of activism. Young people differed the most in terms of activism forms and influencing social processes, so based on this, young people were divided into five types. The focus of the first type is on systemic changes, the focus of the second type is on youth. The third type actively participates in demonstrations and protests. The fourth type engages with human rights issues in creative activities and the fifth type deals with raising awareness about human rights issues by making information available.

The sample of only nine young people was still very diverse and at times reflected completely different perceptions of, for example, activism or human rights. These significant differences suggest that in reality there is no active Russian youth community in Estonia. Such community that addresses jointly human rights issues. Rather, activists focus on sector-specific organizations or find like-minded people elsewhere. The results of the research show that a general human rights movement or the protection of human rights as such is not very relevant for those in sample, which may reflect the general feeling that everything is more or less in order with fundamental rights in Estonia.

KASUTATUD KIRJANDUS

Akiva, T., Carey, R. L., Cross, A. B., Delale-O'Connor, L. ja Brown, M. R. (2017). Reasons youth engage in activism programs: Social justice or sanctuary?. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 53, 20-30. <https://doi.org/10.1016/j.appdev.2017.08.005>

Anniste, K. ja Sepper, M.-L. (2021). *Võimaluste võrdsuse tajumine ja ebavõrdse kohtlemise kogemused*. Eesti Ühiskonna Lõimumismonitooring 2020. Kultuuriministeerium, Tallinn. Kasutatud 22.05.2021, <https://www.kul.ee/eesti-integratsiooni-monitooring-2020>

Banaji, S. ja Buckingham, D. (2010). Young people, the Internet, and civic participation: An overview of key findings from the CivicWeb project. *International Journal of Learning and media*, 2(1), 15-24.

Beilmann, M., Kalmus, V., Macek, J., Macková, A. ja Šerek, J. (2018). Youth in the Kaleidoskope: Civic Participation Types in Estonia and the Czech Republic. *Sociální studia / Social Studies*, 15(2), 11-33. <https://doi.org/10.5817/SOC2018-2-11>

Bobel, C. (2007). 'I'm not an activist, though I've done a lot of it': Doing Activism, Being Activist and the 'Perfect Standard' in a Contemporary Movement. *Social movement studies*, 6(2), 147-159. <https://doi.org/10.1080/14742830701497277>

Brander, P. (2012). *Kompass: Noorte inimõigushariduse käsiraamat*. Euroopa Nõukogu. Kasutatud 19.12.2020, <https://www.coe.int/en/web/compass/hre-and-activism>

Cortese, D. K. (2015). I'm a "good" activist, you're a "bad" activist, and everything I do is activism: parsing the different types of "activist" identities in LBGTQ organizing.". *Interface*, 7(1), 215-246.

Dalton, R. J. (2008). Citizenship norms and the expansion of political participation. *Political studies*, 56(1), 76-98. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9248.2007.00718.x>

Domaradzki, S., Khvostova, M. ja Pupovac, D. (2019). Karel Vasak's Generations of Rights and the Contemporary Human Rights Discourse. *Human Rights Review*, 20(4), 423-443. <https://doi.org/10.1007/s12142-019-00565-x>

Earl, J., Maher, T. V. ja Elliott, T. (2017). Youth, activism, and social movements. *Sociology Compass*, 11(4), e12465. <https://doi.org/10.1111/soc4.12465>

Eest Statistikaamet. (2020). *RL2282: RAHVASTIK**, 31. märts 2000, *Vanus ning Rahvus* [statistika andmebaas]. Kasutatud 28.12.2020, https://andmed.stat.ee/et/stat/rahvaloendus_rel2000_rahvus-emakeel-veerkeelte-oskus/RL2282/table/tableViewLayout1

Eesti Inimõiguste Keskus. (i.a). Kasutatud 18.01.2021, <https://humanrights.ee/tegevus/keskus/>

Ekman, J. ja Amnå, E. (2012). Political participation and civic engagement: Towards a new typology. *Human affairs*, 22(3), 283-300. <https://doi.org/10.2478/s13374-012-0024-1>

Emejulu, A. ja Bassel, L. (2015). Minority women, austerity and activism. *Race & Class*, 57(2), 86-95. <https://doi.org/10.1177/0306396815595913>

Engelke, M. (1999). 'We Wondered what Human Rights He Was Talking About' Human rights, homosexuality and the Zimbabwe International Book Fair. *Critique of Anthropology*, 19(3), 289-314. <https://doi.org/10.1177/0308275X9901900305>

Inimõigused Balti riikides: Eesti, Läti ja Leedu võrdlev uuring 2018. (2018). MTÜ Inimõiguste Instituut. Kasutatud 18.01.2021, https://www.humanrightsestonia.ee/wp/wp-content/uploads/2019/02/Inim%C3%B5igused_est.pdf

Inimõigused Eestis 2020: areng aastatel 2018-2019. (2020). SA Eesti Inimõiguste Keskus. Kasutatud 18.01.2021, <https://humanrights.ee/app/uploads/2019/12/Inimoigused-Eestis-2020.-veebi.pdf>

Inimõiguste Instituut. (i.a). Kasutatud 18.01.2021, https://www.humanrightsestonia.ee/inimoiguste_instituut/

Jenkins, H., Shresthova, S., Gamber-Thompson, L., Kligler-Vilenchik, N. ja Zimmerman, A. (2018). *By any media necessary: The new youth activism* (Vol. 3). NYU Press.

Juris, J. S. ja Pleyers, G. H. (2009). Alter-activism: emerging cultures of participation among young global justice activists. *Journal of youth studies*, 12(1), 57-75. <https://doi.org/10.1080/13676260802345765>

Kallas, K. ja Kaldur, K. (2017). *Kodakondsus, poliitiline enesemäärang ja osalus. Eesti Ühiskonna Integratsiooni Monitooring 2017*. Kasutatud 10.01.2021, <https://www.ibs.ee/wp-content/uploads/EIM2017.pdf>

Kalmus, V., Kõuts-Klemm, R., Beilmann, M., Rämmer, A. ja Opermann, S. (2018). Long-Lasting Shadows of (Post)Communism? Generational and Ethnic Divides in Political and Civic Participation in Estonia. In: Wimmer, J., Wallner, C., Winter, R., Oelsner, K. (Ed.). (Mis-)Understanding Political Participation. Digital Practices, New Forms of Participation and the Renewal of Democracy (35–56). New York; Abingdon: *Routledge Taylor & Francis Ltd.* (Routledge Studies in European Communication Research and Education; 13).

Kalmus, V., Masso, A. ja Linno, M. (2015). *Kvalitatiivne sisuanalüüs*. Kasutatud 26.04.2021, <http://samm.ut.ee/kvalitatiivne-sisuanalyys>

Laherand, M.-L. (2008). *Kvalitatiivne uurimisviis*. Tallinn: OÜ Infotrükk.

Landy, D. (2013). Talking human rights: How social movement activists are constructed and constrained by human rights discourse. *International Sociology*, 28(4), 409-428. <https://doi.org/10.1177/0268580913490769>

Lepik, K; Harro-Loit, H; Kello, K; Linno, M; Selg, M. ja Strömpl, J. (2014). *Intervjuu*. Kasutatud 16.10.2020, <http://samm.ut.ee/intervjuu>

Lettinga, D. ja Kaulingfreks, F. (2015). Clashing activisms: International human rights organizations and unruly politics. *Journal of Human Rights Practice*, 7(3), 343-365. <https://doi.org/10.1093/jhuman/huv015>

Linno, M. (i.a). *Transkribeerimine*. Kasutatud 26.04.2021, <https://sisu.ut.ee/kvalitatiivne/transkribeerimine>

Nah, A. M. (2020). Navigating mental and emotional wellbeing in risky forms of human rights activism. *Social Movement Studies*, 1-16. <https://doi.org/10.1080/14742837.2019.1709432>

Nah, A. M., Bennett, K., Ingleton, D. ja Savage, J. (2013). A research agenda for the protection of human rights defenders. *Journal of Human Rights Practice*, 5(3), 401-420. <https://doi.org/10.1093/jhuman/hut026>

Nugin, R; Beilmann, M; Allaste, A. A. ja Kalmus, V. (2018). *Organisatsioonides osalejad, multiaktivistid ja teised. Millist tüüpi kodanikud on Eesti noored?*. Noorteseire aastaraamat 2017-2018, Haridus- ja Teadusministeerium. Kasutatud 10.01.2021, https://www.noorteseire.ee/system/resources/BAhbBlSgOgZmIjYyMDE4LzA5LzI1LzEwXzQxXzQ5XzIyM19Ob29ydGVzZWlyZV8yMDE3XzIwMTgucGRm/10_41_49_223_Noorteseire_2017_2018.pdf

O'Toole, T. ja Gale, R. (2010). Contemporary grammars of political action among ethnic minority young activists. *Ethnic and Racial Studies*, 33(1), 126-143. <https://doi.org/10.1093/jhuman/huv015>

O'Toole, T., Lister, M., Marsh, D., Jones, S. ja McDonagh, A. (2003). Tuning out or left out? Participation and non-participation among young people. *Contemporary politics*, 9(1), 45-61. <https://doi.org/10.1080/1356977032000072477>

OHCHR kodulehekülj. (i.a). *Who is a defender*. Kasutatud 20.12.2020, <https://www.ohchr.org/en/issues/srhrdefenders/pages/defender.aspx>

Pérez-Milans, M. ja Soto, C. (2016). Reflexive language and ethnic minority activism in Hong Kong: A trajectory-based analysis. *AILA Review*, 29(1), 48-82. <https://doi.org/10.1075/aila.29.03per>

Pohla, T. (2021). *Kodakondsus, poliitiline enesemäärang ja osalemine*. Eesti Ühiskonna Lõimumismonitooring 2020. Kultuuriministeerium, Tallinn. Kasutatud 22.05.2021, <https://www.kul.ee/eesti-integratsiooni-monitooring-2020>

Quintelier, E. (2007). Differences in political participation between young and old people. *Contemporary politics*, 13(2), 165-180. <https://doi.org/10.1080/13569770701562658>

Rämmer, A. (2014). *Valimi moodustamine*. Kasutatud 16.10.2020, <http://samm.ut.ee/valimid>

Setiawan, K. M. ja Spires, A. J. (2021). Global Concepts, Local Meanings: How Civil Society Interprets and Uses Human Rights in Asia. *Asian Studies Review*, 45(1), 1-12. <https://doi.org/10.1080/10357823.2020.1849028>

Soler-i-Martí, R. (2015). Youth political involvement update: measuring the role of cause-oriented political interest in young people's activism. *Journal of Youth Studies*, 18(3), 396-416. <https://doi.org/10.1080/13676261.2014.963538>

Soohoo, C. ja Hortsch, D. (2010). Who is a Human Rights Defender-An Essay on Sexual and Reproductive Rights Defenders. *U. Miami L. Rev.*, 65, 981.

Tolli, L. (2016). *Eesti, Kreeka ja Soome noorte poliitiline aktiivsus Amnå-Ekmani raamistikus*. Bakalaureusetöö. Tallinna Ülikool, ühiskonnateaduste instituut.

Toots, A. ja Idnurm, T. (2018). *Kodanikuosaluse mustrid eesti ja vene õppekeelegraafikates*. Noorteseire aastaraamat 2017-2018, Haridus- ja Teadusministeerium. Kasutatud 10.01.2021, https://www.noorteseire.ee/system/resources/BAhbBlSHOGZmIjYyMDE4LzA5LzI1LzEwXzQxXzQ5XzIyM19Ob29ydGVzZWlyZV8yMDE3XzIwMTgucGRm/10_41_49_223_Noorteseire_2017_2018.pdf

Tsutsui, K. (2017). Human rights and minority activism in Japan: Transformation of movement actorhood and local-global feedback loop. *American Journal of Sociology*, 122(4), 1050-1103. <https://doi.org/10.1086/689910>

Tsutsui, K. ja Wotipka, C. M. (2004). Global civil society and the international human rights movement: Citizen participation in human rights international nongovernmental organizations. *Social Forces*, 83(2), 587-620. <https://doi.org/10.1353/sof.2005.0022>

Uurimisviisi valik. (i.a). Kasutatud 16.01.2021, https://sisu.ut.ee/teadustoo_alused/uurimisviisi-valik

Vašák, K. (1977). 30-Year Struggle-Sustained Efforts to give Force of Law to UNIVERSAL-DECLARATION-OF-HUMAN-RIGHTS. *UNESCO courier*, 10, 28.

Vihalemm, T. (2014). *Fookusgrupi intervjuu*. Kasutatud 16.01.2021, <https://sisu.ut.ee/samm/fookusgrupi-intervjuu>

Volkova, P. (2013). *Vene noorte kodanikuaktiivsust kujundavad tegurid (õpilaste intervjuude põhjal)*. Magistritöö. Tartu Ülikool, ajakirjanduse ja kommunikatsiooni instituut.

ÜRO kodulehekülg. (i.a). *Universal Declaration of Human Rights*. Kasutatud 12.01.2021, <https://www.un.org/en/universal-declaration-human-rights/>

LISAD

Lisa 1. Aktivismi tüübid

	Süsteemsete muutuste keskne aktivismi tüüp	Noortekeskne aktivismi tüüp	Meeleavalduste ja protestide keskne aktivismi tüüp	Loometegevuse-keskne aktivismi tüüp	EIK-i keskne aktivismi tüüp
Uuritavate koodid	2Nj21, 6Mj24, 8Mj20	4Nj21, 7Ne23	3Mj22, 5Mj22	9Ne23	1Mj21
Põhilised tegutsemisviisid	Erakonnas või teises org.-s inimõiguste teemadega tegelemine; avalikult sõna võtmine meedias või sots.meedias	Avalik sotsiaalmeedia kasutamine; vabatahtlik töö	Meeleavaladused ja protestid; petitsioonid	Loomingu kaudu inimõiguste teemadega tegelemine	EIK-i inimõiguste saadik
Ühiskonna-protsesside mõjutamise viisid	Süsteemne ja strateegiline töö inimeste elu paremaks tegemiseks ja arvamuste kujundamiseks	Alternatiivsete seistukohtade abil inimesi mõtlema suunamine, noorte suunamine oma tulevikku kujundama	Avalikult meelsuse näitamine ja oma nõudmiste esitamine	Avameelselt oluliste teemade käsitlemine, kunsti ühiskondlik olulisus ja sellega oma väärtuste eest seismine	Teadlikkuse tõstmine inimõigustest informatsiooni kättesaadavaks tegemise abil
Valmisolek end aktivistiks nimetada	Lepib aktivisti kutsumisega (6Mj24) Nimetavad end aktivistiks (8Mj20, 2Nj21)	Nimetab end aktivistiks (7Ne23) Pigem nimetab, kuid kõhkleb (4Nj21)	Lepib aktivisti kutsumisega (5Mj22) Nimetab end aktivistiks (3Mj22)	Peab end aktivistist laiahaardelisemaks, ei kutsu end aktivistiks	On end aktivistiks kutsumise vastu

Aktivismini jõudmine	Isikliku ja ümbritsevate inimeste kogemuste kaudu (6Mj24, 8Mj20); juhuslik kokkupuude org.-ga (2Nj21)	Aktiivse iseloomu kaudu, tahe „tegutseda“	Isikliku ja ümbritsevate inimeste kogemuste kaudu (5Mj22); juhuslik kokkupuude inimõiguste teemaga (3Mj22)	Isikliku ja ümbritsevate inimeste kogemuste kaudu	Isikliku ja ümbritsevate inimeste kogemuste kaudu, pikaegne huvi inimõiguste teemade vastu
Individuaalne vs kollektiivne tegutsemisviis	Kollektiivne	Individuaalne (7Ne23) Kollektiivne (4Nj21)	Kollektiivne	Individuaalne	Kollektiivne

Lisa 2. Intervjuukava eesti keeles

Intervjuukava koostamisel lähtusin täielikult uurimusküsimustest ning teoreetilistest ja empiirilistest lähtekohtadest. Kuna tegemist oli poolstruktureeritud intervjuudega, siis iga teemaploki juures anti intervjuueeritavatele võimalus omalt poolt käesolevat teemat täiendada ja vajadusel küsiti olemasolevatele küsimustele lisaks.

Uuritava õigused

Esiteks tutvustan intervjuueeritavale tema õigusi – igal hetkel on õigus intervjuu katkestada; õigus paluda mitte kasutada intervjuud; õigus mingil põhjusel mitte vastata küsimus(t)ele; õigus näha valmistööd, mis on k.a intervjuueeritava vastuste põhjal kirjutatud; võimalus paluda teatud katkeid mitte kasutada või kustutada; uuritava konfidentsiaalsuse tagamine. Samuti seletan, et intervjuus on intervjuueeritaval täielik õigus oma arvamusele ja seisukohtadele, ei ole olemas õigeid ega valesid vastuseid. Küsin üle, kas intervjuueeritav on nõus intervjuu salvestamisega.

Sissejuhatav osa

- A. Räägi palun veidi endast – millega tegeled ja millised on su tulevikuplaanid? (lisaks vanus, päritolu, haridustase)
- Meenuta palun, kuidas ja miks hakkasid sa sotsiaalselt aktiivseks?
 - Kas sa olid juba kooli ajal aktiivne?
 - Kas sa nimetad iseennast aktivistik? Miks?
- B. Räägi palun enda aktivistik (poliitiliselt või sotsiaalselt aktiivseks) kujunemise teekonnast.
- Kas see oli teadlik valik või juhtus see loomulikult?
 - Millised olid su huvid enne, kui sinust sai aktivist (poliitiliselt või sotsiaalselt aktiivne)?
 - Millal tekkis sul huvi poliitika vastu?
 - Kas oli keegi, kes suunas või juhendas sind aktiivselt ühiskonna probleemidega tegelema?
 - Kuidas ümbritsevad inimesed suhtuvad sinu tegemistesse? Kuidas see sind mõjutab, kui üldse mõjutab?

Aktivism ja selle vormid

A. Loetlen tegevusi (küsin kommentaare tegevuse kasutamise või mittekasutamise kohta ja selgitusi):

Aktiivsus sotsiaalmeedias; osalemine poliitilistes debattides; festivalidel ja meeleavaldustel osalemine; seltskondlikes liikumistes, streikidel ja protestidel osalemine, petitsioonide allkirjastamine või alustamine. (legaalsed)

Ehitiste, teede jms blokeerimine; boikotid; vara kahjustamine; kokkupõrked politsei või poliitiliste oponentidega. (illegaalsed)

- Ütlesid, milliseid meetodeid ja tegevusi kasutad. Mis sa arvad, miks on nad tõhusad?
- Kas kaalud või juba kasutad muid tegutsemisviise? Milliseid?

B. Kas sa oled mõne poliitilise või sotsiaalse organisatsiooni või grupi liige?

Jah → Millisesse organisatsiooni või gruppi sa kuulud, mis rolli sa seal mängid? Kuidas organisatsioon sinu tegemistesse panustab? Kas on negatiivseid külgi?

Ei → Miks? Mis on ühesegi organisatsiooni mitte-kuulumise plussid ja miinused? Kas kavatsed liituda mõne organisatsiooni või grupiga?

- Kas tunnetad erinevust erakonna ja teiste organisatsioonide vahel? Milliseid?

Eesmärgid ja motivatsioon

A. Mida sa tahad oma tegevusega saavutada? Miks on see oluline sinu jaoks?

B. Kuidas leiad sa endas motivatsiooni, et aktiivselt oma eesmärgi poole püüelda?

- Isiklikud ja globaalsed eesmärgid ning motivatsioon.

Rahvusvähemusse kuulumine

A. Mil määral tunned, et Eestis venekeelsesesse kogukonda kuulumine mõjutab sind ja sinu tegemisi?

B. Kas Eestis venekeelsesesse kogukonda kuulumine on mõjutanud sinu suhtumist inimõiguste küsimustesse? Miks/kuidas?

- Kui palju teed sa koostööd teiste aktivistidega või aktiivsete noortega? Kas teed koostööd ka eesti rahvusest või rahvusvaheliste aktivistidega?

Inimõiguste teema

- A. Kuivõrd sa ise tunned, et tegeled konkreetselt inimõiguste kaitsmisega?
- B. Miks otsustasid tegeleda inimõiguste kaitsmisega? Kuidas sa selleni jõudsid?
- Kas enne jõudsid inimõiguste teemani ja seejärel hakkasid aktivistiks (poliitiliselt või sotsiaalselt aktiivseks) või oli see vastupidine protsess?
 - Millised on sinu jaoks inimõiguste juures kõige olulisemad teemad? Miks?
- C. Kas oled kuulnud Eesti Inimõiguste Keskusest ja selle tegemistest? Kas sul on olnud keskusega kokkupuuteid?
- Jah** → Milliseid? (Miks otsustasid keskusega koostööd teha?)
- D. Kuidas sa suhtud Eestis tegutseva Venemaa saatkonna tegevusse? (Hallid passid, vene koolid jne)

Lõpetuseks

- A. Kas on midagi olulist sinu jaoks selle teemaga seotud, mida ma ei osanud küsida?

Lisa 3. Intervjuukava vene keeles

Права интервьюируемых

Во-первых, интервьюируемых знакомят с их правами – есть право прервать интервью в любой момент; право попросить не использовать интервью; право не отвечать на вопрос(ы) по любой причине; право увидеть готовую работу, написанную на основе, в том числе, их ответов; есть право потребовать, чтобы определённые отрывки не использовались или были удалены; обеспечивается конфиденциальность; в интервью вы имеете полное право на свое мнение и взгляды, нет правильных или неправильных ответов. Спрашивается, согласны ли участники с записью интервью на аудио.

Вступительная часть

А. Расскажи, пожалуйста, немного о себе – чем занимаешься и что в планах на будущее? (место жительства, возраст, образование)

- Вспомни, пожалуйста, как и почему ты стал/стала социально активным/активной?
- Был/была ли ты активным/активной уже в школе?
- Называешь ли ты себя активистом/активисткой? Почему?

Б. Расскажи, пожалуйста, о своем пути к тому, чтобы стать активистом/активисткой (социально активным/активной).

- Был ли это осознанный выбор или всё произошло естественным путем?
- Какими были твои интересы до того, как ты стал/стала активистом/активисткой (социально активным/активной)?
- Когда ты заинтересовался/заинтересовалась политикой?
- Был ли кто-нибудь, кто посоветовал или направил тебя активно заниматься проблемами общества?

- Как люди вокруг относятся к тому, что ты делаешь и чем занимаешься? Как это на тебя влияет, если влияет?

Социальная и политическая активность и ее формы

А. Перечисляются действия (спрашивается комментарий по поводу использования или неиспользования этих действий и объяснение):

Активность в социальных медиа, участие в политических дебатах, участие на фестивалях и демонстрациях, общественные движения, забастовки и протесты, подписание или составление петиций. (легальные)

Блокировка зданий, дорог, бойкоты и т.д., порча имущества, столкновение с полицией или политическими оппонентами. (нелегальные)

- Ты рассказал(а), какие методы и действия используешь. Как ты думаешь, почему они эффективны?
- Рассматриваешь или используешь ли ты еще какие-нибудь другие варианты действий? Какие?

Б. Состоишь ли ты в какой-либо политической или социальной организации или группе?

Да → В какой организации или группе ты состоишь, какую роль там играешь? Какой свой вклад вносит организация в твою работу? Есть ли минусы?

Нет → Почему? Какие есть плюсы и минусы того, что не состоишь ни в одной организации? Планируешь ли присоединиться к какой-нибудь организации или группе?

- Чувствуешь ли ты разницу между партией и другими организациями? В чем она заключается?

Цели и мотивация

А. Чего ты хочешь достичь своей деятельностью? Почему это важно для тебя?

Б. Как ты находишь в себе мотивацию, чтобы активно добиваться этой цели?

- Личные и глобальные цели и мотивации.

Принадлежность к национальному меньшинству

А. В какой степени, по твоему мнению, принадлежность к русскоязычному сообществу Эстонии влияет на тебя и твою деятельность?

В. Повлияла ли принадлежность к русскоязычному сообществу Эстонии на твоё отношение к вопросам прав человека? Почему? Как?

- Как часто ты работаешь вместе с другими активистами или социально активными молодыми людьми? Сотрудничаешь ли с эстонской или иностранной социально активной молодежью?

Проблемы прав человека

А. Насколько ты сам(а) чувствуешь, что занимаешься защитой прав человека?

В. Почему ты решил(а) заняться защитой прав человека? Как ты к этому пришел/пришла?

- Ты сначала коснулся/коснулась темы прав человека, а затем стал(а) социально активным/активной, или это был обратный процесс?

- Какие вопросы прав человека для тебя наиболее важны? Почему?

С. Слышал(а) ли ты об Эстонском центре по правам человека и о его деятельности? Были ли у тебя контакты с центром?

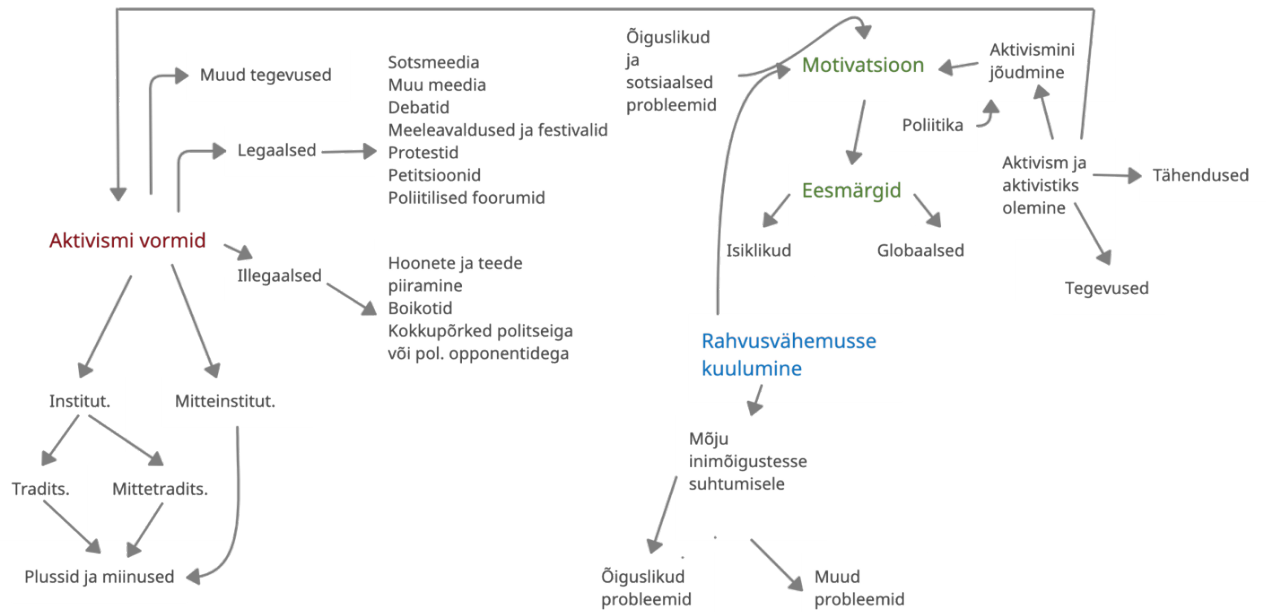
Да → Какие? (Почему ты решил сотрудничать с центром?)

Д. Как ты относишься к деятельности Российского посольства Эстонии? (“серые паспорта”, русские школы и т.д.)

Завершение

А. Есть ли еще что-то важное для тебя по этой теме, о чем я не спросила?

Lisa 4. Lihtsustatud koodipuu

Lisa 5. Nõusolekuvorm uurimuses osalejatele

Tere!

Olen Tartu Ülikooli ühiskonnateaduste instituudi ajakirjanduse ja kommunikatsiooni eriala 3. kursuse tudeng. Praegu kirjutan oma bakalaureusetööd pealkirjaga „Vene noorte inimõiguste aktivism Eestis“. Töös uurin aktiivseid vene kultuuriruumi kuuluvaid noori, kes elavad Eestis ja tegelevad inimõiguste temaatikaga. Kuna sobid nimetatud omaduste poolest uurimuses osalemiseks, palun sinu kui uuritava nõusolekut sinu kaasamiseks oma bakalaureuseuuringusse.

Uurimistöö eesmärk on teada saada, mis on viinud Eestis elavaid vene noori inimõiguste aktivismini, millised on nende motivatsioon ja eesmärgid ning kuidas on rahvusvähemusse kuulumine mõjutanud nende tegemisi. Uuritavana saad kogemuse uuringus osalejana ning töö valmimisel on võimalik lugeda töö tulemusi.

Uuringu viin läbi individuaalintervjuu vormis sinuga kokkulepitud ajal ja sobival platvormil. Intervjuu kestvus on orienteeruvalt 45-60 minutit. Intervjuu käigus küsin sinu poliitilise ja sotsiaalse aktiivsuse kohta ning inimõiguste teemade kohta lähtuvalt sinu enda kogemustest ja tõekspidamistest. Intervjuud võimaldavad mõista uurimuses osalejate mõtteid, uurida neid põhjalikumalt, küsida lisaküsimusi ja mõtestada uuritavate tõlgendusi. Intervjuu salvestan diktofoniga, et hiljem analüüsida seda sõna-sõnalise transkriptsiooni ja teksti väljavõtete kasutamise abil. Helisalvestis pannakse pärast intervjuud kirja teksti vormis.

Uuritavatele tagan andmete konfidentsiaalsuse ja isiku anonüümsuse. Andmete analüüsis kasutan uuritavate pärisnimede asemel koode, mille abil ei ole võimalik uuritavate isikut kellelgi identifitseerida. Uuringus osalemine on vabatahtlik, seega on sul õigus uuringus osalemisest loobuda igas uuringu etapis. Uuringu tulemused selgitan välja intervjuude kaudu saadud informatsiooni kasutades ja seostan uuritavate öeldut teooriaga. See aitab vältida uurija kallutatust erinevate seisukohtade osas.

Uuringus osalemisega annavad uurimuses osalejad luba töödelda intervjuudest saadud informatsiooni selle analüüsimiseks ja võrdluseks teistelt uuritavatel saadud informatsiooniga. Intervjuude transkriptsioonid on vajadusel nähtavad juhendajale ja kaitsmiskomisjoni liikmetele, kuid intervjuueeritav jääb seejuures anonüümseks. Intervjuudest loodavad tekstilised transkriptsioonid võimaldavad räägitut temaatiliselt rühmitada, luues erinevaid kategooriaid uurimisküsimustele vastuste leidmiseks. Intervjuudest tehtud helisalvestusi ja transkriptsioone hoitakse autori arvutis alles kuni töö kaitsmiseni, mis toimub 2021. aasta mais. Tudengite lõputööd on pärast kaitsmist elektrooniliselt kättesaadavad Tartu Ülikooli raamatukogu üliõpilastööde andmebaasis Dspace.

Nõusolek:

Mulle,, on selgitatud, mis on nimetatud uuringu eesmärk ja metoodika (nt uuringu käik, ajakulu) ning kinnitan oma nõusolekut osalemiseks allkirjaga. Tean, et uuringu käigus tekkivate küsimuste ja võimalike probleemide kohta saan mulle vajalikku täiendavat informatsiooni uuringu läbiviijalt: (uuringu läbiviija ees- ja perekonnanimi, amet, töökoht, aadress, e-post, telefoninumber).

Uuritava allkiri

Kuupäev, kuu, aasta:

Uuritavale informatsiooni andnud isiku nimi:

Uuritavale informatsiooni andnud isiku allkiri:

Kuupäev, kuu, aasta:

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Marta Vunš,

annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose „Eesti vene noored inimõiguste aktivistid: aktivismi vormid, motivatsioon ja eesmärgid, rahvusvähemusse kuulumine“,

mille juhendaja on Külliki Seppel,

reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 3.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Marta Vunš

24.05.2021